

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI
TEZHİP PROGRAMI

17. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE TEZHİP SANATINDA HİLYE-İ ŞERİF
FORMLARI VE ÇAĞDAŞ UYGULAMALARI

(Sanatta Yeterlik Eser Metni)

Hazırlayan:

20136071 BETÜL COŞKUN

Danışman:

PROF. Ö.FARUK TAŞKALE

İstanbul-2015

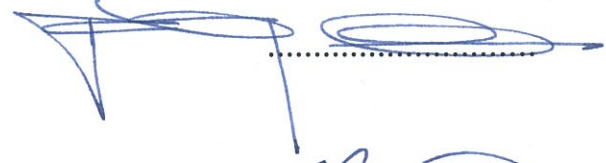
Betül COŞKUN tarafından hazırlanan **17. Yüzyıldan Günümüze Tezhip Sanatında Hilve-i Şerif Formları ve Çağdaş Uygulamaları** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / Oyçokluğuyla Sanatta Yeterlik Eser Metni olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 07 / 08 / 2015

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Faruk TAŞKALE (Danışman)

Jüri Üyesi : Doç.Münevver ÜÇER

Jüri Üyesi : Yrd.Doç. Turgay KORUN

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.M.Hülya DOĞRU (Sakarya Ü. Öğr.Üy.)

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.Mustafa Nasuhi ÇELEBİ
(Fatih Sultan Mehmet Ü. Öğr.Üy.)

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ	I
ÖZET.....	II
SUMMARY	III
RESİMLER LİSTESİ	IV
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	VII
ÇİZİMLER LİSTESİ	VIII
KISALTMALAR	X
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	4
1.2. Çalışmanın Kapsamı.....	4
1.3. Çalışmanın Yöntemi.....	5
2. HİLYE-İ ŞERİFE'NİN TANIMI VE TARİHÇESİ.....	6
2.1. Hilye-i Şerife Tanımı.....	6
2.2. Hilye-i Şerife'nin Tarihçesi.....	7
2.2.1. Hâfız Osman	9
3. HİLYE-İ ŞERİFE TÜRLERİ.....	13
3.1. Hz. Muhammed İçin Yazılmış Hilye-i Şerife'ler	13
3.2. Diğer Peygamberler İçin Yazılmış Hilye-i Şerife'ler.....	9
3.3. Dört Halife ve Aşere-i Mübeşşere İçin Yazılmış Hilye-i Şerife'ler.....	21
3.4. Din ve Tarikat Büyükleri İçin Yazılmış Hilye-i Şerife'ler.....	24
4. HAT SANATINDA HİLYE-İ ŞERİFE'LER	26
4.1. Hilye-i Şerife Yazımında Kullanılan Yazı Çeşitleri.....	27
5. HİLYE-İ ŞERİFE'NİN BÖLÜMLERİ.....	37
5.1. Başmakam	38
5.2. Göbek	38
5.3. Hilâl	38
5.4. Dört Halife İsmi.....	39
5.5. Âyet	39

5.6. Etek.....	40
5.7. Koltuklar.....	40
5.8. İç Pervaz.....	41
5.9. Dış Pervaz.....	41
6. HİLYE-İ ŞERÎFE FORMLARI.....	42
6.1. Göbek Formuna Göre Hilye-i Şerîfe'ler	42
6.1.1. Göbeği Daire Formunda Hilye-i Şerîfe'ler.....	42
6.1.2. Göbeği Köşeli Formda Hilye-i Şerîfe'ler	43
6.1.3. Göbeği Beyzi Formda Hilye-i Şerîfe'ler	43
6.2. Serbest Formda Hilye-i Şerîfe'ler	43
6.3. Kütahya Hilye-i Şerîfe'leri.....	44
7. HİLYE-İ ŞERÎFE'NİN TEZHİP SANATI BAKIMINDAN İNCELENMESİ VE YÜZYILLARA GÖRE GELİŞİMİ	71
7.1. 17. Yüzyılda Hazırlanmış Hilye-i Şerîfe'ler	73
7.2. 18. Yüzyılda Hazırlanmış Hilye-i Şerîfe'ler	77
7.3. 19. Yüzyılda Hazırlanmış Hilye-i Şerîfe'ler	82
7.4. 20. Yüzyıl ve Günümüzde Hazırlanmış Hilye-i Şerîfe'ler.....	87
8. HİLYE-İ ŞERÎFE TASARIMLARIM.....	107
8.1. KLASİK FORMDA HİLYE-İ ŞERÎFE	108
8.1.1. Klasik Formda Hilye-i Şerîfe Alan Analizi	110
8.1.2. Koltuk Bölümü	111
8.1.3. İç Pervaz Bölümü	112
8.1.4. Dış Pervaz Pervaz Bölümü	113
8.1.5. Göbek Bölümü.....	114
8.2. SERBEST TASARIM HİLYE-İ ŞERÎFE.....	115
8.2.1. Serbest Tasarım Hilye-i Şerîfe Alan Alanizi	117
8.2.2. Göbek Bölümü.....	118
8.2.3. İç Pervaz Bölümü	122
8.2.4. Dış Pervaz Bölümü	124
8.2.5. Gül Motifleri.....	125

8.3. ÖZGÜN TASARIM HİLYE-İ ŞERİFE FORM UYGULAMALARI.....	133
8.3.1. Özgün Tasarım Hilye-i Şerife Form Uygulamaları ‘Mücevherin Gizemi’	133
9.SONUÇ	165
KAYNAKLAR	169
ÖZGEÇMİŞ	177

ÖNSÖZ

“Biz seni tüm âlemlere rahmet olarak gönderdik” (Enbiyâ Sûresi, 107. Âyet)
Hem Hakk’ın hem de halkın sevgilisi Hz. Muhammed...

O ki; şemai, ahlâkı ve adabıyla tüm Müslümanlar için yol gösterici olan, Allah’ın sevgili kuludur. Cenâb-ı Hakk’ın kulları arasında “Habibim” ifadesiyle taçlandırdığı Kâinatın Efendisi’dir.

Hz. Muhammed’in çevresindeki Müslümanlar tarafından aktarılanlar da O’na duyulan aşkın ve bağlılığın göstergesi olmuştur. Ashâb-ı Kirâm, adalet, cömertlik, çalışkanlık, cesaret ve yardımseverlik gibi ahlâkı özelliklerin O’nunla yeni bir anlam kazandığını ve O’nun yaşayışının Kur’ân-ı Kerim’i yansıttığını nakletmektedirler. Hz. Muhammed hakkında verilen her bilgi İslâm sanatçıları için ayrı bir önem arz etmektedir. Bu bilgiler ışığında; O’na duyulan sevgi ve saygının bir ifadesi olarak her biri birbirinden değerli eserler ortaya çıkmıştır. Sanatın her alanında İslami ölçüler çerçevesinde eserler verilmiştir. Bu eserlerin başında O’nun fiziki ve ruhi özelliklerini ifade eden Hilye-i Şerîfe’ler gelir. Yazı ve bezeme alanlarının itina ile birbirinden ayrıldığı, ancak İslâm sanatçısının estetik anlayışı ile bütünlüğün sağlandığı bu eserlerde, yazı alanını öne çıkaracak ve gözü yormayacak renkler seçilmiş, dönemin bezeme anlayışına uygun olarak tezhiplenmiştir.

Bu kıymetli eserlerin 17. yüzyıldan günümüze kadar olan gelişimini her yönden incelediğimiz bu çalışmada emeği geçenlere teşekkür etmek isterim;

Başta bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük emekleri olan, her aşamada katkı sunan, elinden gelen bütün desteği gösteren, arşivini ve kütüphanesini açan ve tezhip alanında ilerlemeye öncü olan çok değerli danışman hocam Sayın Prof. Ö.Faruk TAŞKALE’ ye, tezhip yolculuğumunda ilk fırçamı elime alışımından bugüne denk bende büyük emekleri olan Sayın Doç. Münevver ÜÇER hocama, eser metninin oluşmasında çok büyük katkılar sunan Sayın Yrd.Doç. M.Hülya DOĞRU hocama, diğer hocalarım Sayın Yrd.Doç. Turgay KORUN ve Yrd.Doç.Dr. N.Mustafa ÇELEBİ’ye ve her daim yanımda olan desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ailem’e çok teşekkür eder , şükranlarımı sunarım.

ÖZET

17. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE TEZHİP SANATINDA HİLYE-İ ŞERİF
FORMLARI VE ÇAĞDAŞ UYGULAMALARI

Süs, ziynet, cevher, güzel sıfatlar, güzel yüz anlamlarını taşıyan Hilye-i Şerîfe ifadesi anlamını güçlendirmek gayesiyle Hilye-i Şerîfe, Hilye-i Saâdet, Hilye-i Resûlullah, Hilye-i Şerîfetü'n Nebi ifadeleri ile de anılmaktadır.

Kutsal kimselerin tasvirinin yapılması İslâm anlayışına ters düştüğü için, İslâm sanatçıları Hz. Muhammed'in tasvirini sahih kaynaklardan aldıkları ifadelerle yazı ile yapmışlar ve bu yazıyı süslemeyi tercih etmişlerdir.

En eski Hilye-i Şerîfe örneğine Şeyh Hamdullah döneminde rastlanmıştır. Levha şeklinde yazılan ilk Hilye-i Şerîfe ise 17. yüzyılın en önemli hattatı Hâfız Osman'a aittir. Hâfız Osman tarafından uygulanan form günümüze kadar uygulanmış, farklı formlar denense de bu form klasik olarak kabul görmüştür.

Hilye-i Şerîfe Hz. Muhammed dışında diğer peygamberlere, dört halife ve Aşere-i Mübeşşere, din ve tarikat büyükleri içinde yazılmıştır. 17. yüzyıldan günümüze kadar gerek hattında kullanılan yazı çeşitleriyle gerekse formunda yapılan değişikliklerle birbirinden farklı uygulamalarla karşımıza çıkan Hilye-i Şerîfe levhaları maksadı dahilinde evlerimizde, özel koleksiyonlarda yerini almaya devam etmektedir.

Çalışmanın sonunda "Hilye-i Şerîfe Tasarımlarım" başlığı altında daha önce yapılan örneklerden farklı olarak sekiz eser sunulmuştur. İlk eser; klasik formda tasarlanmasıyla birlikte klasik rûmî ve çiçek motiflerinden oluşan kompozisyon ile tezyin edilmiştir. İkinci eser; serbest tasarım Hilye-i Şerîfe olarak tasarlanmış, klasik formların dışında, Hz. Muhammed'i simgeleyen güllerle tezyin edilmiştir. Bu iki eser orijinal olarak renklendirilerek yapılırken diğer altı eser Hilye-i Şerîfe form arayışları üzerine yapılmış çalışmalar şeklinde sunulmuştur. Yapılan form çalışmalarında Hilye-i Şerîfe'nin manasından ilham alınarak bir mücevher edası ile tasarlanarak "mücevherin gizemi" temasıyla farklı formlar uygulanmıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: Hz. Muhammed, Hilye-i Şerîfe, Hâfız Osman, Tezhip, Hat.

SUMMARY

FORMS OF HİLYE-İ ŞERİFE AND MODERN APPLICATIONS FROM 17. CENTURY TO OUR DAY

Hilye-i Şerîfe carries the meanings of garnish, ornament, beautiful face, beautiful appearance is called by the expressions such as Hilye-i Şerîfe, Hilye-i Saadet, Hilye-i Resulullah, Hilye-i Şerîfetü'n Nebi in order to increase strength of its meaning.

Since depiction of holy people in understanding of Islam is forbidden, artists of Islamic world has been depicted prophet Muhammad by the expressions they have obtained from accurate sources in writing and they have chosen to ornamented this writing.

Oldest Hilye-i Şerîfe example has been encountered in the era of Şeyh Abdullah. First Hilye-i Şerîfe written in plate form owned by Hâfız Osman who is the most important calligrapher of 17. century. The form that has been applied by Hâfız Osman has been used until today and even though there are other forms that have been tried to be used yet this form has considered to be the classic.

Hilye-i Şerîfe has been written for four caliphates and Aşere-i Mübeşşere and important religious figures other than prophet Muhammad. As we encounter in different applications by its forms of calligraphy and changes in its form through the time since 17. Century to current day Hilye-i Şerîfe is still exist in our households an special collections within its purposes.

There are eight pieces are presented in the end of the study under the title of “Original Hilye-i Şerîfe Designs” under the light of the examples produced before. First piece is decorated with flower motives and classical rûmî style along its classical design. Second piece is designed as Free Design Hilye-i Şerife, except the classic forms its decorated with roses that symbolized prophet Muhammad. While these two original works is done by coloring, the pther six ones was presented as works on form search for Hilye-i Şerîfe. At the form Works, different forms were applied with the theme “the mystery of jewelry” by designing them like a jewelry with the inspiration from the meaning of Hilye-i Şerîfe.

Key Words: Hz. Muhammad, Hilye-i Şerîfe, Hâfız Osman, Illumination, Calligraphy.

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa No.

Resim 2.1. Hâfız Osman (1642-1698) tarafından muhakkak, sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. SHM. no. 11671 Y.12.....	11
Resim 2.2. Hâfız Osman (1642-1698) tarafından 1079/1668 tarihinde nesih hattıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. D/C.Ç. koleksiyonu.....	12
Resim 4.1. Mahmud Celâleddin (öl. 1829) tarafından sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. SHM. no. 11670 Y.11.....	30
Resim 4.2. Mehmed Şevki Efendi (1829-1887) tarafından 1873 tarihinde muhakkak, sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. D. koleksiyonu.	31
Resim 4.3. Kazasker Mustafa İzzet Efendi (1801-1876) tarafından 1876 tarihinde muhakkak, sülüs, nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. B/N.B. koleksiyonu.	32
Resim 4.4. Kemal Batanay (1891-1981) tarafından 1965 yılında nestalik hatla yazılmış Hilye-i Şerîfe. Y.H. koleksiyonu.	33
Resim 4.5. İbrahim Sukûti (ö.1837) tarafından 1827 yılında sülüs, nesih, gubâr'ı hatlarıyla yazmış Hilye-i Şerîfe. Y.H. koleksiyonu.	34
Resim 4.6. Hüseyin Gündüz tarafından kufî, sülüs, nesih hatla yazılmış Hilye-i Şerîfe. H.G. koleksiyonu.	35
Resim 4.7. Mehmet İlmî Efendi (1839-1923) tarafından 1866 yılında sülüs, nesih, rika' hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. E.H.A. koleksiyonu.	36
Resim 5.1. Klasik Tarzda Hilye-i Şerîfe Şeması.....	37
Resim 6.1.Mehmet Şevki Efendi (1829/1887) tarafından 1290/1873 yılında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış olan Hilye-i Şerîfe. D. koleksiyonu.....	45
Resim 6.2. Mehmet Cevdet Efendi tarafından 1269/1853 yılında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. Y.H. koleksiyonu.....	47
Resim 6.3. Halil Şükrî Efendi tarafından 1252/1836 yılında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife. Y.H. koleksiyonu.....	49

Resim 6.4. İbrahim Âfif tarafından (öl. 1767) 1124/1712 yılında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe, D./C.Ç. koleksiyonu.	51
Resim 6.5. Aliyyül Vassfî Efendi (öl. 1937) tarafından muhakkak,sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe.	53
Resim 6.6.Halil Şükrî Efendi tarafından muhakkak, sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. Ö. koleksiyonu.....	55
Resim 6.7.Yesarizâde Kazasker Mustafa İzzet Efendi tarafından zer-en-dud muhakkak, sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe.	57
Resim 6.8. Kazasker Mustafa İzzet Efendi (1801/1876) tarafından 1253/1837 yılında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. D/C.Ç. koleksiyonu ...	59
Resim 6.9. Mehmed Abdülaziz (Rifai) (1872/1934) tarafından 1324/1906 yılında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. D/C.Ç. koleksiyonu ...	61
Resim 6.10.Esma İbret Hanım (1780-?) tarafından muhakkak, sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. D. koleksiyonu.....	63
Resim 6.11. Mehmed Celaleddin (öl. 1829) tarafından 1231/1816 yılında celi-sülüs, sülüs- nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. D. koleksiyonu.....	65
Resim 6.12. İbrahim Sükûti (öl. 1837) tarafından 1228/1813 yılında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. Y.H. koleksiyonu.....	67
Resim 6.13.Serbest Formlu, kûfi, muhakkak, sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe.	69
Resim 7.1.Hâfız Osman (1642-1698) tarafından sülüs-nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe.....	75
Resim 7.2.Hâfız Osman (1642-1698) tarafından muhakkak, sülüs, nesih hatlarıyla yazılmış ilk Türkçe mealli Hilye-i Şerîfe.	76
Resim 7.3. Mustafa Kütahî tarafından yazılmış Hilye-i Şerîfe.....	79
Resim 7.4. Seyyid Mehmed Beyazıt hazırlanmış Hilye-i Şerîfe	80
Resim7.5. Mehmet Bâyezıd Dede (18.yy.) tarafından muhakkak, sülüs, nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. D/C.Ç. koleksiyonu	81
Resim 7.6. İbrahim Rüşdi Efendi (19.yy.) tarafından (1279/1863) yılında sülüs, nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. Demirören koleksiyonu.....	84
Resim 7.7. Mehmet İzzet Efendi (Galatalı) (1841-1902) tarafından 1887 yılında sülüs, nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. D. koleksiyonu.....	85

Resim 7.8. Seyyid Mehmet Bâhir el Hulusi'nin (19. yy.) sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe (1812). SHM no. 15518 Y.111... ..	86
Resim 7.9. Mihriman Sözer tarafından tezyin edilmiş Hilye-i Şerîfe.....	88
Resim 7.10.Tuğrakeş İsmail Hakkı Efendi tarafından tezyin edilmiş Hilye-i Şerîfe .	89
Resim 7.11. Rikkat Kunt tarafından tezyin edilmiş Hilye-i Şerîfe ..	90
Resim 7.12. Kerim Silivrili tarafından tezyin edilmiş Hilye-i Şerîfe.....	91
Resim 7.13. Faruk Taşkale tarafından tezyin edilmiş Hilye-i Şerîfe	92
Resim 7.14. Faruk Taşkale tarafından tezyin edilmiş Hilye-i Şerîfe.	93
Resim 7.15. Münevver Üçer tarafından tezyin edilmiş Hilye-i Şerîfe.....	94
Resim 7.16. Münevver Üçer tarafından tezyin edilmiş Hilye-i Şerîfe.....	95
Resim 7.17. Arda Çakmak tarafından tezyin edilmiş Hilye-i Şerîfe.....	96
Resim 7.18. Hasan Türkmen tarafından tezyin edilmiş Hilye-i Şerîfe	97
Resim 7.19.Gürkan Pehlivan tarafından 2008 yılında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe	98
Resim 7.20. Fevzi Günüş tarafından 1979 yılında muhakkak ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe	99
Resim 7.21. Abdurrezzak Karakuş tarafından 2011 yılında sülüs ve divani hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe	100
Resim 7.22. Gürkan Pehlivan tarafından 2010 yılında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe	101
Resim 7.23. Aydın Kızılyar 2011 yılında sülüs ve divani hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe	102
Resim 7.24. Levent Karaduman tarafından 2008 yılında sülüs hattıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe	103
Resim 7.25. Said Abuzeroğlu tarafından 2010 yılında sülüs hattıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe	104
Resim 7.26. Eyüp Kuşçu tarafından 2007yılında sülüs ve divanî hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe	105
Resim 7.27. Nurullah Özden tarafından 2008 yılında sülüs hattıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe	106

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ**Sayfa No**

Fotoğraf 8.1. Klasik Formlu Hilye-i Şerîfe.....	110
Fotoğraf 8.2. Koltuk deseni.....	111
Fotoğraf 8.3. İç Pervaz (zencerek) detay deseni	112
Fotoğraf 8.4. Göbek bölümü detay deseni	113
Fotoğraf 8.5. Dış pervaz halkâr detay deseni.....	114
Fotoğraf 8.6. Serbest Tasarım Hilye-i Şerîfe	115
Fotoğraf 8.7. Rûmî deseni.....	118
Fotoğraf 8.8. Halkâr deseni.....	119
Fotoğraf 8.9. Pafta deseni	120
Fotoğraf 8.10. Tezhip deseni.....	121
Fotoğraf 8.11. İç pervaz (zencerek) deseni	122
Fotoğraf 8.12. Pafta deseni	123
Fotoğraf 8.13. Dış pervaz halkâr deseni.....	124
Fotoğraf 8.14. Gül motifi I.....	126
Fotoğraf 8.15. Gül motifi II	128
Fotoğraf 8.16. Gül motifi III.	130

ÇİZİMLER LİSTESİ

Sayfa No.

Çizim 6.1 Mehmet Şevki Efendi Hilye-i Şerîfesi form çizimi	46
Çizim 6.2 Mehmet Cevdet Efendi Hilye-i Şerîfesi form çizimi	48
Çizim 6.3.Halil Şükrî Efendi Hilye-i Şerîfesi form çizimi	50
Çizim 6.4.İbrahim Âfif Hilye-i Şerîfesi form çizimi	52
Çizim 6.5 Aliyyül Vasfî Efendi Hilye-i Şerîfesi form çizimi	54
Çizim 6.6 Halil Şükrî Efendi Hilye-i Şerîfesi form çizimi	56
Çizim6.7.Yesarizâde Kazasker Mustafa İzzet Efendi Hilye-i Şerîfesi form çizimi.....	58
Çizim 6.8 Kazasker Mustafa İzzet Efendi Hilye-i Şerîfesi form çizimi	60
Çizim 6.9 Mehmet Abdülaziz (Rifai) Hilye-i Şerîfesi form çizimi	62
Çizim 6.10 Esmâ İbret Hanım Hilye-i Şerîfesi form çizimi	64
Çizim 6.11 Mahmud Celaleddin Hilye-i Şerîfesi form çizimi.....	66
Çizim 6.12.İbrahim Sükûti Hilye-i Şerîfesi form çizimi	78
Çizim 6.13.Serbest Formlu Hilye-i Şerîfesi form çizimi.....	70
Çizim 8.1. Klasik formlu Hilye-i Şerîfe form çizimi.....	110
Çizim 8.2. Koltuk eskiz çizimi.....	111
Çizim 8.3. İç pervaz (zencerek) detay eskiz çizimi	112
Çizim 8.4.Eskiz detay çizimi	113
Çizim 8.5. Dış pervaz (halkâr) detay eskiz çizimi	114
Çizim 8.6. Serbest tasarım Hilye-i Şerîfe form alanizi	117
Çizim 8.7. Rumi eskiz çizimi.....	118
Çizim 8.8. Hatai eskiz çizimi	119
Çizim 8.9. Pafta eskiz çizimi.....	120
Çizim 8.10.Eskiz çizimi I.....	121
Çizim 8.11. Eskiz çizimi II	121
Çizim 8.12. Zencerek eskiz detay çizimi	122
Çizim 8.13. Pafta eskiz çizimi	123

Çizim 8.14. Dış Pervaz eskiz çizimi	124
Çizim 8.15. Gül motifi eskiz çizimi I.....	125
Çizim 8.16.Gül motifi eskiz çizimi II	127
Çizim 8.17. Gül motifi eskiz çizimi III.....	129
Çizim 8.18. Serbest formlu Hilye-i Şerîfe I	133
Çizim 8.19. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe I.....	134
Çizim 8.20. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe I.....	135
Çizim 8.21. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe Ia	136
Çizim 8.22. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe Ia	137
Çizim 8.23. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe Ib.....	138
Çizim 8.24. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe Ib.....	139
Çizim 8.25. Serbest formlu Hilye-i Şerîfe II.....	140
Çizim 8.26. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe II.....	141
Çizim 8.27. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe II	142
Çizim 8.28. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe IIa.....	143
Çizim 8.29. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe IIa.....	144
Çizim 8.30. Serbest formlu Hilye-i Şerîfe III	145
Çizim 8.31. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe III	146
Çizim 8.32. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe III.....	147
Çizim 8.33. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe IIIa.....	148
Çizim 8.34. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe IIIa	149
Çizim 8.35. Serbest formlu Hilye-i Şerîfe IV	150
Çizim 8.36. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe IV	151
Çizim 8.37. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe IV.....	152
Çizim 8.38. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe IVa	153
Çizim 8.39. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe IVa.....	154
Çizim 8.40. Serbest formlu Hilye-i Şerîfe V.....	155
Çizim 8.41. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe V	156
Çizim 8.42. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe V	157
Çizim 8.43. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe Va.....	158
Çizim 8.44. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe Va	159
Çizim 8.45. Serbest formlu Hilye-i Şerîfe VI	160

Çizim 8.46. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe VI.....	161
Çizim 8.47. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe VI.....	162
Çizim 8.48. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe VIa	163
Çizim 8.47. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe VIa.....	164

KISALTMALAR

a. g. k.	: Adı geçen kitap
a. g. m.	: Adı geçen makale
A.Ü.	: Atatürk Üniversitesi
B./N.B.K.	: Berrak/Nezih Barut Koleksiyonu
Bkz.	: Bakınız.
C.B.Ü.	: Celal Bayar Üniversitesi
D.	: Demirören
D/C.Ç.	: Demet/Cengiz Çetindođan
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı
D.K.	: Demirören Koleksiyonu
DEÜ.	: Dokuz Eylül Üniversitesi
Ed.	: Editör
E.H.A.	: Ekrem Hakkı Ayverdi
E.Ü.	: Ege Üniversitesi
H.G.	: Hüseyin Gündüz
H.Ü.	: Hacettepe Üniversitesi
k.	: Koleksiyon
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
Mdd.	: Madde
S.D.Ü.	: Süleyman Demirel Üniversitesi
S.Ü.	: Sabancı Üniversitesi
S.H.M.	: Sadberk Hanım Müzesi
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
TMSK.	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
yy.	: Yüzyıl
Y.H.	: Yıldız Holding
Y.Y.Ü.	: Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Z.C.Ö.	: Zeki Cemal Özen

GİRİŞ

Sanat olgusu; insanoğlunun var olduğu günden bugüne asırları aşarak geçmişten günümüze gelen, vazgeçilmez bir değer ve ayrıcalıklı bir zenginlik kaynağı olmuş; insanlığın hüküm sürdüğü yerlerde birçok etkiler altında gelişerek ve çeşitlenerek hayatiyetine devam etmiştir. Türk Sanatları da köklü tarihi, geniş coğrafyalarda dünyayı etkileyişi, yüzlerce yıldır bünyesinde barındırdığı dahiyane teknikleriyle bu hayatiyetin can damarını oluşturmuştur.

Anadolu'yu fethedip yerleşen Türkler, hem sosyo-ekonomik yönden, hem kültür ve sanat yönünden, etkilendikleri unsurları bünyelerinde barındırarak kendilerine özgü bir sanat anlayışıyla zirveye ulaşmışlardır.

Osmanlı imparatorluğu'nun her alanda gelişmesi ve yükselmesi, 16. yüzyılda Türk sanatlarının yeni bir sentez oluşturarak gelişmesi ve yükselmesine zemin teşkil etmiştir. Osmanlı döneminde zirveye oturmuş Türk sanatları özellikle hat, tezhip, minyatür ve çini sanatlarında çok büyük eserler meydana getirmişlerdir.

Türklerin İslamiyeti kabulü ile de eskiden beri ilmi, edebi ve dini konularda yazılmış kitaplara gösterdikleri saygı ve hürmet, özellikle Allah (c.c) kelamı Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hadislerinin, güzel yazı (hat) ile yazılıp tezyin edilmesi, çok büyük önem arz etmiş; özellikle hattatlar ve müzehipler bu konu da çok muhteşem eserler vermişlerdir. Bunların başında da çalışmamızın konusunu oluşturan Hilye-i Şerîfe'ler gelmektedir.

Hilye-i Şerîfe, Hz. Peygamberin ahlakî ve cismani vasıflarını tasvir eden eserlere verilen isim olmakla beraber, Arapça da "süs, ziynet ve güzel vasıflar" anlamında da kullanılmıştır. Peygamberliği öncesinde yaşadığı toplum içerisinde el-Emin ifadesi ile anılan Hz. Muhammed, Müslümanlar için en güzel örnek olarak gösterilmiş, güzelliği ve ahlâkı ile her zaman övülmüştür. Bu övgüler O'nu görmeden inanan müminler için O'na karşı özlem duygularını tetiklemeye başlamış

ve bu gaye ile Hz. Muhammed'i anlatan eserler yazılmaya başlanmıştır. Bu eserlerin başında da Hilye-i Şerîfe'ler gelmektedir.

Hilye-i Şerîfe, Hz. Muhammed'e olan sevgi ve saygının bir göstergesi olarak öncelikle edebi eser niteliğinde ortaya çıkmış, 17. yüzyıl ve sonrasında ise bu yazılı metinler, Türk sanatının dönemine ait tezyinat öğeleri ile bezenmiştir. Levha halinde sunulan Hilye-i Şerîfe'lerde hattatlar sanatlarının fevkinde çalışmaya gayret göstermiş, müzehhipler de aynı dikkatle tezyinatına özen göstermişlerdir. Türk İslâm sanatçısı için bir Hilye-i Şerîfe levhasını hazırlamak, sanatkârların sanatlarındaki ustalığının ifadesi olmuştur.

Hilye-i Şerîfe'nin ortaya çıkışındaki temel amaç, Hz. Muhammed'den sonra yaşayan ve O'nu göremeyen kimselere O'nun şahsi özelliklerini en iyi şekilde ve doğru biçimde anlatabilmektedir. Hilye levhalarını evlerinde ve iş yerlerinde bulunduran kimselerin birçok felaketten korunacağına olan inanç Hilye-i Şerîfe'leri daha değerli kılmaktadır.

Çalışmamızda da bu değerli Hilye-i Şerîfe'ler, eser metni şeklinde hazırlandığından konu dağılımından kaçınmaya özen gösterilerek belirli düzen içerisinde konu anlatımına gidilmiş olup, üç bölümde izaha çalışılmıştır.

Çalışmamızın ilk bölümü Hilye-i Şerîfe'ler hakkında kaynak taraması yapılarak yayınlanmış eserler incelenmiş, müze, kütüphane ve özel koleksiyonlardaki orijinal eserler incelenerek elde edilen veriler doğrultusunda genel tanımı, tarihçesi, türleri ve yazı metinleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümü, Hilye-i Şerîfe Formları ve dönemlerine göre tezhiplenmiş Hilye-i Şerîfe'lerin tasnifi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere çalışmamız, eser metni şeklinde bir çalışma olması sebebi ile, tüm örneklerden ziyade, birbirinden farklı formlar seçilerek izah ve ayırma gidilmiştir. Seçilen farklı formların tasnifi Hilye-i Şerîfe'lerin göbek formlarından yola çıkılarak göbeği daire, göbeği oval, göbeği köşeli ve serbest tasarım Hilye-i Şerîfe'ler

içerisinde farklı olan orijinal eserlerin özellikleri anlatılarak, bugüne kadar uygulanmış form olgusu grafik çizimleri ile karşılaştırılmıştır. Daha sonra, 17. yüzyıldan başlayarak Hilye-i Şerîfe'lerin dönemlerine göre tezhip özelliklerinin belirleyici noktaları anlatılmış ve örneklerle desteklenerek günümüze gelen silsile oluşturulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümü farklı Hilye-i Şerife tasarımlarımdan oluşan sekiz eserin sunulması ile nihayet bulmuştur.

İlk olarak klasik formda bir Hilye-i Şerîfe örneği sunulmuştur. Eserin desen aşamasında klasik forma ve klasik süsleme öğelerine sadık kalınarak bir tasarım yapılmıştır. Selçuklu sanatkârları tarafından yoğun bir şekilde kullanılıp, günümüze kadar sıkça karşımıza çıkan geometrik formlar, sonsuzluk belirtisi olarak, duygularımın yönlendirmesi sonucu klasik hilye tezyinatında tercih nedenim olmuştur.

İkinci olarak; serbest tasarım bir Hilye-i Şerîfe tasarlanmıştır. Eserin göbek bölümü üç alana bölünerek üç farklı kompozisyon uygulanmıştır. Hilye-i Şerîfe'lerin esas maneviyatını oluşturan Hz. Muhammed'in simgesi olan güller bu eserde bolca kullanılmıştır. Eser genel itibari ile gül felsefesinden yola çıkarak oluşturulmuştur.

Diğer altı eser; Hilye-i Şerîfe formları üzerinden farklı formlar tasarlanarak oluşturulmuştur. Buradaki amaç bugüne kadar uygulanmış Hilye-i Şerîfe formlarının dışında formlar tasarlamak olmuştur. Bugüne kadar genellikle göbek bölümünde yapılmış form değişikliklerinin dışında bizim uygulamamız tüm form yapısında olmuştur. Formlar üzerinde değişiklik yaparken, yüce Peygamberimizin vasıflarının anlatıldığı Hilye-i Şerîfe'nin anlamını teşkil eden süs, zinet, mücevherle bütünleştirilmiştir. Tasarımların her bir çizgisinde Hz. Muhammed'in nur'unun ışığı, parlaklığı simgelenerek çizgisel olarak tasarlanmıştır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; geleneksel sanatlar içerisinde önemli bir yeri olan “Tezhib” in Hilye-i Şerîfe’ler deki yansımalarını dönemsel olarak inceleyerek; bu gözlemler ışığında yeni tasarımları oluşturmaktır. Çalışma, geleneksel sanatlarımızın tanıtılması ve bizden sonraki kuşaklara aktarılması açısından önem arz etmektedir. Bu gaye ile özgün tasarımlarda her dönemden bir kesit yansıtılması amaçlanmıştır. Dolayısıyla ortaya çıkan eserler 17. yüzyıldan günümüze tezhib sanatının bir özeti olma niteliğini taşımaktadır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Hiz. Peygamber için yapılmış Hilye-i Şerîfe’ler hat ve tezhib sanatı açısından ele alınarak, 17. yüzyıl ve sonrasında levha halinde görülmeye başlandığı gerekçesiyle, bu yüzyıldan günümüze kadar yapılmış olan Hilye-i Şerîfe’ler ulaşılabilirlikleri ölçüsünde çalışma kapsamına alınmıştır.

Çalışmaya konu olan Hilye-i Şerîfe’lerin, edebiyatta da yeri olmasına karşın, asıl konumuzun geleneksel sanatlar çerçevesinde kalması gayesiyle konunun edebî kısmı kapsam dışında bırakılmıştır.

Çalışmanın uygulama kısmında ise 17. yüzyıldan günümüze kadar yazılıp tezhiblenmiş Hilye-i Şerîfe’ler ışığında motif, desen, renk ve üslûp anlayışı ile gelenekleri yansıtacak değerlerde eserler verilmeye gayret edilmiştir.

1.3.Çalışmanın Yöntemi

Konu ile ilgili literatür taraması yapılarak elde edilen kitap, tez ve makaleler incelemeye alınmıştır. Çalışmanın başında oluşturulan içeriğe uygun olarak tasnif edilmiştir.

Prof.Dr. Ö.Faruk TAŞKALE ve Yrd.Doç.Dr. Hüseyin GÜNDÜZ tarafından kaleme alınan “Hilye-i Şerîfe Hz. Muhammed’in Özellikleri” adlı eser, çalışmalarımızı yürütürken başucu eser olarak önemli ölçüde yol göstericimiz olmuştur. Çalışmada kullanılan tüm fotoğraflar da Sayın Prof.Dr. Ö.Faruk TAŞKALE arşivinden faydalanılmıştır.

Hilye-i Şerîfe’lerin hat sanatındaki yeri anlatılırken, Hilye-i Şerîfe metinlerinin çevirilerinin de farklı ağızlardan aktarımına özen gösterildi. Hilye-i Şerîfe’lerin yazımında kullanılan yazı çeşitleri anlatılırken örneklerle de desteklenmiştir.

Hilye-i Şerîfe’lerin yüzyıllara göre değişimi araştırılırken, karşılaştırma yöntemi kullanılmış, aynı yüzyılda yapılan diğer tezhip uygulamaları göz önüne alınarak, dönemin bezeme anlayışına uygun olup olmadığı konusunda yorum yapılmıştır.

Elde edilen bilgiler doğrultusunda çalışma sonunda sekiz eser sunulmuştur. Bu eserlerde tasarım aşamasından sonuç aşamasına gelene dek geleneksel yöntemler esas alınmıştır. Desen tasarımında kompozisyon ilkelerine uyularak denge, hiyerarşi, zıtlık öğeleri ışığında çizim yapılmış, tezhip uygulama aşamalarında da geleneksel sıra takip edilmiş ve göz ü yormayan, metin kısmını ortaya çıkaracak renkler kullanılarak uygulamalar tamamlanmıştır. İki eser renklendirilerek tamamlanırken diğer altı eser form tasarımları şeklinde çizgisel olarak uygulanmıştır.

2. HİLYE-İ ŞERİFE’NİN TANIMI VE TARİHÇESİ

2.1. Hilye-i Şerife Tanımı

Arapça bir kelime olan hilye “süs, ziynet, cevher, güzel sıfatlar, güzel yüz”¹ anlamına gelir. Kâmûs-ı Türkî’ de verilen ıstılâh anlamında ise “Fahr-i Kâinat Efendimizin evsâf-ı mübârekesi ve bundan bahseden kitap”² ifadesi yer almaktadır. “Bir başka ifade ile Hilye; Efendimizin (Allah’ın salât ve selâmı onun üzerine olsun) yazı ile anlatılmasıdır”³.

Tam anlamıyla “şemail” lerden doğmuş olan Hilye-i Şerîf ifadesi, anlamını güçlendirmek için “Hilye-i Şerîfe, Hilye-i Saâdet, Hilye-i Şerîfe Rasûlullah, Hilye-i Şerîfetü’n Nebî” isimleriyle de anılmaktadır⁴.

Hilye-i Şerîfe ifadesinden daha geniş bir anlam taşıyan “Şemail” ifadesi; Hz. Peygamber’in vücut yapısını, güzel ahlâkını, hâl ve hareket tarzını, tavır ve davranışlarını bir bütün halinde anlatır.

Şemail kaynaklarının ilk ve en önemlisi İmam Tirmizi tarafından yazılan (Eş-şemâilü’n Nebeviyye ve’l hasâilü’l - Mustafeviyye)⁵, içinde birçok hadis ile siyer ve megazî kitaplarındaki şemail bölümlerini barındıran kitaptır ki; bu kitap daha sonra yazılan tüm şemail kitaplarının da ana kaynağını oluşturur⁶.

“İslami Türk Edebiyatında da Hz. Muhammed, dört halife, diğer peygamberler, Allah’ın dostları veliler ve tarihe iz bırakmış İslam büyüklerinin fiziki ve ruhi (iç ve dış) yapıları ve bütün özelliklerinin anlatıldığı manzum ve mensur eserlerde verilmiştir”⁷.

¹ Ferit DEVELLİOĞLU, “Hilye”, 442.

² Şemseddin SAMİ, *Kâmûs-ı Türkî*, 558.

³ Süleyman BERK, *Hilye-i Şerif Yansıması*, 9.

⁴ Mustafa UZUN, “Hilye-i Şerif”, 44.

⁵ Faruk TAŞKALE, “Hilyeler”, 90.

⁶ İskender PALA, *Hilye-i Saadet*, 2.

⁷ Ömer KARA, “Neşati’nin Hilye-i Enbiya’sının Dini Kaynakları”, 11.

2.2. Hilye-i Şerîfe'nin Tarihçesi

Kutsal kimselerin tasvirini yapmak, İslâm anlayışıyla ters düşen bir uygulamadır. Bu nedenle İslâm sanatkârları Hz. Muhammed'in tasvirini sahih kaynaklardan alınan ifadelerle yazı ile yapmışlar ve bu yazıyı süslemeyi tercih etmişlerdir. Bu tercihte Hz. Muhammed'in bir hadisi etkili olmuştur: Rivayete göre; Hz. Muhammed'in hastalığı sırasında kızı Hz. Fatıma'nın, bir daha yüzünü göremeyeceğinden söz ederek üzüntüsünü dile getirmesi üzerine Hz. Muhammed, damadı Ali'ye **"Hilyemi yaz; benden sonra onu gören, beni görmüş gibi olur, demiştir"**⁸. **"Beni gören insan bana muhabbetle bağlanırsa Allah ona cehennemi haram kılar; o kişi kabir azabından emin olur, mahşer günü çıplak olarak hasredilmez"**⁹ buyurmuştur.

Başka bir hadiste ise: **"Benimle müşerref olamayan ümmetim, benden sonra, benim Hilyemi yazanların yazdıkları Hilyelere nazar etmek suretiyle izhâr-ı muhabbet etmiş olurlar. Benim Hilyemi görenler ve okuyanlar, okumasını bilmeyip yüz ve gözlerine sürüp, ruhuma salâvat-ı şerif okuyanlar, beni görmüş gibi olurlar. Ümmetimden her kim, kadın veya erkek Hilyemi böylece taşırsa, cehennem ateşinden âzâd olur. "Sırat"ı benim nurumla geçer ve Cennet'e benim nurumla girer ve dahi hangi evde benim Hilyem bulunsa ve tarif üzere ziyaretini yapsa, ol haneye hırsız, ecinni ve şeytan, hastalık, sihir, efsun giremez ve ateş kâr kılmaz. Sıdk-ı hulûs ile taşıyan, her murada erer. Hak Tealâ'nın hıfz ü emânında olur ve o evde Halil İbrahim bereketi bulunur; fakirlik girmez, gam ve gussa görmez her türlü sıkıntılara karşı faydasını görür. Hasta nazar etse şifa bulur. Fakir nazar etse, ganî olur. Bahtı kapalı olanlar nazar etseler, bahtı açılır ve talihi küşad olur. Ehl-i sefer nazar etse ve dahî kazalardan ve afetlerden kurtulur ve yeni ay gördükte Hilye-i Şerîfime nazar etse ve salâvatı şerife okusa o ay içinde hiçbir belâ ve kaza görmez ve füc'eten ölmeden ve mekkârlar ve sehârlar ve cadılar şerrinden Allah muhafaza kılar"**¹⁰ buyurmaktadırlar.

⁸ Şinasi ACAR, "Dünyamızı Süsleyen Bir Efsunlu Hatıra Hikayesi", 94

⁹ İsmail YILDIRIM, "Urmevi'nin Tezkire-i Hazret-i Baba Adlı Eserinde Hilye-i Şerif Bölümü", 75.

¹⁰ F. TAŞKALE - H. GÜNDÜZ, Hat Sanatında Hilye-i Şerîfe, 18.

Bu hadisler ışığında eskiden beri Hz. Muhammed'e duyulan sevgi ve saygının bir ifadesi olarak el yazısı ya da nesih hatla küçük boyutlarda Hilye-î Şerîfe'ler yazılmış ve bu Hilye-î Şerîfe'ler, Efendimize bir hürmet göstergesi olarak göğüs cebinde taşınmıştır. İlk önceleri kağıtlara yazılarak cepte taşınırken, zaman içinde levhaların duvarlara asılmasıyla hilyelerin her yere girmesi kolaylaşmıştır¹¹. Peygamber Efendimizin vücut yapısını, hal, tavır ve davranışlarının sadece hat olup duvarlarımızı süslemekle kalmamış, cilt cilt kitaplar yazılarak anlatıldı Hilye-i Şerîfe'ler oluşturulmuştur¹².

Hilye-i Şerîfe'ler başlangıçtan günümüze kadar sanatkarlar için çok büyük önem arz etmiştir. Hilye-i Şerîfe'lerin sanatçılar için bu kadar önemli olmalarının sebepleri ise ; “Kur'ân'ın Hz. Peygamber hakkında övücü ifadeler kullanması, Müslüman sanatçıların Hz. Peygambere karşı sevgilerini dile getirmesi”¹³, “Hz. Peygamberi putlaştırma korkusu”¹⁴, “Sanatçıların ölümsüzlük duygusu ile hareket etmesi, sahip oldukları mesajı üçüncü kişilere ulaştırma arzusu”¹⁵, “Hz. Peygamber'in şefaatine ulaşma arzusu”¹⁶, şeklinde ifadelendirilmiştir.

Bu Hilye-i Şerîfe'lerin en eski örneğine Şeyh Hamdullah döneminde rastlanır. Levha şeklinde yazılan ilk Hilye-î Şerîfe'nin ise Hâfız Osman tarafından yazıldığı kabul edilmektedir. Bu güne kadar da Hâfız Osman tarafından uygulanan Hilye-î Şerîfe formu örnek alınmış ve bölümler buna göre tasarlanmıştır.

¹¹ Ali YARDIM, **Peygamberimiz'in Şemali**, 50.

¹² İskender PALA, “**Gülü Tarife ne hacet, ne çiçektir biliriz**”, 49.

¹³ Osman MUTLUER, “**Sanat Felsefesi Açısından Hilyeler**”, 884.

¹⁴ Uğur DERMAN, “**Hat Sanatında Hilye-i Şerifler**”, 617.

¹⁵ İsmail TUNALI, **Estetik**, 57.

¹⁶ Zülfikar GÜNGÖR, “**Türk Edebiyatında Hilye-i Nebevi Türünün Doğuşu Gelişimi Ve Sebepleri**”, 192.

2.2.1. Hâfız Osman

17. yüzyılın ikinci yarısında Şeyh Hamdullah'tan sonra bir diğer önemli mihenk taşı olan Hâfız Osman 1642 yılında İstanbul'da doğmuştur. Haseki Camii müezzini Ali Efendi'nin oğludur. Hâfız Osman bütün hayatı boyunca yazı yazmayı sürdürmüştür¹⁷. Kur'ân-ı Kerîm-î küçük yaşında hıfzeden Hâfız Osman, Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Paşa'nın himayesinde yetişmiştir. Devrin hat üstadı Büyük Derviş Ali'den dersler almıştır. Hocası Derviş Ali'nin yaşlılığında hat eğitimine Suyolcuzâde Eyyubi Mustafa Efendi ile devam etmiş ve kendisinden Aklam-ı Sitte icazeti almıştır¹⁸. Bu icazetin ardından Şeyh Hamdullah üslûbunu daha yakından tanımak amacıyla bu tavrı en iyi bilen dönem hattatı Nefeszâde İsmâil Efendi'den Şeyh yolunun bütün inceliklerini öğrenerek Hamdullah Efendi'nin yazılarını taklit etmiş ve 1679 yılından itibaren sülûs ve nesih yazılarında kendi tarzını oluşturarak eserler vermeye başlamıştır. “Yaşadığı dönemde Şeyh Hamdullah hattının sırlarını bilen tek adam olarak gösterilmiştir”¹⁹.

“Hâfız Osman, Aklam-ı Sitte'de bütün ustaların şeyh-i sani (ikinci şeyh) olarak ruhlarını fethetmiştir”²⁰. Diğer ustalar dahi Hâfız Osman'ın yazı üslûbunu taklid etmeye yönelmişlerdir.

Hâfız Osman Efendiyle aynı adı taşıyan başka hattatlar da vardır. Bu sebepten diğerlerinden ayırt edilebilmesi için Hâfız Osman Efendi “meşhur, şeyh-i sâni, büyük”²¹ sıfatlarıyla anılmaktadır.

Hâfız Osman'ın bilinen elli kadar talebesi olmuştur. “Bunlardan bazıları şunlardır: Şehzade'liğinde Sultan III. Ahmet, saltanatı sırasında Sultan II. Mustafa, Yedikuleli Seyyid Abdullah (? - 1731), Anbârizâde Derviş Ali (? - 1716), İkinci Hasan-ı Üsküdarî (? - 1732), Kürdzâde Bursalı İbrahim (? - 1733), Bursalı

¹⁷ F.ÇAĞMAN - Ş.ATASOY, **Osmanlı Sanatında Hat**, 10.

¹⁸ Muhittin SERİN, **Hat Sanatımız**, 53.

¹⁹ Şevket RADO, **Türk Hattatları**, 109.

²⁰ Muammer ÜLKER, **Başlangıçtan Günümüze Hat Sanatı**, 27.

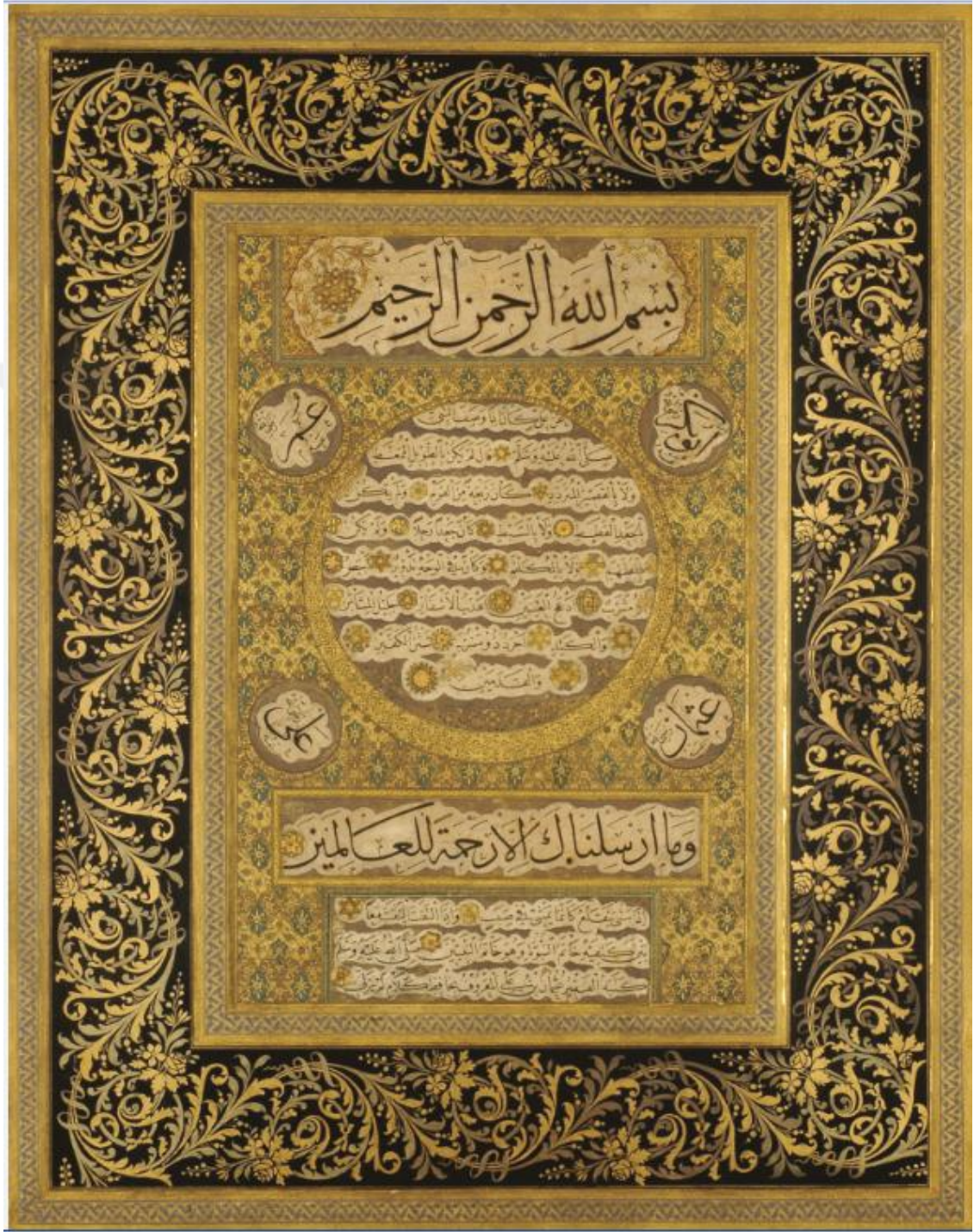
²¹ Ömer Faruk DERE, “**Hâfız Osman Efendi**”, 103.

Mehmed (? - 1740), Derviş Mehmed Kevkeb (? - 1717), Yûsuf-ı Rumi (? - 1709), Rodosîzâde Abdullah (- , 1704), Yusuf Mecdî (? - 1731), Mehmet Girîdî²².

Sanat hayatı kırk yıl süren Hâfız Osman'ın Aklâm-ı Sitte ile verdiği eserler arasında 25 Kur'ân-ı Kerîm-î, sayısız En'am-ı Şerif, Del'ailü'l-hayrât, yazı kıt'aları, murakkalar ve karalamalar mevcuttur. Levha şeklindeki Hilve-i Şerîfe'lerin de daha önceden bir yazanına rastlanmadığı için O'nun eseri olduğu kabul edilmiştir. Hâfız Osman yazdığı hilyenin alt kısmına attığı imzada "Bunu, 'Kuran hafızı' diye tanınan fakir Osman yazdı. Allah onun annesinin, babasının ve bu (yazıya) bakanların günahlarını bağışlasın"²³, ifadelerini kullanmıştır (Resim 2.1., 2.2.). Sanat hayatının en verimli dönemi (1679 - 1689) yılları arası olarak gösterilmiştir. 1698 yılının sonunda vefat eden Hattat Hâfız Osman'ın mezarı Koca Mustafa Paşa'da mensubu olduğu Sünbül Efendi Dergâhı'nın haziresinde bulunmaktadır.

²² Uğur DERMAN, **Ömrümün Bereketi I**, 289 .

²³ Uğur DERMAN, **Türk Hat Sanatının Şaheserleri**, 18.

Resim 2.1. Hâfız Osman (1642-1698) tarafından muhakkak, sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. SHM. no. 11671 Y.12.

Resim 2.2. Hâfız Osman (1642-1698) tarafından 1079/1668 tarihlerinde nesih hatıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. D/C.Ç. koleksiyonu.

3. HİLYE-İ ŞERİFE TÜRLERİ

3.1. Hz. Muhammed İçin Yazılmış Hilye-i Şerife'ler

Seyyid Şerîfi Mehmed Efendi (öl. H. 982 / 1574) ; Risâle-i Hilyetü'r Resûl : Eğridirli Seyyid Burhaneddin Efendi'nin oğlu Seyyîd Şerfi tarafından yazılan eserin yazılış tarihi bilinmemektedir. 253 beyitten oluşan eserde tevhid, münâcât ve bazı şiirlerden sonra Hilye bölümü yer almaktadır. Kanuni Sultan Süleyman' ın oğlu Şehzâde Bayezid' e sunulan eser Şehzâde Bayezid' e ithafen dua niteliğinde bir hâtîme ve kasîde ile bitmektedir²⁴. “Eksik bir nüshası Fatih Üniversitesi Şefik Can Nadir Eserler bölümünde kayıtlıdır”²⁵.

Hakani Mehmet Bey (öl. 1606) ; Hilye-i Hâkanî : Türk edebiyatında hilye türünün en önemli örneğidir²⁶. “712 beyitten oluşan mesnevi 1598' de Hakanî Mehmet Bey tarafından yazılarak”²⁷, Çağalazâde Sinan Paşa' ya sunulmuştur. Halk tarafından çok sevilen bu eser yıllarca dini törenlerde Mevlid gibi makamla okunmuştur. Tanzimat sonrasında okullarda ders kitabı olarak okutulan eserin bazı beyitleri saray ve köşk salonlarına, konak ve yazı tavanlarına Türk hat sanatının birer örneği olarak bordürler halinde işlenmiştir. Sultan Abdülmecid' in emri ile Tabhâne-i Âmire' de (Devlet Basımevi'nde) 1848 yılında bastırılmıştır²⁸.

Bosnalı Mustafa (XVII. yy.) ; Tercüme-i Hilyetü'n-nebi Aleyhisselâm : Bosnalı Mustafa Efendi (Zülüflü saray baltacısı) 1654' de yazdığı bu eserini Sultan IV. Mehmed'e sunmuştur. Eser bir münâcâtın ardından Sultan Mehmed için yazılmış bir methiye ile başlar. Bu girişten sonra metnin Ömer Bin Abdülazîz'in hazinesinde bulunduktan sonra Sultan Gavri'ye geçen hilyeden alındığı belirtilmekte ve Hz.

²⁴ Bkz. (4), UZUN, 45.

²⁵ Sadık YAZAR, “Seyyid Şerîfi Mehmed Efendi ve Hilyesi”, 1038.

²⁶ Ali Fuat BİLKAN, “Hadis-i Şerifler Işığında Hilye-i Hakani”, 12.

²⁷ Bkz. (9), YILDIRIM, 79.

²⁸ Bkz. (6), PALA, 10.

Muhammed'e ait her özellik Arapçası verilerek birer beyitle açıklanmaktadır. Eser, padişaha övgü içeren oniki beyitlik bir tarih manzûmesi ile son bulur²⁹.

Süleyman Nahîfi (öl. 1738) ; Hilyetü'l - Envâr : “1689 tarihinde Süleyman Nahîfi tarafından yazılan 2871 beyitten oluşan ve konuyla ilgili bütün rivayetlerin toplandığı eserdir.” Ayrıca Nahîfi'nin Hicretnâme adlı eserinde Ummü Mabel rivayetine dayanarak 154 beyitlik bir hilyesi daha vardır. Muellifin Ravzâtü's-Safâ fi Sîreti'l-Mustafa adlı siyerinin içinde manzum ve mensur kısa bir hilyesi daha vardır³⁰.

Nazîre-i Hilye-i Hâkanî : 294 beyitten oluşan eser 1746' da Seyyit Mehmed Efendi tarafından tamamlanmıştır. Besmele ile ilgili bir bölümün ardından Hz. Muhammed' in birkaç özelliğinden bahseden Arapça ibâreler ve açıklamalar içerir³¹.

Arif Süleyman Efendi (öl. 1769) ; (Nazire-i Hakani) : Arif Süleyman tarafından yazılan 460 beyitlik bir mesnevidir. Eser, 1758 yılında Hakaniye nazire olarak yazılmıştır. Hz.Peygamber'in güzel ahlakı ve fiziki özellikleri anlatılmıştır³². Üç nüshası ; Süleymaniye Kütüphanesi Damad İbrahim Paşa, no. 411/1, Esad Efendi, no. 3585/2 ve Hacı Mahmud, no. 4487/1 de kayıtlıdır³³.

Şerh-i Hilye-i Nebeviyye : 1788 yılında Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin Efendi tarafından yazılan eser Nâfia-i Şâfia adıyla da anılmaktadır. Bu eser Çehâryâr ve Hasaneyn hilyelerini içerir³⁴.

²⁹ Sahibe ŞIRA, **Bosnalı Teberdâr Mustafa Efendi ve Ona İzâfe Olunan Mecmuadaki Eserler**, 110.

³⁰ Amil ÇELEBİOĞLU, **Eski Türk Edebiyat Araştırmaları**, 275.

³¹ Hüseyin GÜNDÜZ, “Hz. Muhammed Hakkında Yazılmış Hilyeler”, 33.

³² Emine SARICI, **Ârif Süleyman Hayatı Eserleri ve Hilye-i Nebeviyye'si (Edisyon Ktitik)**, 101.

³³ Mustafa UZUN, “Arif Süleyman”, 369.

³⁴ Bkz. (31), GÜNDÜZ, 33.

Mevlevi Mehmed Necib Efendi Hilyesi (XIX. yy) ; Nazîre-i Hilye-i Hakâni : Afyonkarahisar Sahib Mollazâde Medresesi Müderrislerinden Mevlî Mehmed Necib Efendi tarafından kaleme alınan ve içeriği Hâkanî'nin eserinin planında olan eser 1843 yılında yazılmıştır. 700 beyitten oluşmuştur³⁵.

Ruşuklu Fethi Ali (öl. 1857) ; Milâd-ı Muhammedîyye-i Hâkanîyye Hilye-i Fethiyye-i Sultânîyye : Sultan Abdülmecid'in isteği üzerine Rusçuklu Fethi Ali tarafından 1843' de yazılan eser 164 beyitten oluşmaktadır. Oniki bölümden oluşan eserin, ilk bölümü Hz. Muhammed'in doğum ve Mevlid töreninden oluşmaktadır³⁶.

Mustafa Fevzi B. Nu'man Efendi (öl. 1924) Şümûsü's-Safâ fî Evsâfî'l-Mustafa: Hz. Peygamber'in doğumu, hicreti, bazı hususiyetleri, şemal ve hilyesine dair bilgiler veren eser 900 beyitten olmuştur³⁷.

Tırhalalı Muradoğlu Ali (öl. ?) ; Nazmü'n Nûr fî Silki's-Sürûr : Tırhalalı Murad oğlu Halil (Hızrî) tarafından yazılmış 75 beyitlik bir risâledir³⁸. Hz. Muhammed'in onbeş özelliği anlatılmaktadır. 36 beyitlik ana bölümden sonra, eser 'Havâss-ı Hilye' başlıklı kısımla sona ermektedir³⁹.

Mustafa Fehmi Gerçekler (öl. 1950) ; Hilye-i Fahr-i Âlem : 1944 yılında Mustafa Fehmi Gerçekler tarafından yazılan eser, 1197 beyitten oluşan bir mesnevidir. Eser, Besmele ile başlar, tevhid ve naa't la devam eder. Eserin sadece üç bölümü isimlendirilmiş olup, diğer bölümlerin başlığı yoktur⁴⁰.

³⁵ Mustafa ÖZKAT, "Münîrî (öl. 1521?), Manzum Siyer-i Nebî'si", 106.

³⁶ Bkz. (29), ŞIRA, 40.

³⁷ Mustafa UZUN, "Fevzi Efendi Katib", 510.

³⁸ Bkz. (35), ÖZKAT, 106

³⁹ A.g.k. ÖZKAT, 22.

⁴⁰ Serkan Alkan İSPİRLİ, "Mustafa Gerçekler'in Hilye-i Fehmi Âlem İsimli Eseri Üzerine", 27.

Hilye-i Şerîfe metinlerinde Hz. Muhammed'i tarif ve tasvir eden cümleler farklı kimselerden nakledilmiş olsa dahi birbiri ile örtüşür niteliktedir. Hz. Ali'nin rivayeti olan Hilye-i Şerîfe metninin Türkçe tercümesi şöyledir:

Hazret-i Ali (Allah ondan razı olsun), Hz. Peygamberi (Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun) vafettiği zaman, şöyle buyurdu: *“Hz. Peygamberin boyu ne çok kısa, ne de çok uzun, orta boyluydu. Ne kıvrıcık kısa, ne de düz uzun saçtıydı; saçı, kıvrıcıkla düz arasında idi. Değirmi yüzü, duru beyaz tenli, iri ve siyah gözlü, uzun kirpikli idi. İri kemikli ve geniş omuzluydu. Göğsü ortadan karnına kadar kulsızdı. İki avcu ve tabanları dolgundu. Yürüdüğü zaman, sanki yokuş aşağı iner gibi rahatlıkla ilerlerdi. Sağına ve soluna baktığında bütün vücuduyla dönerdi. İki omuzu arasında “Nübüvvet Mührü” vardı. Bu O'nun sonuncu peygamber oluşunun nişânesiydi. O, insanların en cömert gönüllüsü, en doğru sözlüsü, en yumuşak huylusu ve en arkadaş canlısı idi. Kendilerini ansızın görenler, O'nun heybeti karşısında sarsıntı geçirirler, fakat üstün vasıflarını bilerek sohbetinde bulunanlar ise O'nu herşeyden çok severlerdi. O'nun üstünlüklerini ve güzelliklerini tanıtmaya çalışan kimse: “Ben, gerek O'ndan önce ve gerekse O'ndan sonra Resûlullah gibi birisini görmedim...” diyerek, O'nu tanıtmada konusunda ne kadar aciz ve yetersiz olduğunu itiraf ederdi. Allah'ın salât ve selâmı O'nun üzerine olsun⁴¹.*

Tirmizi'nin tarifine göre Hz. Muhammed'in şemâili şöyledir:

“Resul-î Ekrem uzuna yakın orta boylu, iri kemikli, iri yapılı, güçlü kuvvetli, biçimli bir insandı. Cildi yumuşak, teni kırmızı-beyazdı. Kirpikleri siyah ve uzun, gözleri kara ve büyücek, iki kaşının arası ne çok açık ne de kaşları birbirine çok açıktı. Saçları ne dümdüz, ne de kıvrıktı. Sakalı sık ve bir tutamdı. Büyük başlı, hilâl kaşlıydı. Alnı yüksek, burnu çekme, boynu uzun, göğsü genişti. Karnı ile göğsü birdi. Şişman değildi, zayıf da değildi. Sıkı etliydi. Ayaklarının altı çukurdu, düz değildi. Gözleri uzağı görürü, kulakları uzaktan işitirdi. Ağzı genişçeydi. Dişleri

⁴¹ Muhittin SERİN, “Hilye-i Şerîf”, 93.

sıktı. Omuzları etli, omuz kemikleri enliydi. Hz. Peygamber'in rengi ne kireç gibi ak, ne de karayağız, belki ikisi ortası ve gül gibi kırmızıya bakar, beyaz ve berraktı, mübarek yüzünde nur parlardı. Gözlerinin akında bile kırmızılık vardı. Dişleri inci gibi parlar, konuşurken dişlerinden nur saçılırdı. Vefatında saçı ve sakalı henüz ağarmaya başlamıştı”⁴².

Hz. Cabir b. Semûre (r.a.)'dan gelen bir rivayete göre Hz. Muhammed tasviri şöyledir:

“Mehtaplı bir gecede Peygamber Efendimiz (s.a.v.), kırmızı renkli bir elbisesi ile gördüm de mukayese için bir O'na baktım bir de Ay'a. Vallahi bence O Ay'dan daha güzeldi”⁴³ şeklinde anlatmıştır. “İbn-i Abbas (r.a.)'dan rivayette de Resûlullah'ın ön dişleri hafifçe seyrek olduğundan, konuşurken ön dişleri arasından nur dökülüyor gibi görünürdü”⁴⁴.

Ebu Büreyre (r.a) anlatımına göre;

“Hz. Peygamber, gümüşten yaratılmış gibi nurlu beyazdı; saçları da hafif dalgalı idi”⁴⁵. Efendimiz (s.a.v.) beyaza pembe karışık renkte idi. Gözleri siyah, kirpikleri sık ve uzun idi”⁴⁶. “Allah Resulü'nün alını geniş olup, hilal kaşlıydı, kasları gürdü. İki kaş arası açık olup, halis bir gümüş gibiydi. Gözleri pek güzel, bebekleri simsiyahtı. Kirpikleri birbirine geçecek şekilde gürdü. Güldüğünde dişleri çakan şimşek gibi parlardı. İki dudağı da emsalsiz şekilde güzeldi. Salkalı gürdü. Boynu pek güzeldi, ne uzun ne kısaydı. Boynunun güneş ve rüzgar gören kısmı alaşımli

⁴² F. TAŞKALE - H. GÜNDÜZ, **Hat Sanatında Hilye-i Şerîfe Hz. Muhammed'in Özellikleri**, 46.

⁴³ Bkz. (11), YARDIM, 76.

⁴⁴ A.g.m., 78.

⁴⁵ Et TİRMİZİ, **İmam Ebu İ'sa Muhammed, Şemâli Şerife**, 28.

⁴⁶ G. Ahmet ZİYAÜDDİN, **Ramuz El Hadis**, 4.

gümüş ibrik gibi gümüşün beyazlığı ve altının da kırmızılığını yansıtır şekilde parıldardı. Göğsü genişti, göğsünün düzlüğü aynayı, beyazlığı da ay'ı andırırdı. Omuzları genişti... Kol ve pozuları irice idi. Avuçları ipekten daha yumuşaktı ”⁴⁷.

Bir başka kaynakta İmâm Kurtubi'ye atfedilen bir rivayette, Hz. Peygamber şöyle tasvir edilmektedir :

“Resûl-i Ekrem Hazretlerinin hüsn-ü cemâli, tamamen zâhir olmamıştır. Eğer vücûdunun bütün güzellikleri, bütün hakikati ile açığa çıkıp görünse, sahâbe-i kiram, O'na bakmaya tâkat getiremezlerdi ”⁴⁸ denilmektedir.

⁴⁷ Hücretü'l İslam GAZALİ, *İhya'u Ulum'id-din*, 820.

⁴⁸ Ali YARDIM, *Hilye-i Saâdet*, 22.

3.2. Diğer Peygamberler İçin Yazılmış Hilye-i Şerîfe'ler

Dursunzâde Abdülbâki Efendi (öl. 1606) ; Hilyetü'l-Enbiyâ ve Hilye-i Çehâryâr-i Güzin : ‘Dursunzâde Abdülbâki Efendi (Bekâyi) tarafından yazılan eser üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Hz. Âdem’den Hz. Muhammed’e kadar yirmi sekiz peygamber ile ilgili kısa bilgiler verilmiş, sonrasında onaltı peygamberin (Hz. Âdem, İdris, Nûh, İbrâhim, İsmâil, İshak, Lût, Yûsuf, Eyyûb, Mûsâ, Hârûn, Dâvûd, Süleyman, Yâhya, İsâ ve Hz. Muhammed) hilyeleri anlatılmıştır. Eserin ikinci bölümünde; Hulefâ-yî Râşidîn’in hilyelerinden bahsedildikten sonra Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin konu edilmiştir. Üçüncü bölümde ise her peygamberin hangi mesleğin ustası olduğu belirtilmiştir”⁴⁹.

Şeyhülislam Karaçelebizâde Abdülaziz (öl. 1658) ; Hilyetü'l-Enbiyâ : Eser, Şeyhülislâm Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi’ ye aittir. Mir’âtü’s - Safâ fî Ahvâli'l - embiyâ adıyla da anılan eserin herhangi bir nüshası bulunamamıştır⁵⁰.

Neşati (öl. 1674-5) ; Hilye-i Enbiyâ : Ondört peygamber’in (Hz. Âdem, İdris, Nûh, İbrâhim, İsmâil, İshak, Lût, Yûsuf, Eyyûb, Mûsâ, Dâvûd, Süleyman, Yâhya, İsâ ve Hz. Muhammed) Hilyesinin anlatıldığı bu eser 188 beyitten oluşmuş bir mesnevidir. Ahmed Dede (Neşâtî) tarafından yazılmıştır. Eserin farklı kütüphanelerde nüshaları bulunmaktadır⁵¹.

Halil Hilmi Efendi (XIX. yy.) Hilye-i Manzume-i Enbiya : Cevri ve Neşati’nin hilyelerinde oluşan ve antoloji niteliği taşıyan eser 332 beyitten oluşmuştur⁵².

⁴⁹ Bkz. (35), ÖZKAT, 109.

⁵⁰ Nevzat KAYA, “Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi”, 383.

⁵¹ Mahmut KAPLAN, “Neşâtî’nin Hilye-i Enbiyâsı”, 153.

⁵² Abdülkadir ERKAL, “Türk Edebiyatında Hilye ve Cevri’nin Hilye-i Çâr Yâr-ı Güzîn’i”, 115.

Muellifi Meçhul; Hilye-i Peygamberân : Her sayfada bir peygamberin hilyesi yer alacak şemada levha halinde düzenlenen eserin müellifi belli değildir. Tek nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde yer alan bu manzum ve mensur hilye de; Hz. Âdem, Nûh, İbrâhim, İsmâil, İshak, Lût, Yâkub, Yûsûf, Hârûn, Dâvud ve İsâ' nın Hilyeleri yer alır⁵³.

⁵³ Fehmi Ethem KARATAY, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu 1*, 335.

3.3. Dört Halife ve Aşere-i Mübeşşere İçin Yazılmış Hilye-i Şerife'ler

Şeyhülislâm Esad Mehmed Efendi (öl. 1625) ; Gülistân-ı Şemâil : 1196 beyitten oluşan bu eser, mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ulün kalıbıyla yazılmış. Şeyhülislâm Esad Mehmed Efendi tarafından yazılmıştır. Eserde halifelerin hilyelerine ait Arapça ifadelerin altında bu ifadeleri şerh eden manzumeler ve bu halifelerle ilgili Hz. Peygamber'in övgü dolu sözlerinden müteşekkil "Fezâil" adlı bölümler yer almaktadır. Tek yazma nüshası S.K. Damad İbrahim no. 381'de kayıtlıdır⁵⁴.

İbrahim'in Cevri (öl. 1654) ; Hilye-i Çehâryâr-ı Güzîn : 145 beyitten oluşan bu mesnevi İbrâhim Cevrî'ye aittir. Aruz olarak fe'ilatün / fe'ilâtün / fe'ilün vezniyle yazılmıştır. Eser Hz. Âdem'in yaratılışı hakkında bir giriş ile başlar ardından bir na't yer alır. Arapça olarak yazılmış olan halife hilyelerindeki bilgiler daha sonra şerh edilerek nazma çevrilmiştir. Bu eser, Dört Halife'yi anlatan ilk hilye olma özelliğini taşır⁵⁵.

Na'tî Mustafa Efendi (öl. 1714) ; Hilye-i Aşer-i Mübeşşere : Mustafa Efendi (Na'tî) tarafından yazılan bu mesnevi 200 beyitten oluşmaktadır. Eserde, Dört Halife ve altı Sahabe'nin hilyeleri mevcuttur.

Edirneli Güftî'ye (öl. 1677) ; Hilye-i Aşere-i Mübeşşere : 328 beyitten oluşan bu mesnevi, Edirneli Güftî'ye aittir. Eser, Hz. Muhammed'in Hilyesine dair bir manzume ile başlar. Eserde, Hasaneyn hakkında bir bölüm yer alır ve Aşer-i Mübeşşere'nin isimlerini belirten hadisten sonra bu isimlerin hilyeleri anlatılmaktadır⁵⁶.

⁵⁴ Necdet TOSUN, *Bahâeddin Nakşibendi Hayatı, Görüşleri, Tarikatı*, 25.

⁵⁵ Adem CEYHAN, "Dört Seçkin Dostun Portresi Cevri İbrahim Çelebi'nin Hilye-i Cihâr-yâr-ı Güzîn'i", 17.

⁵⁶ Mustafa ARSLAN, "Güftî'nin Hilye-i Hasaneyn ve Aşere-i Mübeşşere'si", 85.

Cûdi (?) ; Hilye-i Çehâryâr : Bu eserin müellifi Cûdî mahlaslı iki şairden biridir⁵⁷.

Dört halifeye ait Hilye-i Şerîfe metinleri ise şöyledir:

Hz. Ebû Bekir Hilyesi nakil yoluyla şöyle tesbit edildi. O uzun boylu, ve o boy doğruluk ve kalp temizliği gül bahçesininin selvisiydi, O bedenine göre inceydi, bedeni şerefli zat, yakışıklı güçlü bir erkekti. Cildi ince ve nurlu idi. Anlı sanki güneş yuvarlağıydı...! Göz çukuru derindi⁵⁸.

Hz. Ömer, cüsseli, uzun boylu ve buğday tenli idi. Teni beyaz, bıyıkları uzun, saçları döküktü. Gözleri kıpkırmızıydı. Çok sık sakallıydı ve sakalını kınayla boyardı. Her iki elini de aynı rahatlıkla kullanırdı. Hz. Ömer, son derece sade giyinir ve sade şeyleri yerdi. Zeytinyağı ile ekmeği birlikte yemeği severdi. Elbisesi uzun bir gömlekten ibaretti. Elbiselerinde çok kere yama olurdu. Hz. Ömer cesareti, yiğitliği ve atılganlığıyla ün salmıştı. Zamanında, her yana ün salmış ve asırlar boyu unutulmamış olan kılı kırk yaran bir adaletle iş görürdü⁵⁹.

Hz. Osman, orta boylu, iri yapılı, güzel yüzlü, büyük sakallı ve esmer tenliydi. Vücudu etli, derisi inceydi. Saçları ve sakalı gürdü, bu nedenle kendisine (uzun sakallı anlamına gelen) “Na’sel” denirdi. Âlim, faziletli, çok ibadet eden, sâlih, cömert, asil, sağlam, çok nazik, mahcup ve sevilen bir kişiydi. Güzel yüzlü, pek nazik, omuzlarının arası açık ve oldukça saçlıydı⁶⁰.

Hz. Ali, ortaya yakın kısa boylu, koyu esmer tenli, iri siyah gözlü olup sakalı sık ve genişti, yüzü güzeldi, gülümserken dişleri göründürdü, boyluydu. Gözleri oldukça siyah, büyük ve parlaktı. Bakışları etkileyiciydi. Tatlı ve güler bir yüzü, geniş omuzları, uzun ve adaleli bir boynu, güçlü elleri vardı. Göğsü genişti. Bıyığı ve

⁵⁷ Bkz. (35), ÖZKAT, 114.

⁵⁸ Adem CEYHAN, “Dört Seçkin Dostun Portresi”, 23.

⁵⁹ Bkz. (10), TAŞKALE - GÜNDÜZ, 29.

⁶⁰ Bkz. (42), TAŞKALE - GÜNDÜZ, 48.

sakalı gürdü Tıknaz, göbekli, sarı tenli, güzel yüzlüydü. Ensesi dışında başında saçı yoktu⁶¹. Kolu ve pazusu aynı kalınlıktaydı. Avuçları iri ve sertti. İri kemikliydi hızlı yürürdü ve hareketlerinde oldukça çevik idi⁶².

⁶¹ F. TAŞKALE - H. GÜNDÜZ, **Hilye-i Şerîfe Hz. Muhammed'in Özellikleri**, 52.

⁶² A.g.k. 53.

3.4. Din ve Tarikat Büyükleri İçin Yazılan Hilye-i Şerîfe'ler

Ahmed Vecdi Efendi (öl. 1671) ; Hilye-i evliyâ ve Ravzatü' l-asfiyâ : Bursalı Mehmet Tahir'in Osmanlı Müellifi adlı eserinde varlığından bahsedilen hilyenin nüshasına henüz rastlanmamıştır⁶³.

Neccarzâde Rızâ (öl. 1746) ; Hilye-i Hâce Bahâeddin Şâh-ı Nakşibend : 75 beyitten oluşan eser, Nakşi şeyhlerinden Neccârzâde Rıza Efendi' ye aittir⁶⁴.

Mevlevî Ali Rızâ Dede (öl. 1905) ; Hilye-i Mevlânâ : Mevlevî şairleri tarafından kaleme alınmış eserlerdir. İçerisinde Nakşi Mustafa Dede' nin 53 beyit, Bursalı Rıza Dede' nin 45 beyit, fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün aruz kalıplı ve Tahir-ül Mevlevî'nin 4 beyitlik Hilye-i Şerîf'den oluşur⁶⁵.

Abdullah Salâhî Efendi ; Hilye-i Hasaneyni'l-Ahseneyn : Uşşaki şeyhlerinden, Abdullah Salâhi Efendi tarafından yazılan yaklaşık 413 beyitlik eserdir. 1740'ta yazılmıştır. Hz. Muhammed'in torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin hilyeleridir⁶⁶.

Hilye-i Eimme-i Erbaa : Herhangi bir nüshası tespit edilemeyen bu eser, Safhî mahlaslı şairlerden birine aittir. Lütfî Mehmed Dede (öl. 1739), Hilye-i Molla Hünkar, Türk Edebiyatındaki Mevlâna'nın hilyesini konu alan ilk eser dir⁶⁷.

Rızâ (?) ; Hilye-i Hazret-i ebü' l-Hasan İmâm Ali eş-Şâzelî : Herhangi bir nüshasına rastlanmayan bu eserin şairi Rıza olarak bilinmektedir. Ali eş-Şâzeli (öl. 1258)'in hilyesidir⁶⁸.

⁶³ Bkz. (4), UZUN, 45.

⁶⁴ A.g.k. 47.

⁶⁵ Abdülkadir DAĞLAR, **Nakşî Mustafa Dede ile Bursalı Ali Rızâ'nın Hilye-i Mevlânâlarını Mukâyese Denemesi**, 160.

⁶⁶ Fatma Hilal ÜZER, **Türk İslam Edebiyatında Evliya Hilyeleri**, 6.

⁶⁷ Zehra GÖRE, "Lütfî Muhammed Efendi'nin Hilye-i Hazret-i Mevlânâ'sı", 115.

Hilye-i Şerîfetü'r-Ricâl : Gelibolulu Mustafa Ali tarafından yazılan eser 3 bölümden oluşur. Eserde adı geçen evliyaların fiziki özelliklerinden çok görevleri ve manevi yönleri anlatılmıştır⁶⁹.

Tâhirü'l-Mevlevi (Tahir Olgun) (öl. 1951) ; Hilye-i Mevlana : 197 beyittir. Mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır⁷⁰.

⁶⁸ E.N. İŞLİ - Y. DAĞLI, **Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu**, 177.

⁶⁹ Ahmet ÇOLAK, **Hilye Türünün Gelişimi ve Klasik Türk Edebiyatında Hz. Muhammed Hilyeleri**, 24.

⁷⁰ Bkz. (31), GÜNDÜZ, 8.

4. HAT SANATINDA HİLYE-İ ŞERİFE'LER

“Arapça ‘hatt’ mastarından türeyen ve ‘yazı, çizgi, çığır, yol’ manalarına gelen ‘hat’ kelimesi; terim olarak ‘Arap yazısının estetik ölçülere bağlı kalıp güzel bir şekilde yazma sanatı (hüsn-i hat)’ anlamında kullanılmıştır”⁷¹.

Güzeli arama gayreti ile ilk devirlerden günümüze kadar devam eden hat sanatı ile birçok eserler üretilmiştir. Bu üretilen eserlerden olan Hilye-i Şerife’ler de en güzel eserlerin başında yer almıştır. Hilye-i Şerife kompozisyonlarının ilk Hâfız Osman tarafından tertip ettiği bilinmektedir⁷².

Hilye-i Şerife’ler, insanların ruh dünyalarının sanat ile ifadelerine aracı olmuştur. Kalplerde duyulan Hz. Peygamber sevgisini yazıyla dile getirmişlerdir. Hâfız Osman’dan bugüne hüsn-i hatla yazı yazmak da gelenek haline gelmiştir. “Hilyeler en çok sülüs, nesih, muhakkak-sülüs-nesih, talik hatlarıyla yazılmıştır”⁷³.

Hilye-i Şerife önceleri göğüs cebinde bir saygı ifadesi olarak taşınmıştır. Bu Hilye-i Şerife’ler, ya gündelik el yazısı ile ya da nesih hat ile yazılmıştır. İlk Hilye-i Şerife levhasını yazan hattatın Büyük Derviş Ali olduğunu söyleyenler var ise de bu bilgiyi doğrulayacak bir örneğe rastlanmamıştır. İlk levha örneğine, 17. yüzyılın en meşhur hattatı Hâfız Osman’ın eserlerinde rastlanır. “150 yılı aşkın bir zaman içinde kullanılmış olan Şeyh Hamdullah üslûbundaki yazı sanatını, kendine özgü hat şivesi ile yorumlamış ve Hâfız Osman üslûbuyla bir yazı stili oluşturmuştur”⁷⁴. Hâfız Osman levha formunu geliştirmeden önce 24x14 cm ölçüsünde nesih hatla yazılan 4 dikey sütun halinde cep levhaları yazmıştır. Bu levhalar Arapça bilmeyenlere hitap etmek amacıyla Türkçe meallidir. Asıl metin düz satır halinde, Türkçe tercümesi ise ince nesih hatla düz satırı üçgene tamamlayacak şemada yazılmıştır⁷⁵.

⁷¹ Hasan ÇELEBİ, **Hattın Çelebisi Hasan Çelebi**, 8.

⁷² Fatih ÖZKAFA, “**Hilye-i Şerife’nin dinî, edebî ve estetik boyutları**”, 2041.

⁷³ Zübeyde Cihan SAYGINER, “**Hilye-i Şerifler**”, 30.

⁷⁴ Uğur DERMAN, **Osmanlıda Hat Sanatı**, 19.

⁷⁵ Uğur DERMAN, “**Hat Sanatında Hilye-i Şerifler**”, 619.

4.1. Hilye-i Şerîfe Yazımında Kullanılan Yazı Çeşitleri

Hilye-i Şerîfe'lerin yazılış düzeni incelendiği zaman, belirli kurallar olduğu görülmüştür. Bu kurallar çerçevesinde “Hilye-i Şerîf yazılarında değişik hat türleri uygulanmıştır”⁷⁶. Hilye-i Şerîf yazımında en çok “Aklâm-ı Sitte” de yer alan muhakkak, sülüs, nesih ve ta'lik yazıdan doğan nesta'lik hatları kullanılmıştır. Bunların dışında kûfi, gubârî ve icâze hatlarla yazılmış örneklere de rastlanmıştır.

Sülüs: Hat sanatında en çok kullanılan yazı çeşidi olmuştur. “Dört bölümü düz, iki bölümü yuvarlaktır, diye tarif edilebilir. Süre başı, beyit ve kasîde yazmak için kullanılır. Umumiyetle ağzı 3-4 mm genişlikte kamış kalemle yazılır”⁷⁷. Biraz daha kalın uçlu kamış ile yazılan yazıya “sülüseyn”, en kalın uçla yazılan yazıya ise “celî sülüs” denir. Sülüs yazı, sanat amacıyla kıt'a, murakka ve levhalarda kullanılmıştır. Bu yazı çeşidi yazıların anası anlamına gelen “Ümmü'l Hutût” olarak da ifadelendirilir. Hilye-i Şerîfe levhalarında, besmelenin bulunduğu başmakamda, göbek kısmında yer alan Dört Halife isimlerinde ve Hz. Peygamber ile ilgili âyetin yazılmasında kullanılır. Hattat Halim Özyazıcı (1898 - 1964)' da sülüs hatla çok fazla eser yazdığı görülmüştür⁷⁸ (Resim 4.1.).

Nesih: “Sülüs'ün 1,5 mm den ince yazılmış çeşidi gibidir, denebilir. Ancak sülüs ve nesih de çok iyi işlendiğinde iki yazı türü arasındaki benzerlik, muhakkak ve reyhani arasındaki nisbetle azalmıştır”⁷⁹. Nesih yazının ilkel şekline “nesh-î kadîm” denilmiştir. İslâm dünyasının ana yazısı olarak kullanılan bu yazı yuvarlakça yazılmış, kûfiye benzeyen nesih yazısıdır ki; Hz. Muhammed devrinde sıkça kullanılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'in yazımında kullanılan bu hat Kur'ân-ı Kerîm'e hizmet eden anlamına gelen Hâdim-ül Kur'ân olarak ifadelendirilir. Hilye levhalarının göbek ve etek kısımlarında Hz. Muhammed'in hilyesinin anlatımında⁸⁰

⁷⁶ Ayşe ÜSTÜN, “Hilye-i Saâdet Levhalarının Tezhip Açısından İncelenmesi”, 60.

⁷⁷ Bkz. (18), SERİN, 45.

⁷⁸ Süleyman BERK, *Hat Sanatının Osmanlıdan İntikal Eden Emsalsiz Sanatkarı*, 15.

⁷⁹ Hüsrev SUBAŞI, *Yazıya Giriş*, 14.

⁸⁰ Bkz. (77), BERK, 11.

kullanılır. Ayrıca hilyenin etek kısmında bulunan Hz. Peygamber'e dua satırlarının ardından hattat imzası da nesih hatla yazılır (Resim 4.2.).

Muhakkak : “Doğruluğu anlaşılmış, isbat olunmuş, anlamına gelen muhakkak yazının kalem kalınlığı sülüs kadardır”⁸¹. “Yazının sülüsten farkının ve dal’ gibi harflerin belirlenmiş büyüklüklerinden biraz daha küçük yazılışından ibarettir”⁸² (Resim 4.3.).

Nesta’lik : Sülüs ve nesih yazıdan sonra İslâm dünyasında en çok kullanılan yazı çeşidi olmuştur. Hilye levhalarının yazımında her bölümde kullanılmıştır. Örneklerine XIII. yy.’da rastlanmıştır. XIV. yy.’da daha belirgin şekle girmeye başlamış nihayetinde XV. yy.’da başlarında bütün incelik ve kurallarıyla ortaya çıkmıştır⁸³ (Resim 4.4.).

Gubâri : Toz gibi ve tozumsu anlamlarına gelen gubâri; nesih, nesta’lik, tevkî’ ve rika’ yazılarının okumakta güçlük çekilecek kadar ince ve küçük yazılmıştır. Hilyelerde bu hat, çok küçük hilyelerin yazımında ya da bir form ve harf oluşturacak şemada yazılmış hilyeler de kullanılmıştır⁸⁴ (Resim 4.5.).

Kûfi : İslâm öncesinde “el-cezm” diye bilinen geometrik, dik ve köşeli karakterli Kur’ ân-ı Kerîm yazısı olarak benimsenmiştir. Basit kûfi, kıvrık dallı kûfi, tezyini kûfi, örgülü kûfi ve satrançlı kûfi gibi çeşitleri bilinir. Tamamı kûfi hat olan Hilye-i Şerîfe levhalarına pek az rastlanır (Resim 4.6.). “Ümmü’l-hutut; bütün yazıların kendisinden doğduğu için yazıların anası denir”⁸⁵.

⁸¹ Hüseyin Gündüz, “Hilye Levhalarında Kullanılan Yazı Çeşitleri”, 60.

⁸² Mehmet Zeki PAKALIN, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 564.

⁸³ Ali Alparslan, “Osmanlılarda Hat Sanatının Gelişmesi ve Bunun Nedenleri”, 30.

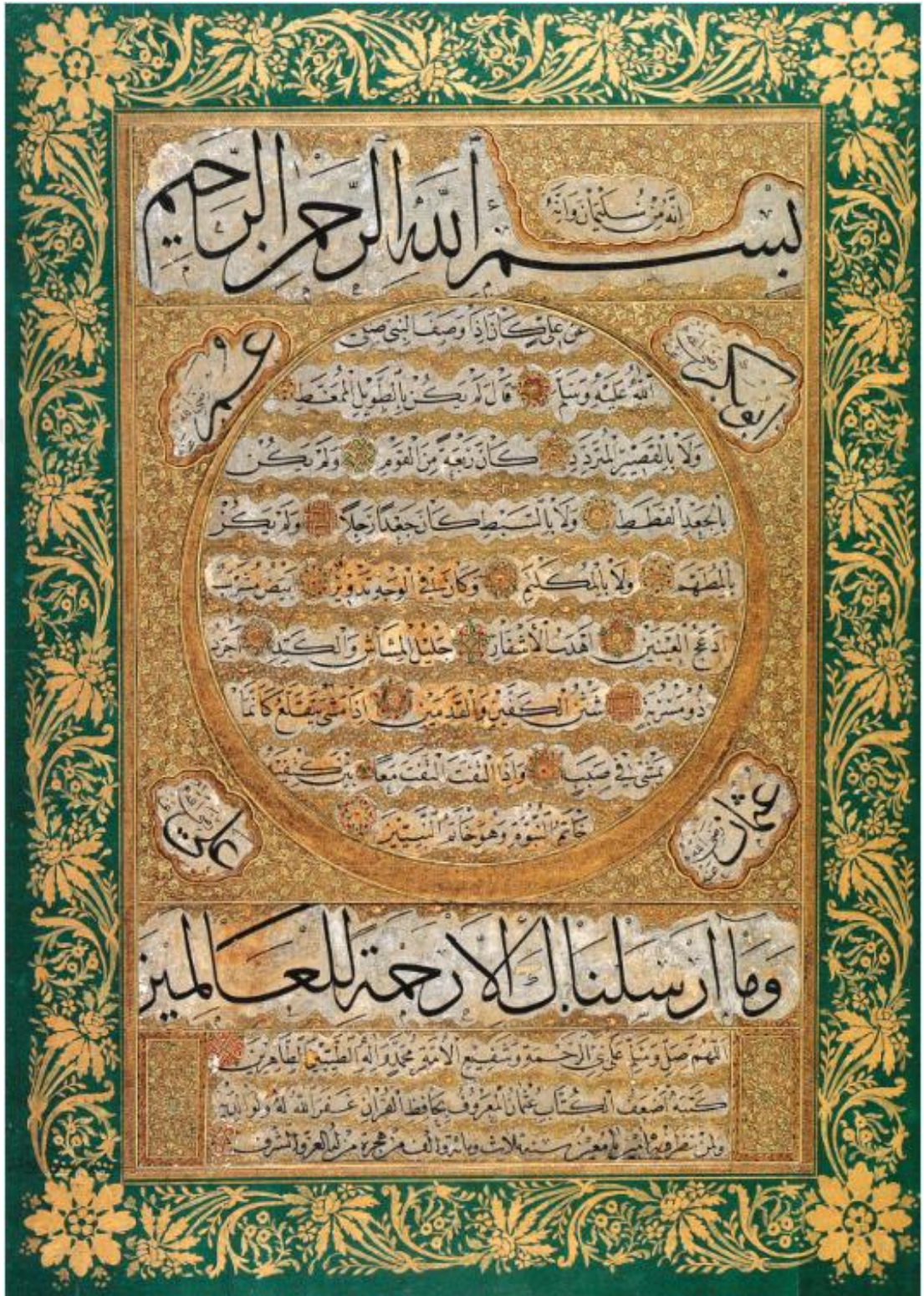
⁸⁴ İlhan ÖZKEÇECİ, *Türk Sanatımız Tezhip*, 32.

⁸⁵ Bkz. (79), SUBAŞI, 12.

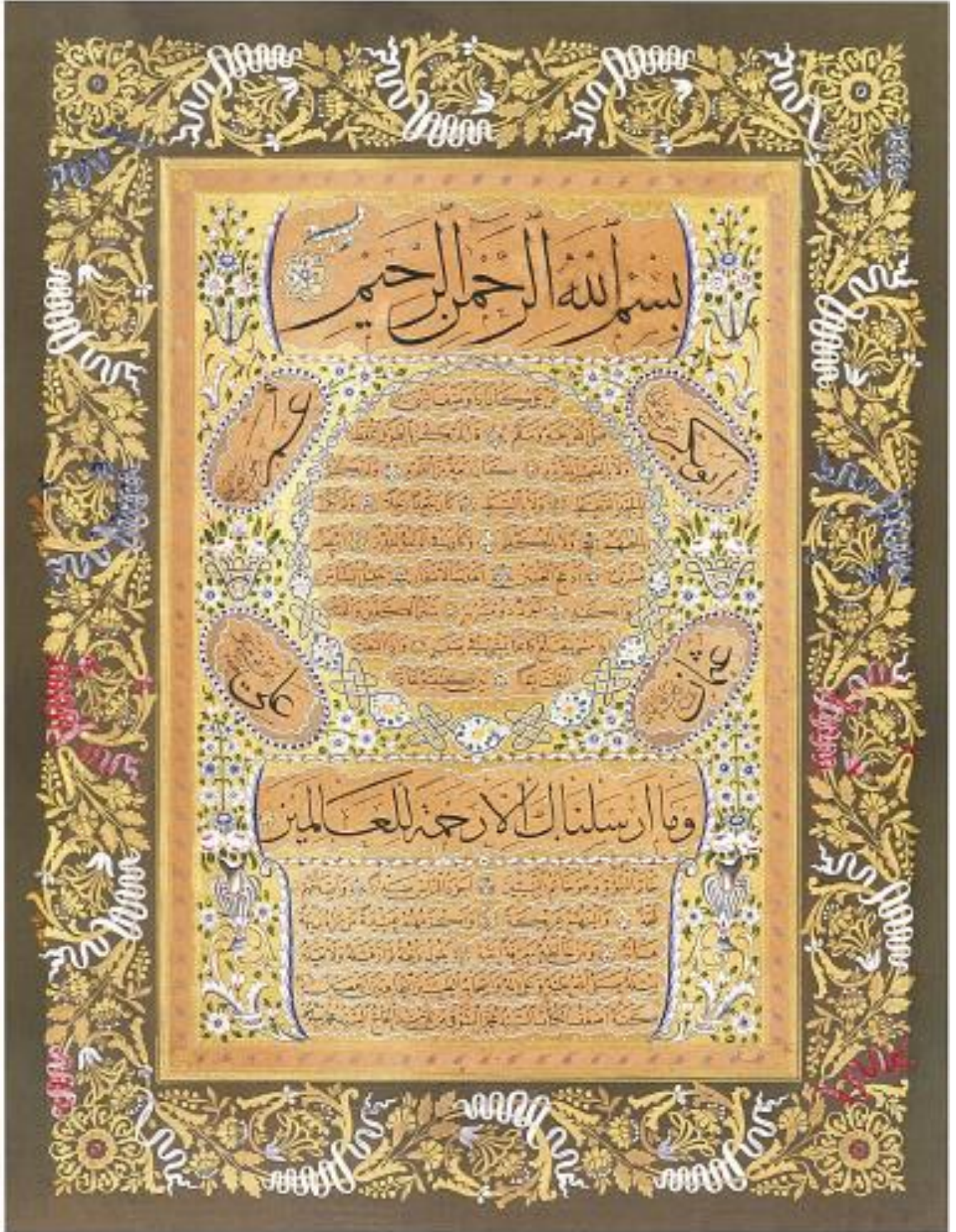
Rikaa': Tevkî', nesih ve reyhâni gibi yazıların küçük ve ince yazılmış halidir. ‘Nesih yazının dişsiz, yuvarlak ve kıvrak olanıdır, resmi yazışmalarda kullanılmıştır’⁸⁶ (Resim 4.7.).

⁸⁶ Bkz. (84), ÖZKEÇECİ, 50.

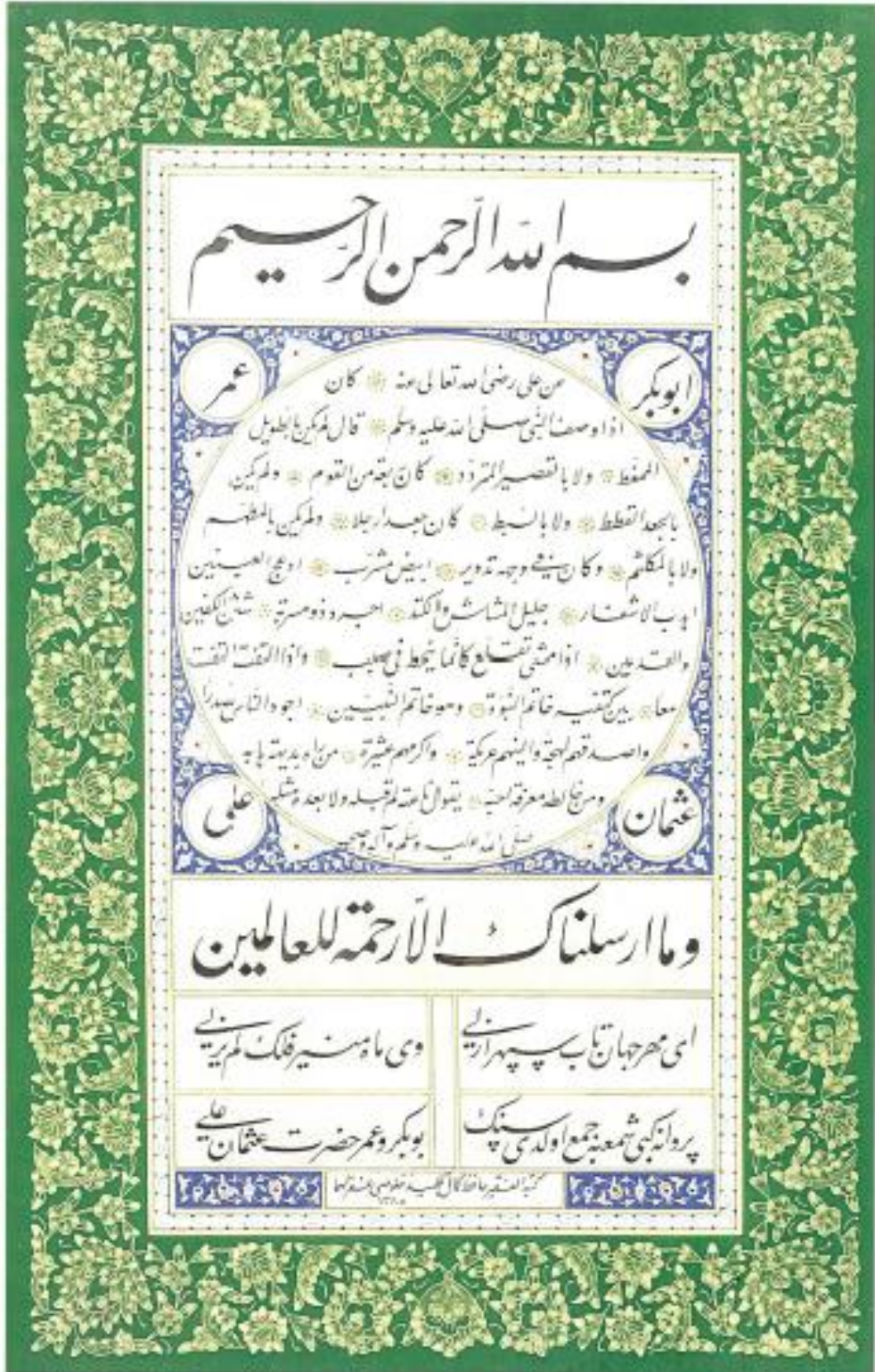
Resim 4.1. Mahmud Celâleddin (öl. 1829) tarafından sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. SHM. no.11670 Y.11.

Resim 4.2. Mehmed Şevki Efendi (1829-1887) tarafından 1873 yılında muhakkak, sülüs, nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife. D. koleksiyonu.

Resim 4.3. Kazasker Mustafa İzzet Efendi (1801-1876) tarafından 1876 tarihinde muhakkak, sülüs, nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife. B.N.B. koleksiyonu.

Resim 4.4. Kemal Batanay (1891-1981) tarafından 1965 yılında nesta'lik hatla yazılmış Hilye-i Şerife. Y.H. koleksiyonu.

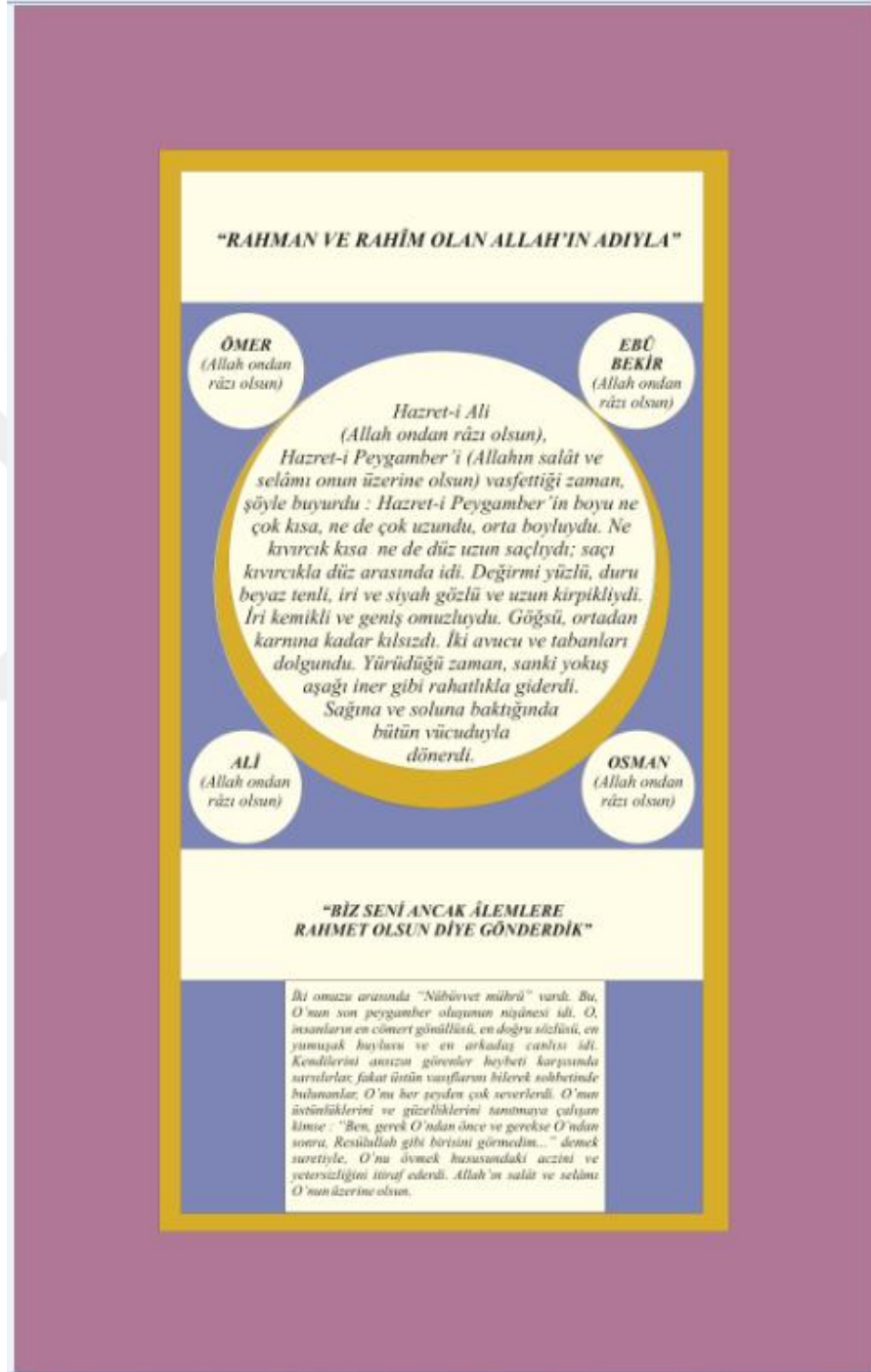

Resim 4.5. İbrahim Sukûti (öl. 1837) tarafından 1827 yılında sülüs, nesih, gubâr'ı hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife. Y.H. koleksiyonu.

Resim 4.6. Hüseyin Gündüz tarafından kûfi, sülüs, nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife. H.G. koleksiyonu.

5. HİLYE-İ ŞERİFE’NİN BÖLÜMLERİ

Resim 5.1. Klâsik tarzda Hilye-i Şerife şeması.

5.1. Başmakam

“Besmele, (Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla)”⁸⁷ Eûzu Besmele bazen de Neml Sûresi’nin 30. Âyetinin sülûs ya da muhakkak hatla yazıldığı bölümdür⁸⁸.

5.2. Göbek

Gövde⁸⁹ olarak da adlandırılan bu bölümün tamamı nesih hatla yazılır ve Hilye-i Şerîfe’nin büyük bir kısmını oluşturur. Genellikle daire şeklinde olan bu bölüm, oval ve dörtgen şemada düzenlenmiş olarak da görülür⁹⁰.

5.3. Hilâl

“Göbek kısmı daire şeklinde olan Hilye-i Şerîfe’ler de uçları baş makama doğru bakan, genişliği aşırı olmayan bir hilâl ile göbek çevrelenir”⁹¹. Bu kısım altınla ya da renklendirilmiş zemin üzerine tezyini motifler, ya da sadece sıvama altın sürülerek tezyin edilir. Bu kısmın her Hilye-i Şerîfe de bulunması şart değildir. Hilye-i Şerîfe’lerdeki göbek ve hilâl kısımları Resûl-i Ekrem’i temsilen yapılmıştır. Hz. Muhammed bu alemi nuruyla aydınlattığı için güneş ve aya benzetilmiş; Hilye-i Şerîfe’nin göbek kısmı güneş, bunu çepeçevre saran bölüm ise hilâl olarak tasvir edilmiştir⁹².

⁸⁷ Ç. DERMAN - U. DERMAN, *Kâdiasker Mustafa İzzet Efendi Hilyesi*, 5.

⁸⁸ Şema 5.1’de gösterilmiştir.

⁸⁹ Şema 5.1’de gösterilmiştir.

⁹⁰ Bkz. (61), TAŞKALE - GÜNDÜZ, 24.

⁹¹ Bkz. (73), SAYGINER, 30.

⁹² A.g.m., 30.

5.4. Dört Halife İsmi

“Hulefâ-yi Râşidîn”⁹³ olarak da adlandırılan ilk dört halifenin isimlerinin bulunduğu alanlardır⁹⁴. Genellikle, kare bir form içerisinde bulunan göbek ve hilâlin dört köşesine sırasıyla yerleştirilir. Sağ üst köşede Hz. Ebu Bekir, sol üst köşede Hz. Ömer, sağ alt köşede Hz. Osman ve sol alt köşede Hz. Ali’ nin isimleri yerleştirilmiştir⁹⁵. Bazı kompozisyonlarda Dört Halife isminin yerine, Hz. Muhammed’in; Ahmed, Mahmûd, Hâmîd, Hamîd şeklindeki dört isminin, halife isimlerinin yerini aldığı görülür. Ayrıca; Aşere-i Mübeşşere (dört halife ve altı sahâbeden oluşan, cennetle müjdelenmiş on sahâbe) adlarının yazılmış olduğu Hilye-i Şerîfe’ler de vardır. Bu düzenleme ise şu hadisi işaret etmektedir: “Ashâbımın her biri yıldız gibidir; hangisine uysanız doğru yolu bulursunuz”⁹⁶.

5.5. Âyet

Bu bölümü⁹⁷ Hz. Muhammed ile ilgili bir âyet ya da nadir de olsa Kelime-i Tevhîd de yazılır. Bu bölümde kullanılan âyetler ise şunlardır:

- Enbiyâ Sûresi 107. Âyet : “Ve ma erselnâke illâ rahmeten lil-âlemin” (Biz seni alemlere ancak rahmet olarak gönderdik).
- Kalem Sûresi 4. Âyet : “Ve “inneke le’ alâ hulukın azîymin” (Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin).
- Fetih Sûresi 28-29. Âyet : “Ve kefa bi-llâhi şehîd (en) Muhammed (un) rasûlullah” (Muhammed’in Allah’ın resûlü olduğuna Allah’ın şahitliği yeter)⁹⁸.

⁹³ Uğur DERMAN, “Hilye”, 47.

⁹⁴ Şema 5.1’de gösterilmiştir.

⁹⁵ Habibe Şimşek, “Türk İslam Sanatında Hilye-i Şerifin Yeri ve Yalvaç Müzesinde bulunan XIX. Yy.’a ait Birkaç Hilye-i Şerifin incelenmesi”, 20.

⁹⁶ Hüsrev SUBAŞI, “Yaygınlaşmış Şema ve Muhtevası ile Hilye-i Şerif”, 41.

⁹⁷ Şema 5.1’de gösterilmiştir.

⁹⁸ Mehmet Çebi, Mehmet Çebi Koleksiyonundan Hilye-i Şerif ve Tesbihler, 10.

5.6. Etek

Âyet kısmının altındaki yatay dikdörtgen formda olan alandır⁹⁹. Göbek kısmında yer alan Hz. Muhammed'i tasvir eden sözlerin devamı bu kısımda yer alır. Hz. Ali'den rivayet edilen hadisin devamı olan “Hz. Peygamberin ahlaki özelliklerinden bahseden metin yazılır. O insanların en cömert gönüllüsü, en doğru sözlüsü, en yumuşak huylusu, en arkadaş canlısıydı. Kendilerini görenler Onun heybeti karşısında sarsıntı geçirirler, fakat üstün vasıflarını bilerek sohbetinde bulunanlar ise, Onu her şeyden çok severdi (Tirmizi ;19,7 no'lu hadis)”¹⁰⁰.

5.7. Koltuklar

Etek metninin sağ ve solunda yer alan dikdörtgen formda, döneminin süsleme özelliğine göre tezhiplenmiş alanlardır¹⁰¹. Bazı Hilye-i Şerîfe örneklerinde Hz. Muhammed'in torunları Hz. Hasan (sağ koltuk) ve Hz. Hüseyin'in (sol koltuk) isimlerinin bu alanlara yazıldığı görülür. Bazı örneklerde ise, etek kısmında yer alan metnin son satırının bu bölüme taşırıldığı da görülür. Bunun sebebinin ise Hilye-i Şerîfe boyutlarındaki estetik dengeyi korumak olduğu düşünülebilir¹⁰². Bazı hilyelerin koltuk bölümlerinde “levlak lemahalaktül eflak” (sen olmasaydın (habibim) bu alemler yaratılmazdı) kudsî hadisi (kaynağı vahiyden alan hadis) yer almaktadır¹⁰³.

⁹⁹ Şema 5.1'de gösterilmiştir.

¹⁰⁰ Bkz. (14), MUTLUER, 883.

¹⁰¹ Şema 5.1'de gösterilmiştir.

¹⁰² Bkz. (91), SUBAŞI, 41.

¹⁰³ İbrahim Ethem Gören, “Hilyeler Sûret Tasvirleri”, 99.

5.8. İç Pervaz

Buraya kadar bahsi geçen Hilye-i Şerife bölümlerinin çerçevesi için kullanılan bölümdür¹⁰⁴. Hilye-i Şerife'lerin boyutlarına göre iç pervaz kalınlığı seçilir ve uyumlu bir renkte boyanarak tezhiplenir. Zaman zaman ebru ile kaplanmıştır¹⁰⁵.

5.9. Dış Pervaz

Hilye-i Şerife'ler de iç pervazlardan sonra¹⁰⁶, hilyeyi çevreleyen kenar pervazları da çoğunlukla tezhib edilir. Dış pervaz tezyinatında genellikle koyu renk zemin üzerine halkâri uygulanır. Dış pervazlar üzerine bazen zerefşan yapıldığı gibi bazen de ebrulu kağıt ile de kaplanabilir.

¹⁰⁴ Şema 5.1 'de gösterilmiştir.

¹⁰⁵ Şinasi ACAR, **Türk Hat Sanatı**, 55.

¹⁰⁶ Şema 5.1 'de gösterilmiştir.

6. HİLYE-İ ŞERİFE FORMLARI

Klâsik olarak nitelenen ve ilk kez Hâfız Osman tarafından geliştirilen Hilye-i Şerîfe formu dışında yeni arayışlar içerisine giren hattatlar, zamanla yeni formlar üretmişlerdir. Bu Hilye-i Şerîfe'leri göbek formuna göre Hilye-i Şerîfe'ler ve serbest formda Hilye-i Şerîfe'ler olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür.

6.1. Göbek Formuna Göre Hilye-i Şerîfe'ler

Hilye-i Şerîfe'ler de form özellikleri, göbek formlarındaki değişikliklere göre çeşitlenmiştir. Bu formlar; göbeği daire form, göbeği köşeli form, göbeği beyzi form, ve serbest form Hilye-i Şerîfe'ler diye isimlendirilirler. Bu formlarda kendi içlerinde farklı kompozisyon özellikleri ile tezyin edilmektedir.

6.1.1. Göbeği Daire Formunda Hilye-i Şerîfe'ler

Daire formunda göbek, Hilye-i Şerîfe'ler de en çok rastlanılanıdır. Bu Hilye-i Şerîfe'ler de başmakam genellikle sülüs ve muhakkak hatla yazılır. Nesta'lık ve diğer yazı çeşitleri ile yazılan nadir örnekler de vardır. Göbek kısmında ise nesih hat en çok görülen yazı çeşididir. Satırlar düzdür. Göbek kısmı, göbeğin alt kısmından başlayıp başmakama doğru daralan hilâl formuyla sarılır. Hilâl formunun uygulanmadığı Hilye-i Şerîfe'ler de mevcuttur. Göbeği daire formunda olan Hilye-i Şerîfe'ler de genellikle metin göbekte başlar, etek kısmında devam eder ve imza satırı ile sonlandırılır. Ana metnin göbek kısmına sığdırıldığı örnekler de vardır (Resim 6.1. - Resim 6.3.), (Çizim 6.1. - Çizim 6.3.).

6.1.2. Göbeği Köşeli Formda Hilye-i Şerîfe'ler

Göbeği köşeli formda olan Hilye-i Şerîfe'ler en az rastlanan Hilye-i Şerîfe türleridir. Hattatlar göze hoş gelmeyen köşeli ve keskin hatlı formlardan kaçınmışlar ancak yapıldığında ise en çok eşkenar dörtgen formunu tercih etmişlerdir. Göbekte kullanılan nesih hattı yukarıdan aşağıya ya da aşağıdan yukarıya meyilli ya da düz satır halinde yazmışlardır¹⁰⁷ (Resim 6.4., Resim 6.5.), (Çizim 6.4., Çizim 6.5.).

6.1.3. Göbeği Beyzi Formda Hilye-i Şerîfe'ler

Metnin tamamen göbek içerisine sığdırıldığı bu Hilye-i Şerîfe'ler de çoğunlukla nestâ'lik hat çeşidi kullanılmıştır. Göbeği daire formunda olan Hilye-i Şerîfe'ler de kullanılan düzenleme biçimine benzer bir düzenleme yapılmıştır. Bu Hilye-i Şerîfe'ler de hilâl formu genellikle kullanılmamıştır ve etek bölümü yoktur. Etek bölümünün yerinde Hz. Muhammed'i öven sözler yazılmıştır (Resim 6.6. - Resim 6.8.), (Çizim 6.6. - Çizim 6.8.).

6.2. Serbest Formda Hilye-i Şerîfe'ler

Klâsik formun dışına çıkma çabasıyla ortaya çıkan bu Hilye-i Şerîfe'ler de ana metin ve dört halife ismi aynı olmakla beraber, formda değişiklikler ve ilaveler yapılmıştır. Bu grup içinde vazodan çıkmış güllerle düzenlenen Hilye-i Şerîfe'ler, tuğralı Hilye-i Şerîfe'ler, taçlı Hilye-i Şerîfe'ler, Hz. Muhammed'in ayak izi şeklinde düzenlenen Hilye-i Şerife'ler, selvili Hilye-i Şerife'ler yer alır. (Resim 6.9. - Resim 6.13.), (Çizim 6.9. - Çizim 6.13.).

¹⁰⁷ Faruk TAŞKALE, "Hilye Formları ve Hilye Tezhipleri", 72.

6.3. Kütahya Hilye-i Şerîfe'leri

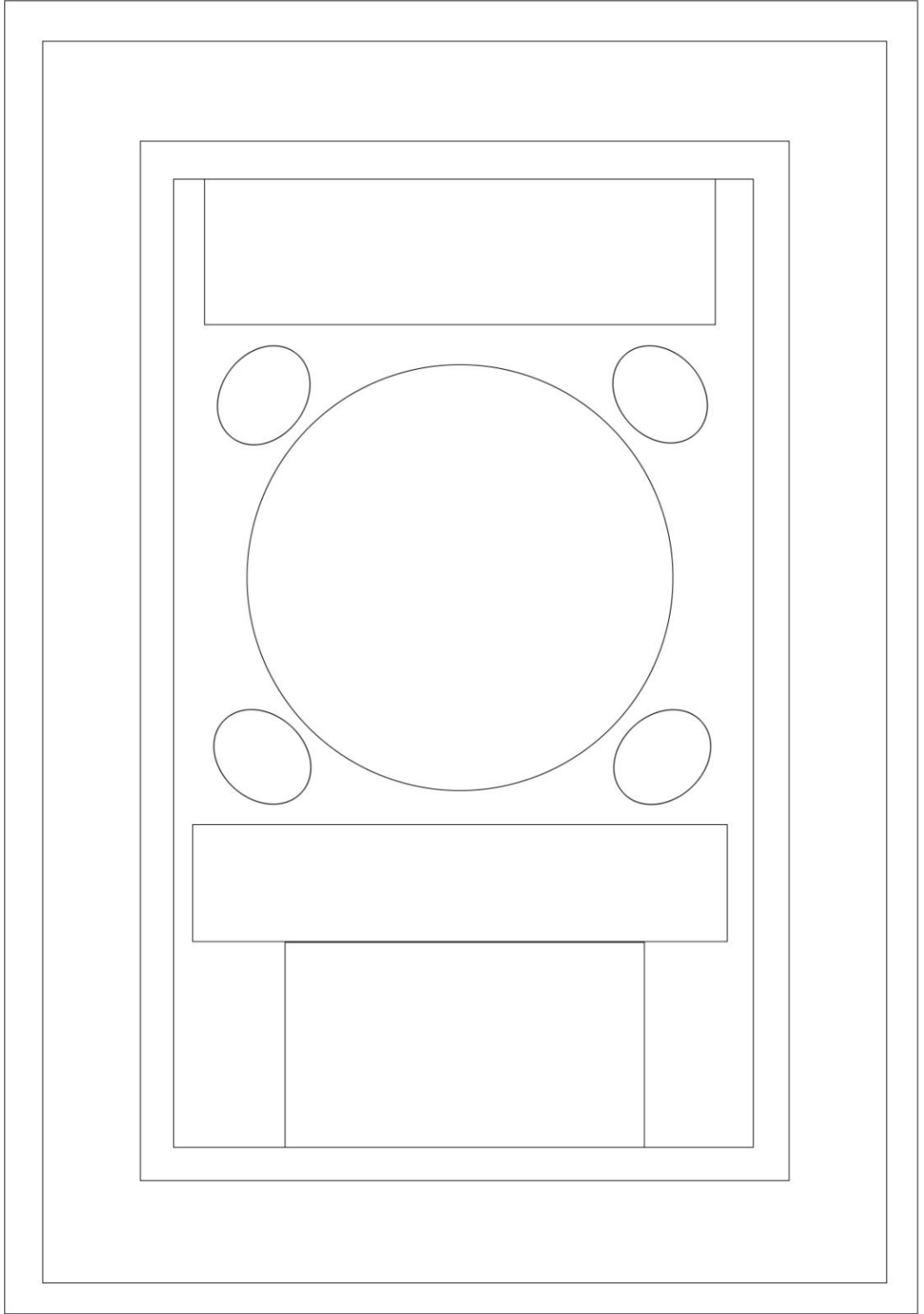
Cepte kolayca taşınabilir nitelikte olan bu Hilye-i Şerîfe'ler, 2-3 mm kalınlığında el yapımı mukavva üzerine yapılmıştır. Üç kıtalı bir mukavva gibidir. İki ucundaki parçalar ortadaki parçanın üzerine katlanır. Bu Hilye-i Şerîfe'ler hat ve süsleme tarzları bakımından bilinen diğer Hilye-i Şerîfe'lere göre daha ilkel, kendine özgü tarzda ve halk işi olarak tabir olunur. Yine Kütahya'da düzenlenen hattat icazetnameleri de genellikle Hilye-i Şerîfe görünümündedir¹⁰⁸.

¹⁰⁸ Bkz. (107), TAŞKALE, 74.

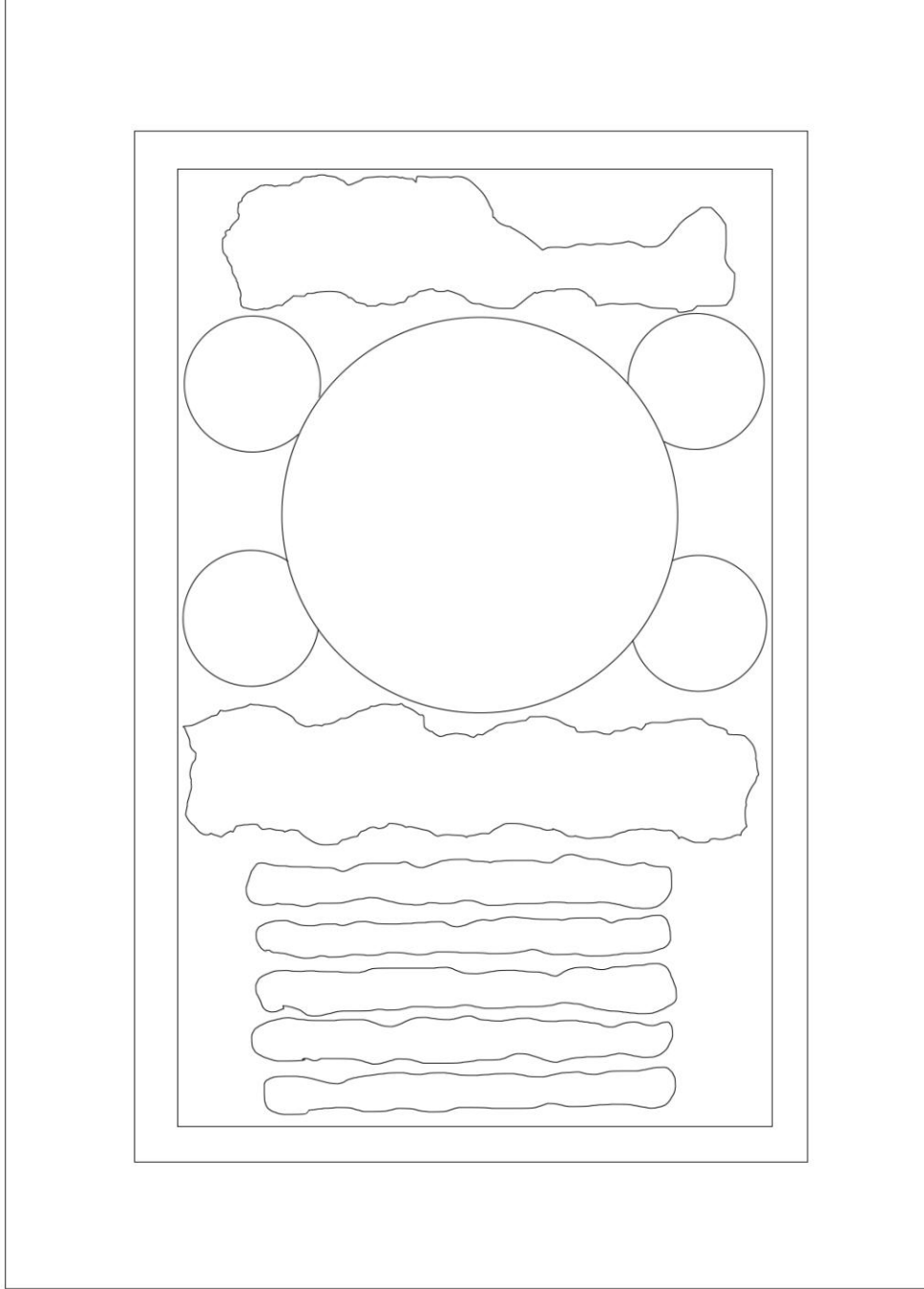
Resim 6.1. Mehmed Şevki Efendi (1829/1887) tarafından 1290/1873 yılında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife. D. koleksiyonu.

Çizim 6.1. Mehmet Şevki Efendi Hilye-i Şerîfesi form çizimi.

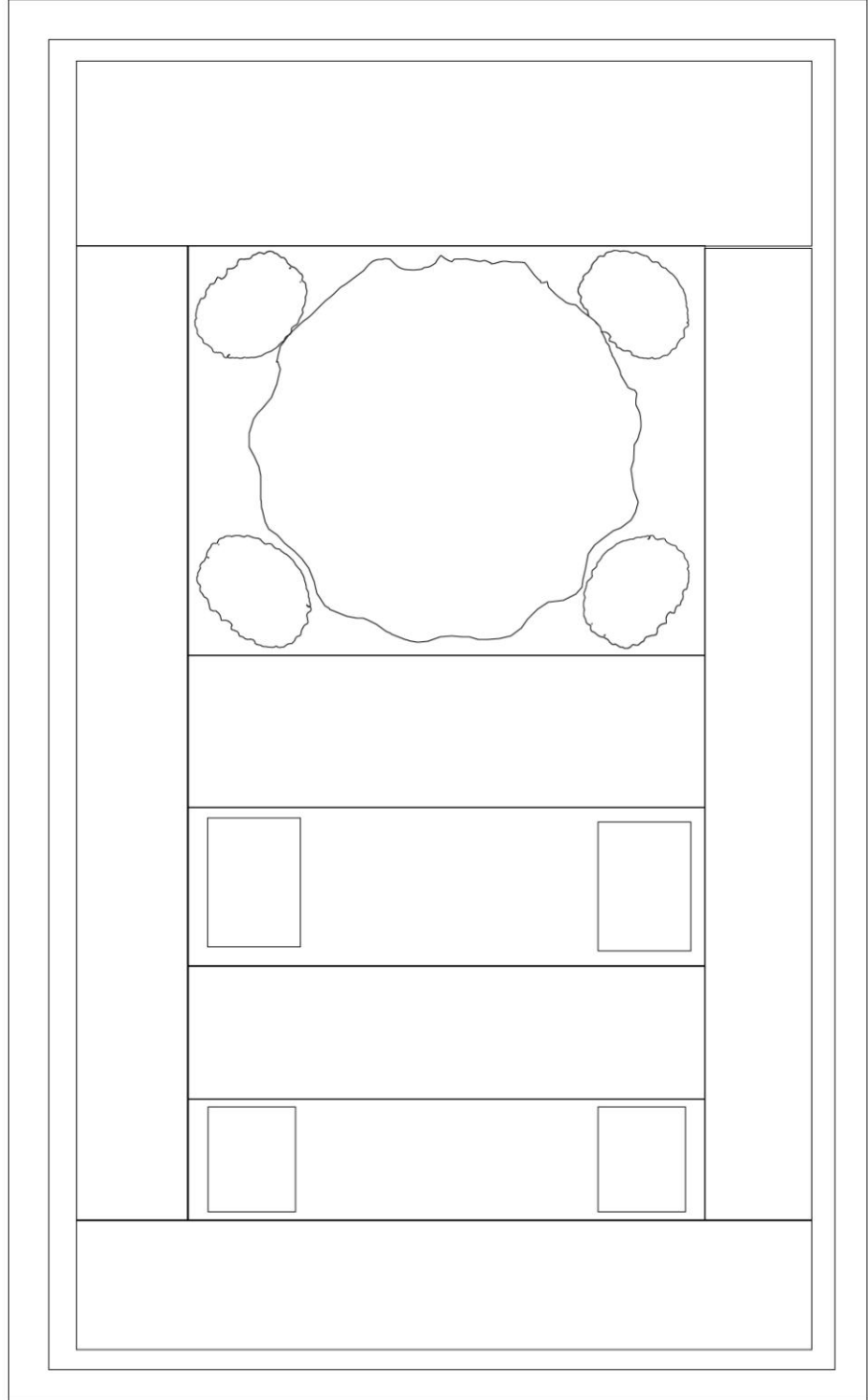
Resim 6.2. Mehmed Cevdet Efendi tarafından 1269/1853 yılında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış olan Hilye-i Şerife. Y.H. koleksiyonu.

Çizim 6.2. Mehmet Cevdet Efendi Hilye-i Şerîfesi form çizimi.

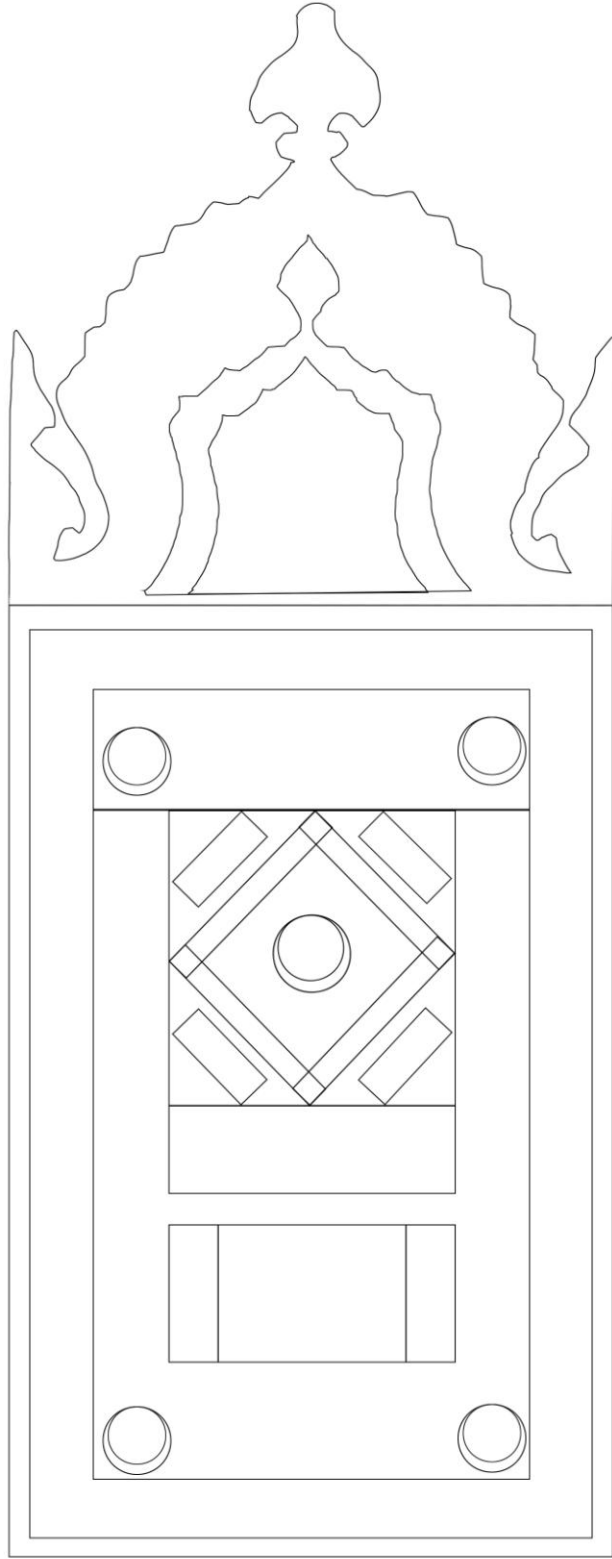
Resim 6.3. Halil Şükri Efendi tarafından 1252/1836 yılında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış olan Hilye-i Şerife. Y.H. koleksiyonu.

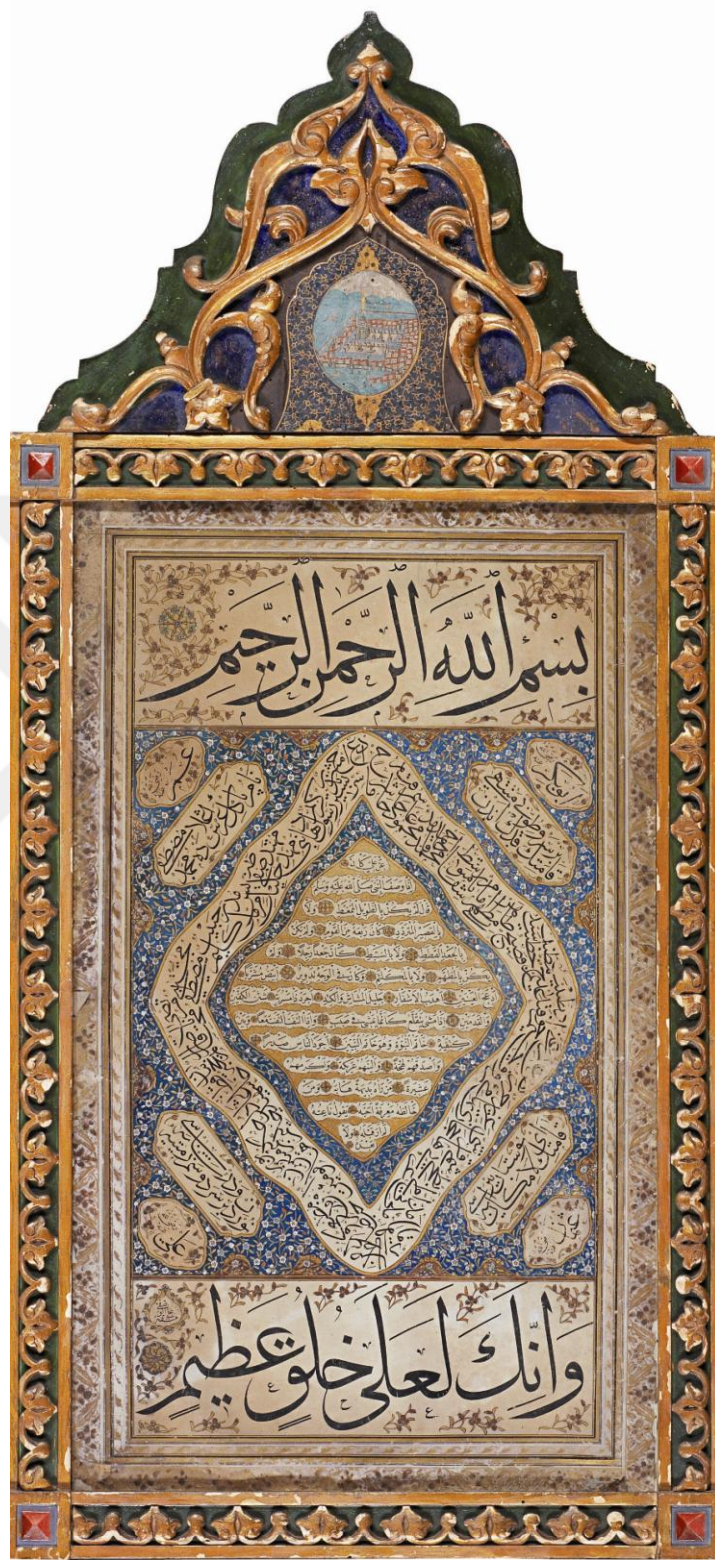
Çizim 6.3. Halil Şükri Efendi Hilye-i Şerîfesi form çizimi.

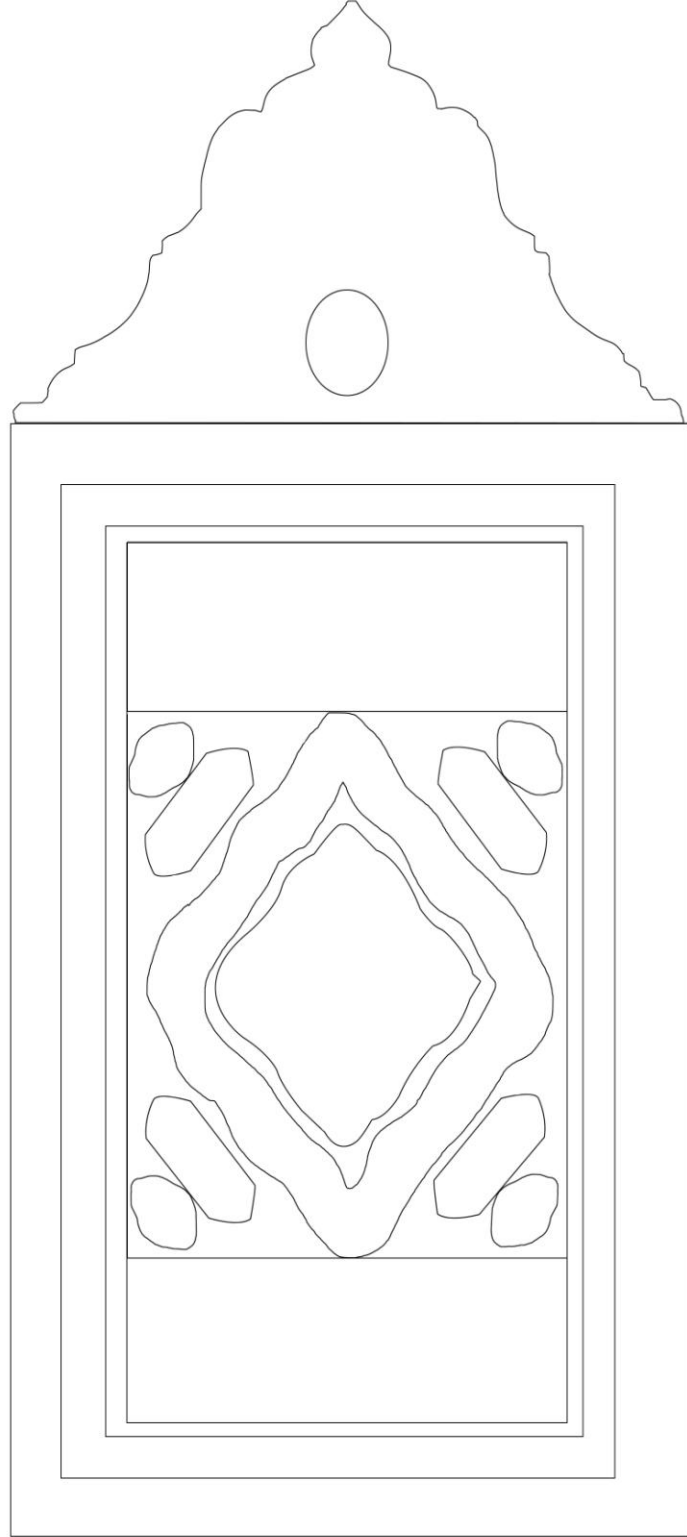
Resim 6.4. İbrâhim Âfif (öl. 1767) tarafından 1124/1712 tarihleri arasında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfesi. D/C.Ç. koleksiyonu.

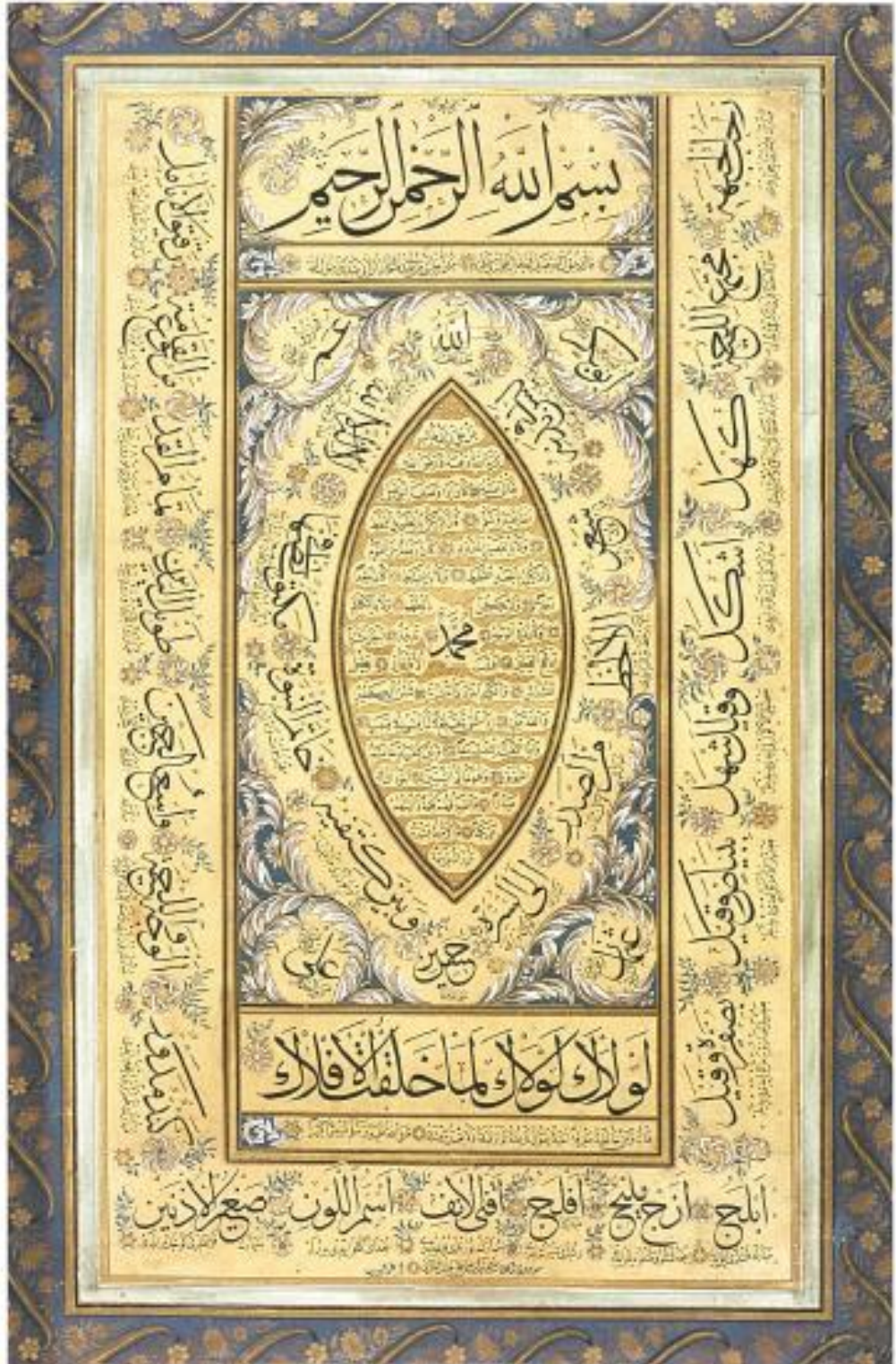
Çizim 6.4. İbrâhim Âfif Hilye-i Şerîfesi form çizimi.

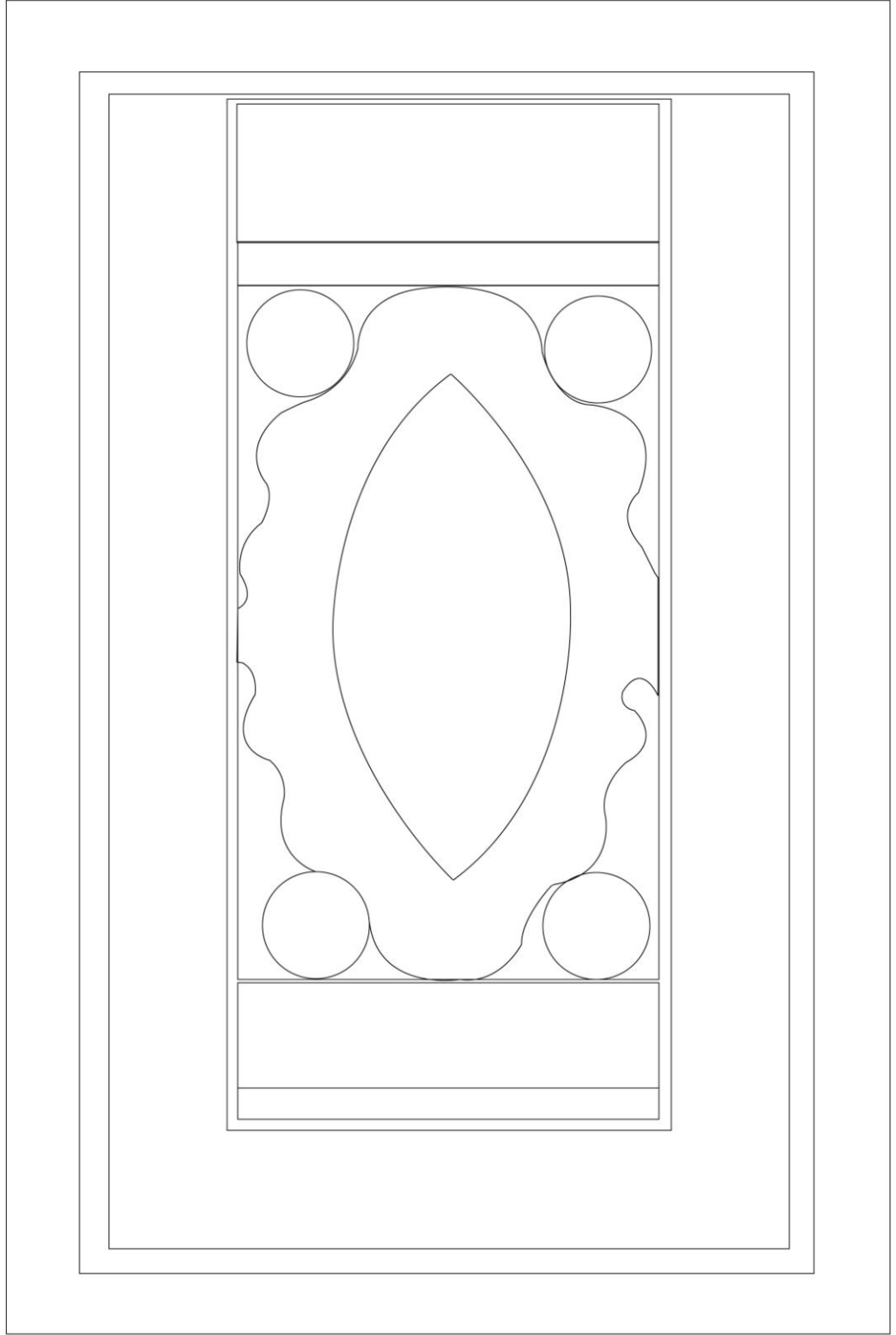
Resim 6.5. Aliyyül Vasfî Efendi (öl. 1937) tarafından muhakkak, sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife.

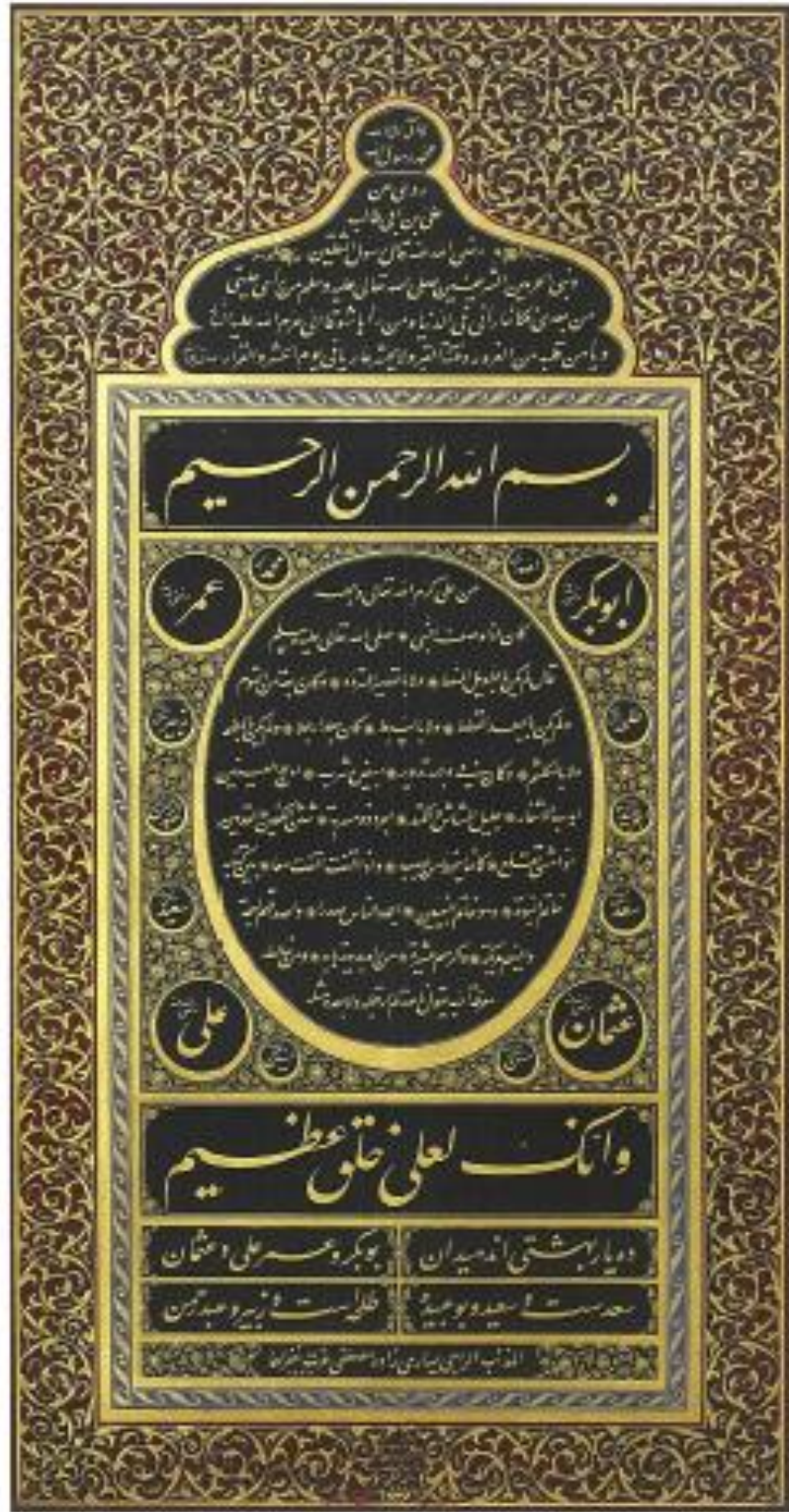
Çizim 6.5. Aliyyül Vasfi Efendi Hilye-i Şerîfesi form çizimi.

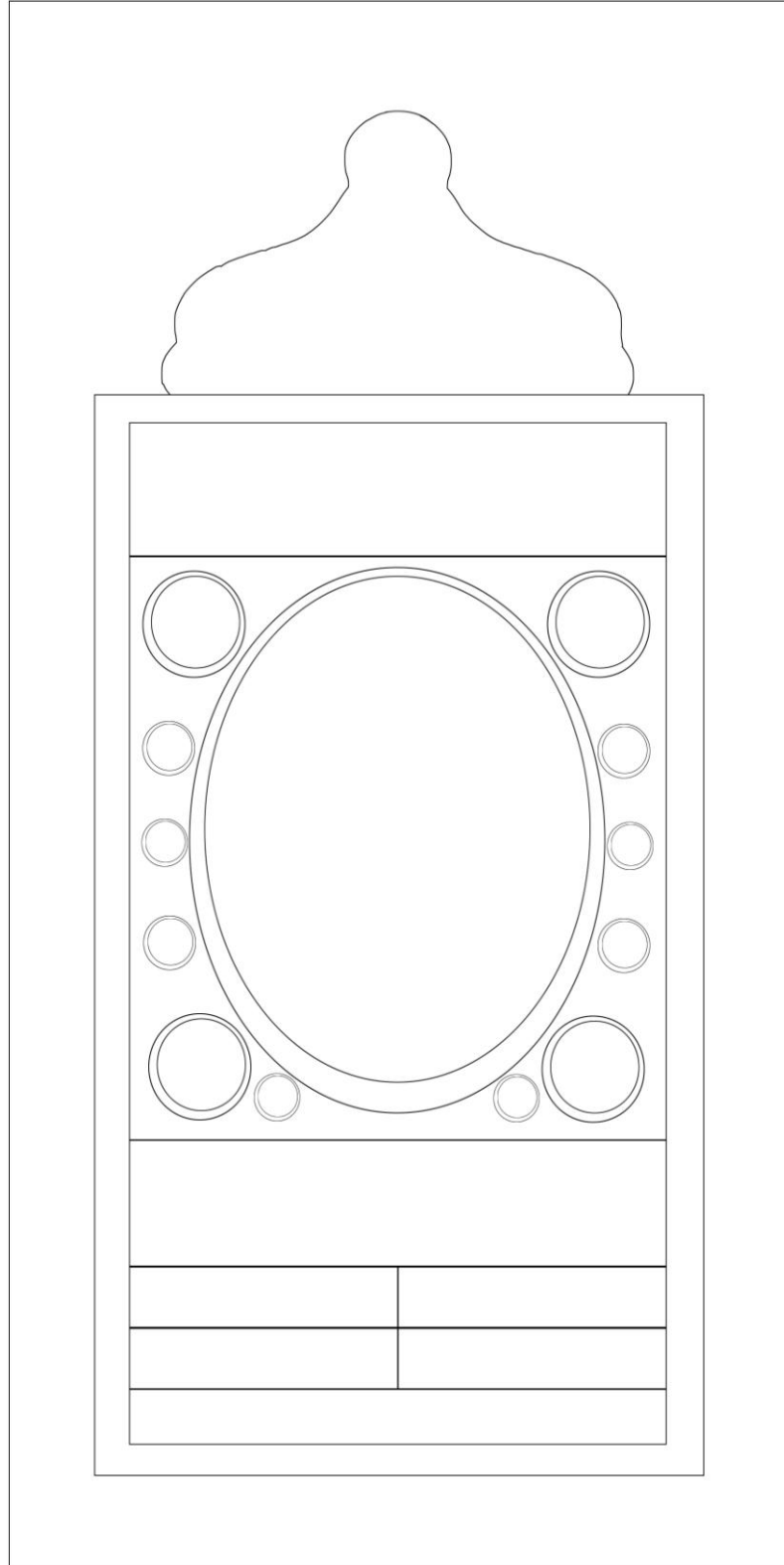
Resim 6.6. Halil Şükri Efendi tarafından muhakkak, sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife. Ö. koleksiyonu.

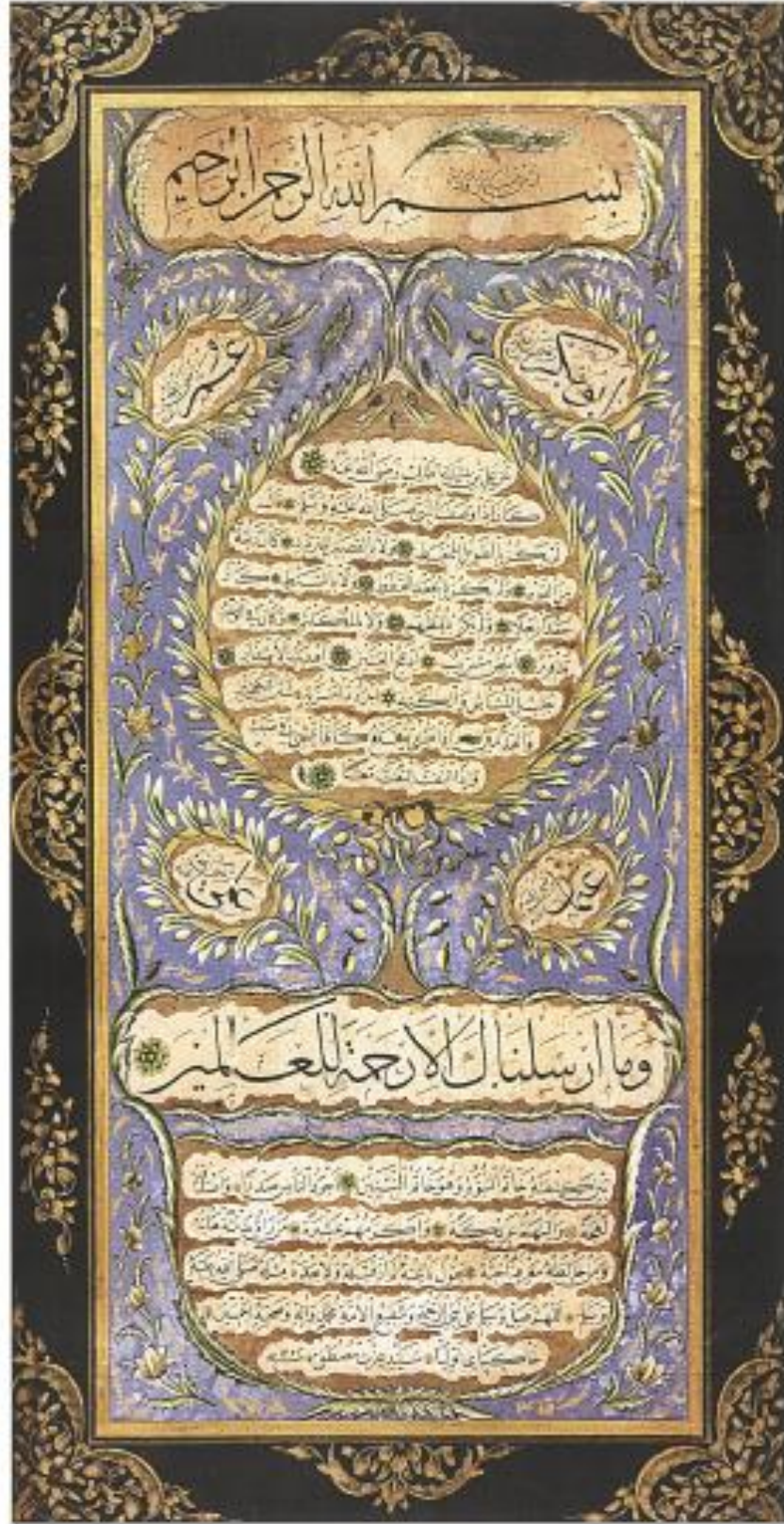
Çizim 6.6. Halil Şükrî Efendi Hilye-i Şerîfesi form çizimi.

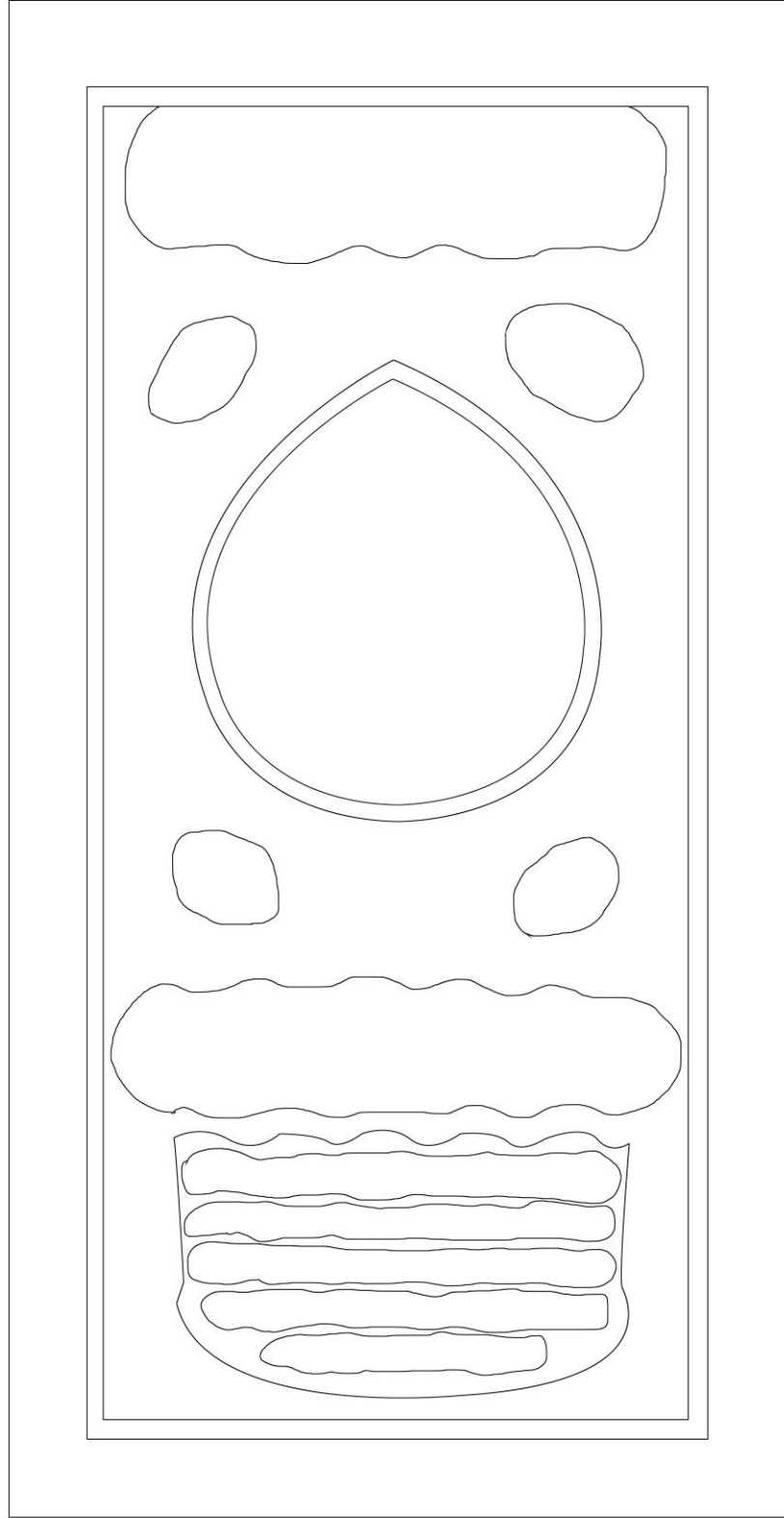
Resim 6.7. Yesârîzâde Kazasker Mustafa İzzet Efendi tarafından zer-en-dûd, muhakkak, sülûs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. Ö. koleksiyonu.

Çizim 6.7. Yesârizâde Kazasker Mustafa İzzet Efendi Hilye-i Şerîfesi form çizimi.

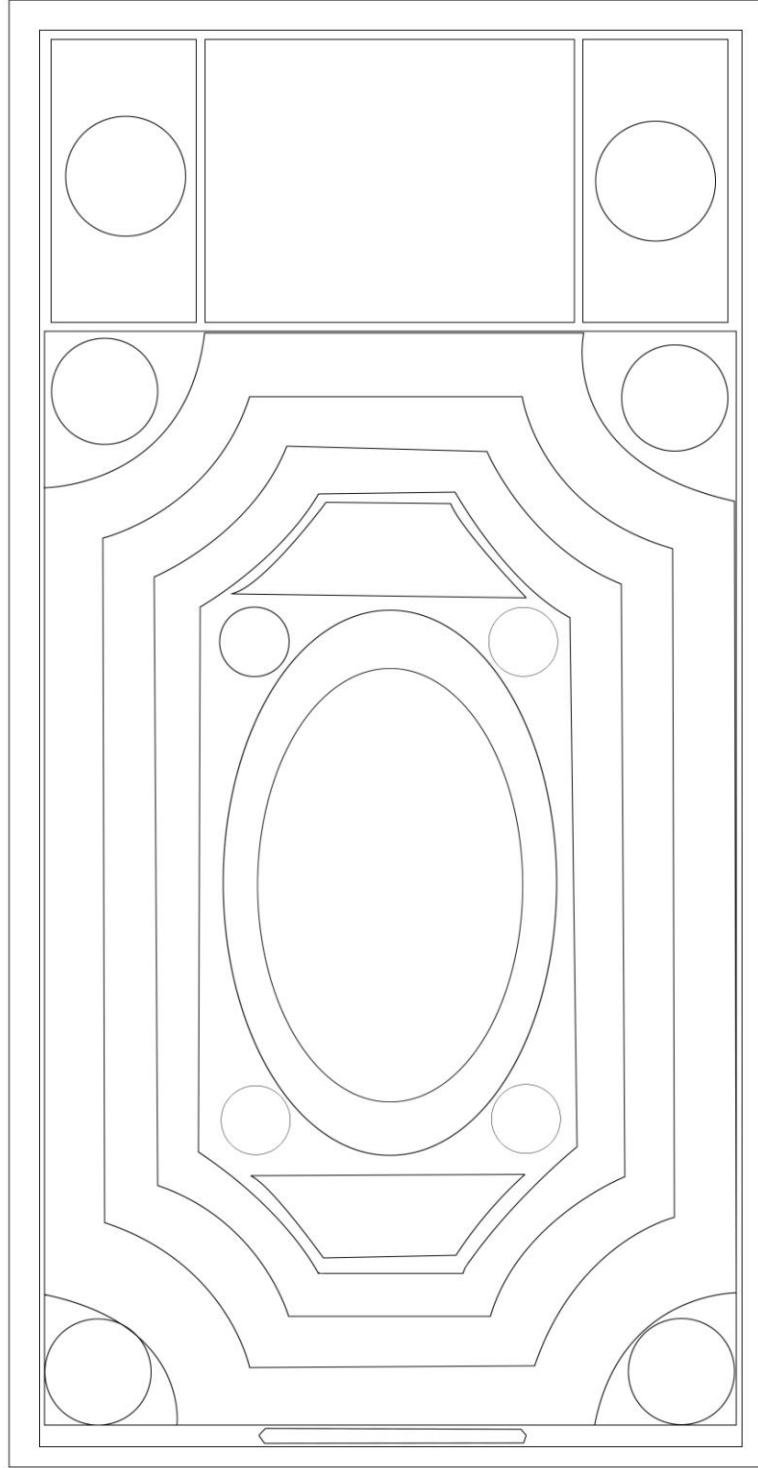
Resim 6.8. Kazasker Mustafa İzzet Efendi (1801/1876) tarafından 1253/1837 yılında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış olan Hilye-i Şerife. D/C.Ç.koleksiyonu.

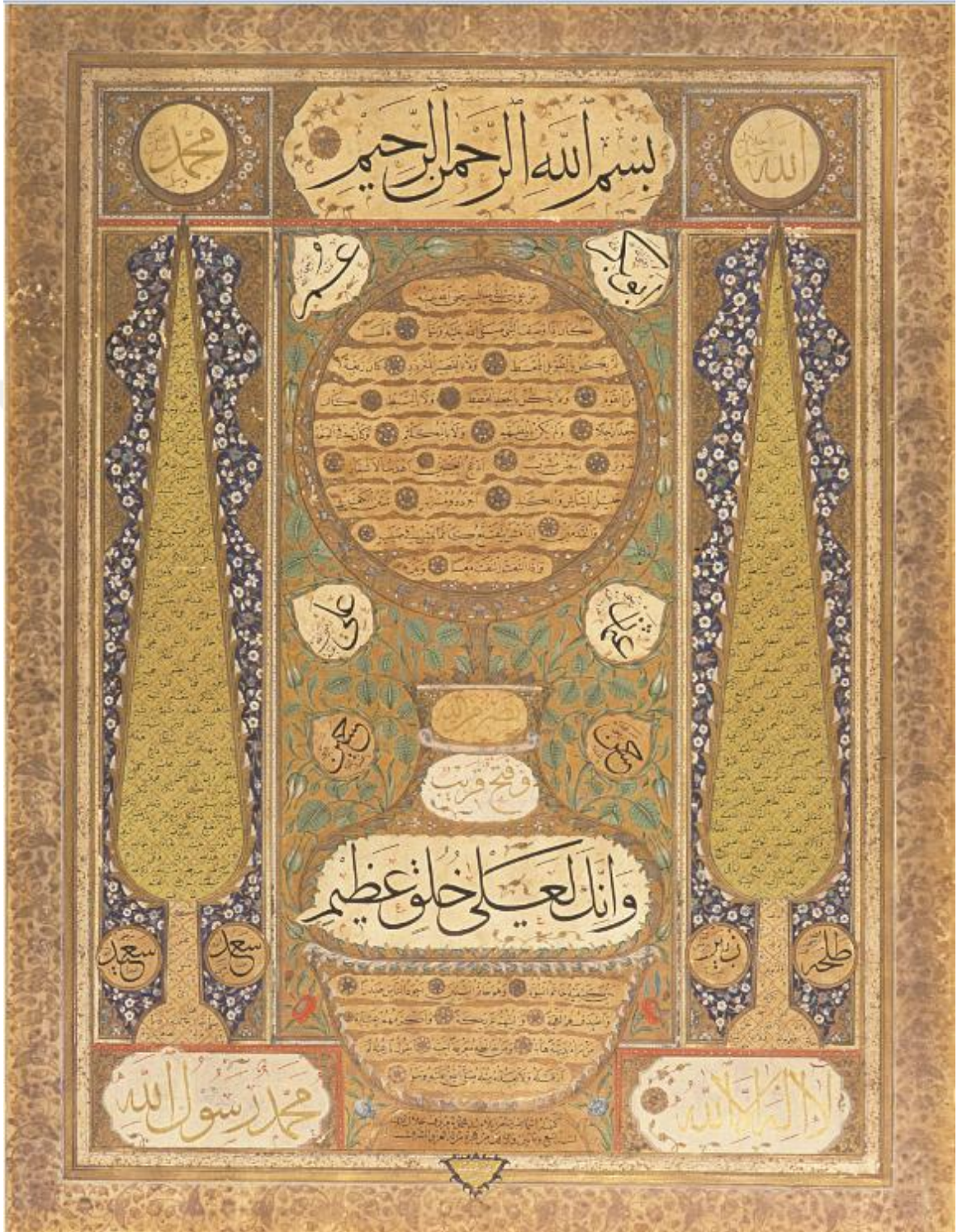
Çizim 6.8. Kazasaker Mustafa İzzet Efendi Hilve-i Şerîfesi form çizimi.

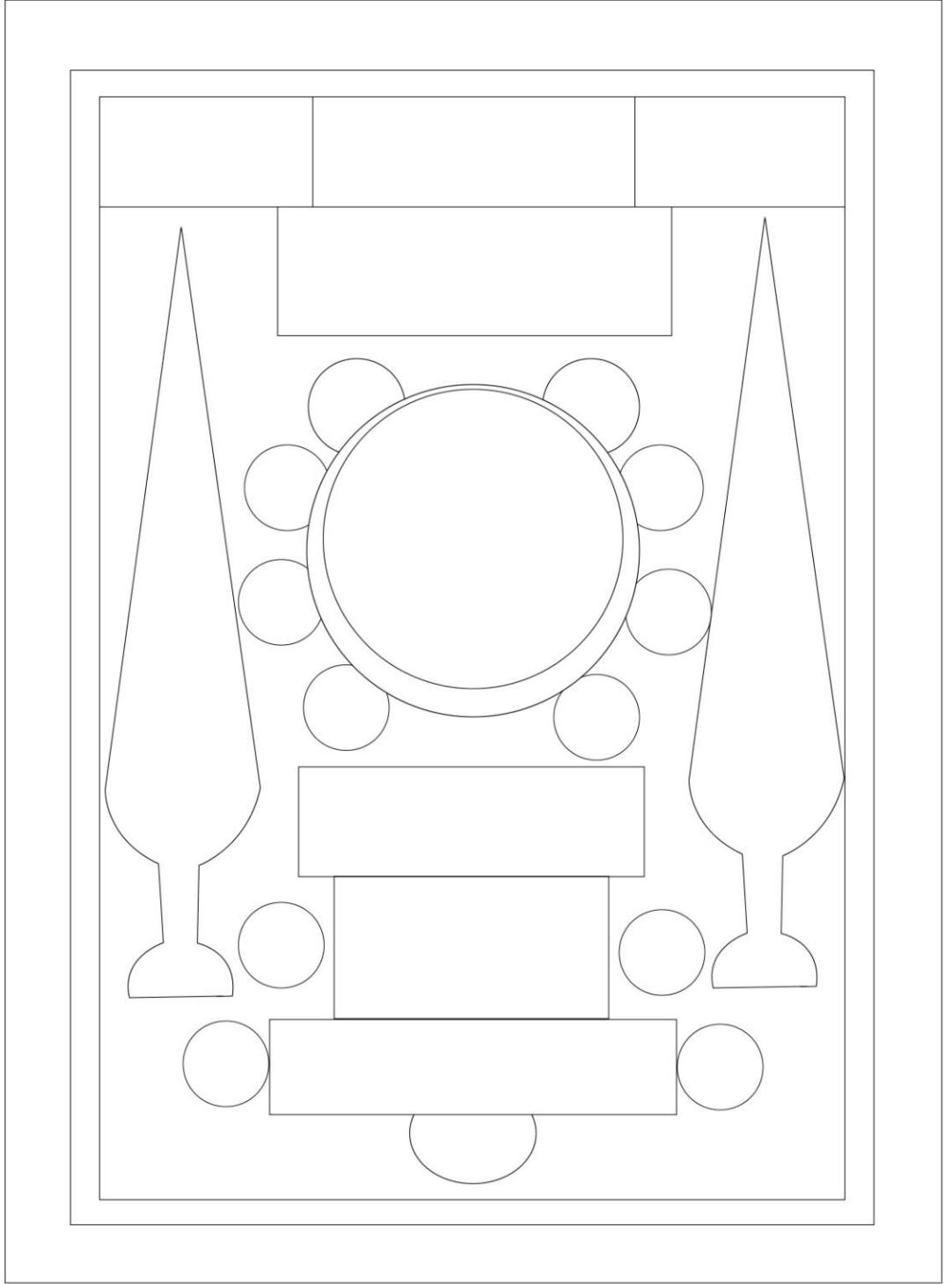
Resim 6.9. Mehmed Abdülaziz (Rifa'i) (1872-1934) tarafından 1324/1906 yılında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. D/C.Ç. koleksiyonu.

Çizim 6.9. Mehmed Abdülaziz (Rifa'î) Hilve-i Şerîfesi form çizimi.

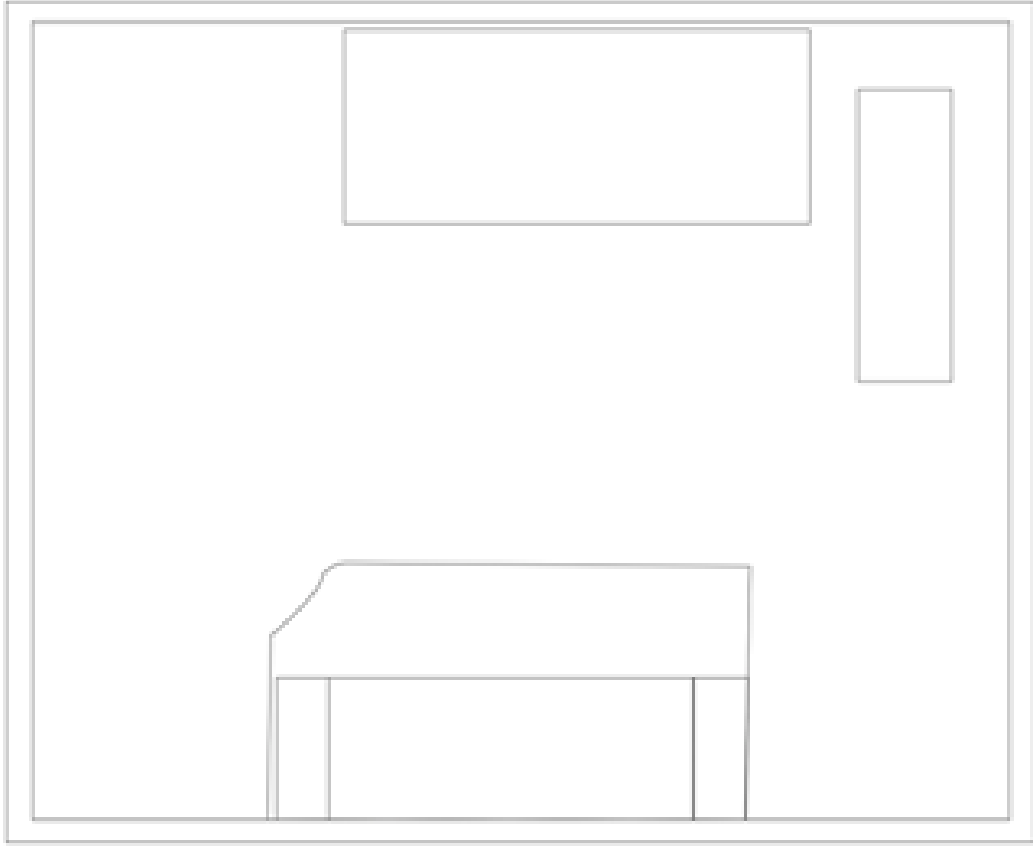
Resim 6.10. Esmâ İbret Hanım (1780 - ?) tarafından muhakkak, sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife. D. koleksiyonu.

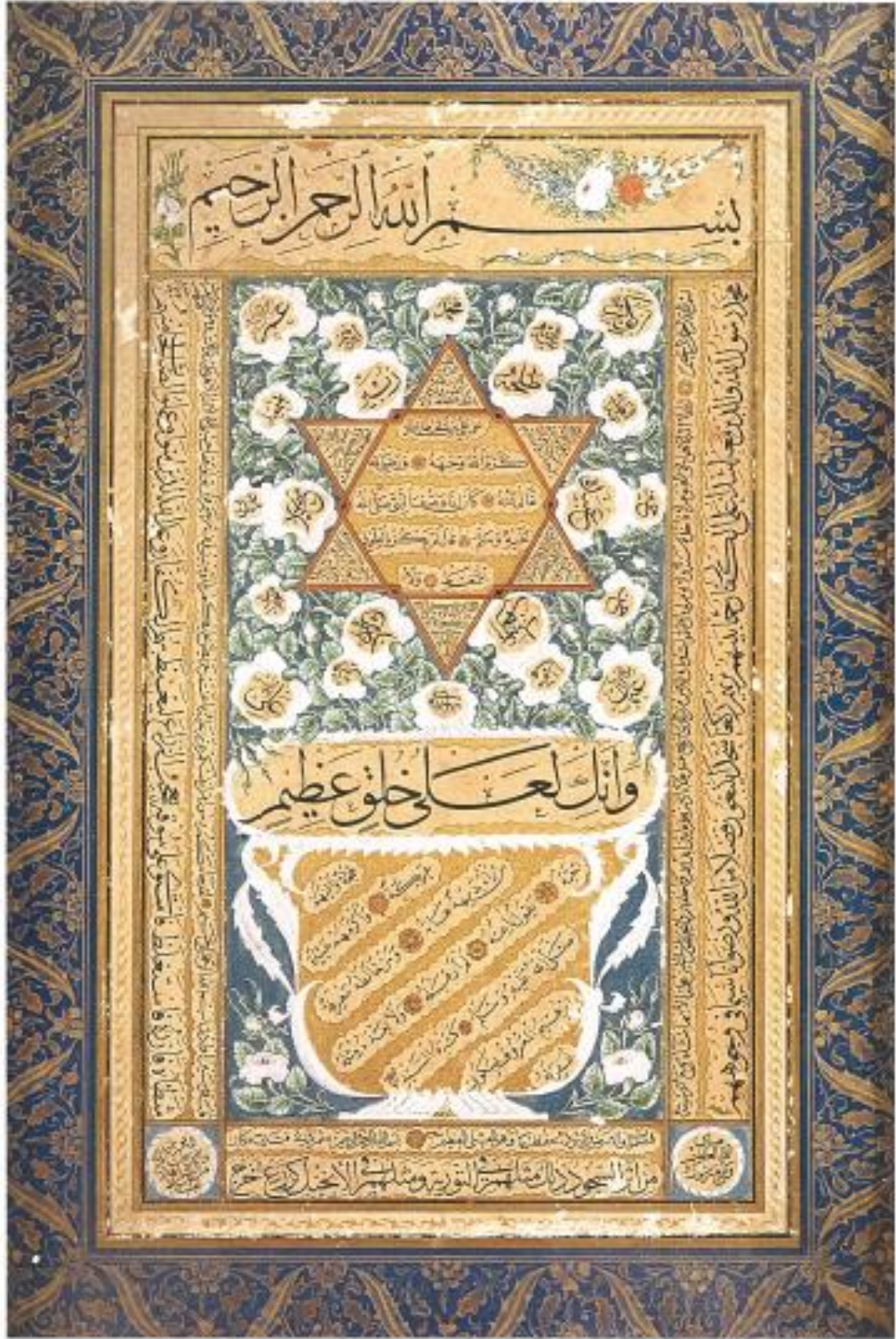
Çizim 6.10. Esma İbret Hanım Hilye-i Şerîfesi form çizimi.

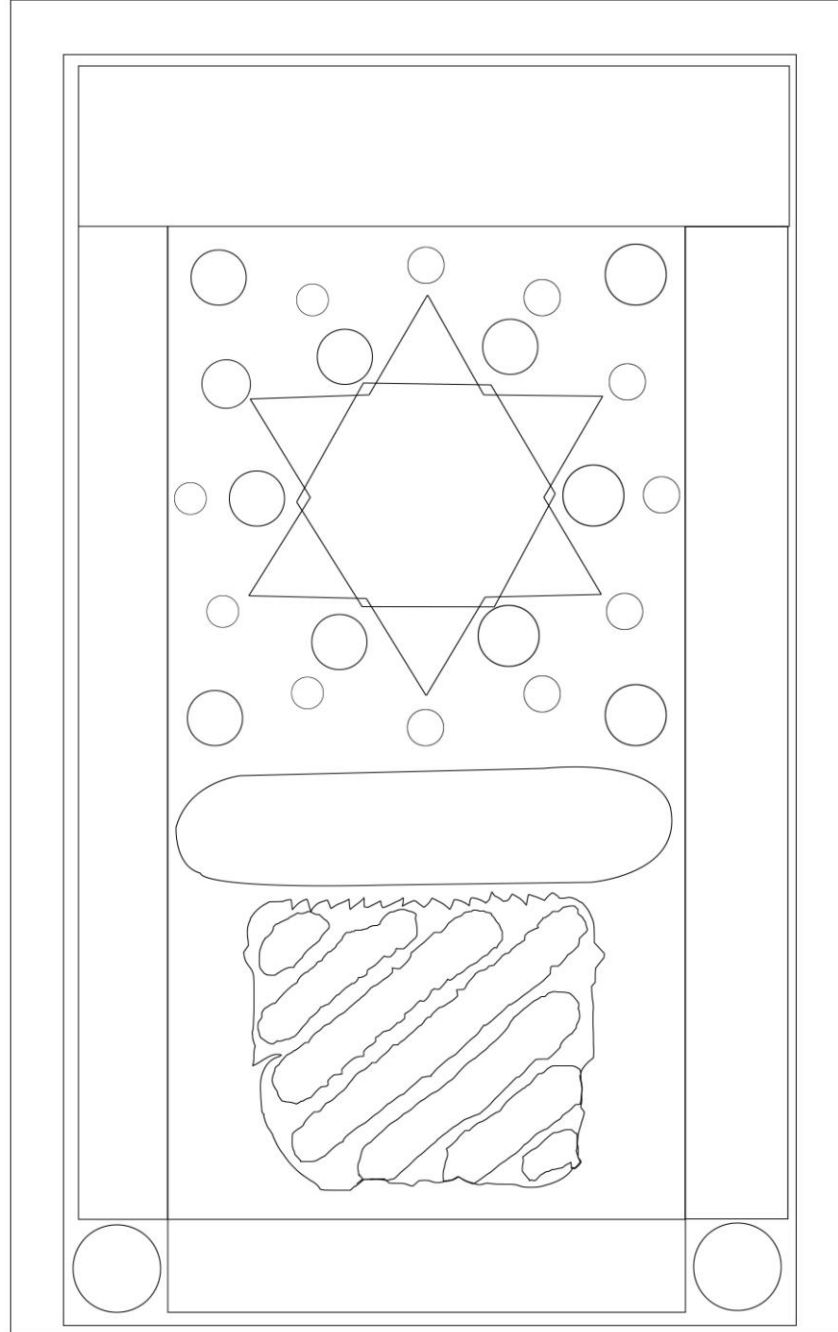
Resim 6.11. Mahmud Celaledin (öl. 1829) tarafından 1231/1816 yıllarında celi sülüs, sülüs nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife. D. koleksiyonu.

Çizim 6.11. Mahmud Celaleddin Hilye-i Şerîfesi form çizimi.

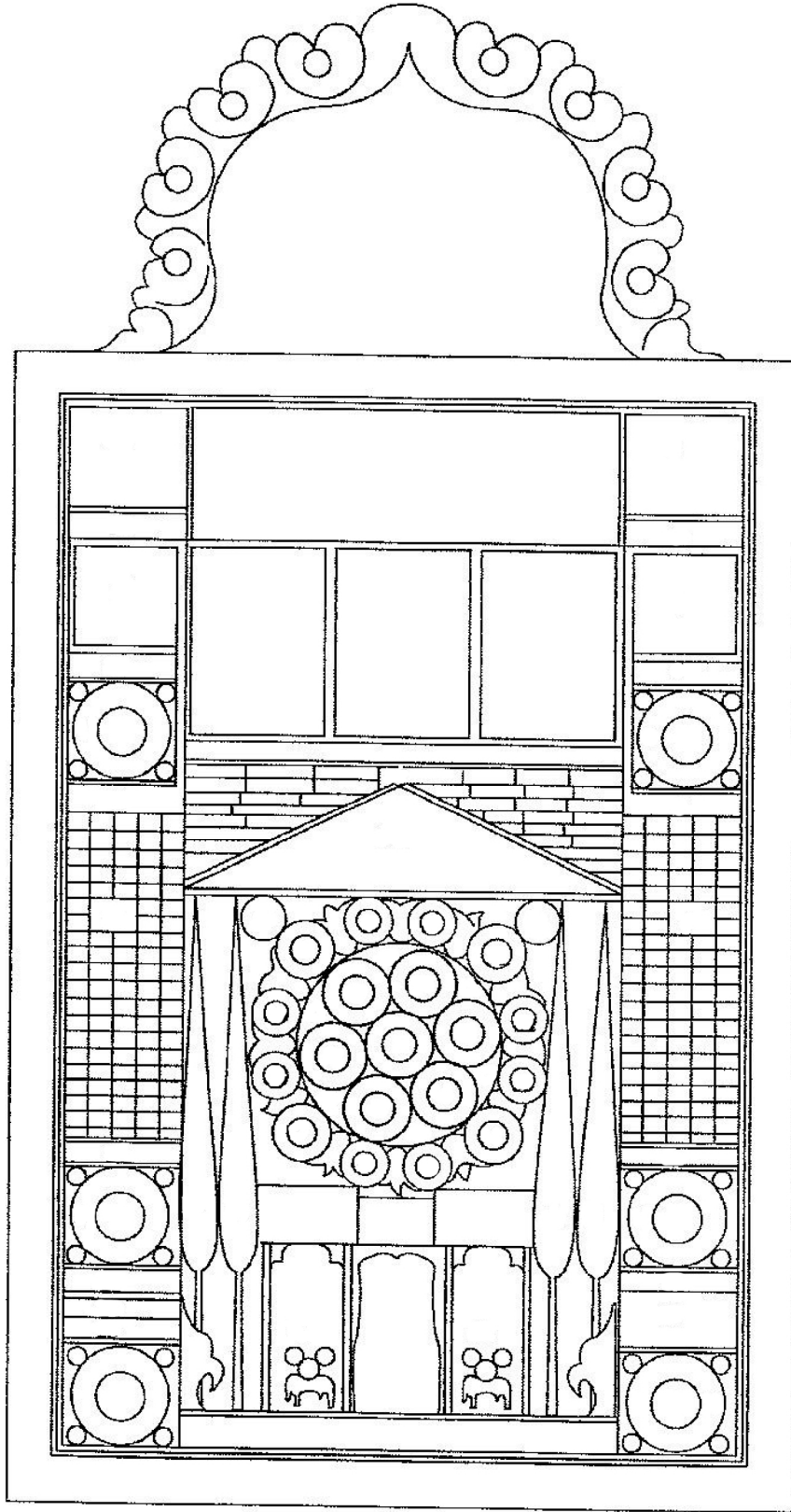
Resim 6.12. İbrahim Sükûti (öl. 1837) tarafından 1228/1813 tarihleri arasında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife. H.Y. koleksiyonu.

Çizim 6.12. İbrahim Sükûti (öl. 1837) Hilye-i Şerîfesi form çizimi.

Resim 6.13. Serbest formulu, kûfi, muhakkak, sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife.

Çizim 6.13. Serbest formlu Hilye-i Şerife form çizimi.

7. HİLYE-İ ŞERİFE'NİN TEZHİP SANATI BAKIMINDAN İNCELENMESİ VE YÜZYILLARA GÖRE GELİŞİMİ

Hat sanatının şaheserleri arasında önemli bir yere sahip olan Hilye-i Şerîfe'ler, tezhip sanatı açısından da büyük önem arz etmektedir. Hattat ve müzehhiplerin konularına hâkimiyetlerini¹⁰⁹ gösterdikleri eserlerin başında gelen Hilye-i Şerîfe'ler, yapıldıkları döneme göre hat ve tezhip açısından farklılıklar gösterir. Hattat Hâfız Osman'la başlayan levha formunda Hilye-i Şerîfe yazımı günümüze kadar farklı formlar denenerek gelmiş, ancak Hâfız Osman formu klasik olarak nitelendirilmiştir.

Klasik formdan ilham alınarak çeşitli formlarda Hilye-i Şerîfe düzenlemeleri yapılmış ve günümüze kadar gelmiştir. Sanatçıların birçoğu icazetlerini hat alanında güzel bir Hilye-i Şerîfe yazarak, tezhip alanında ise yine bir Hilye-i Şerîfe tezhibi yaparak almaktadırlar. Koleksiyonerler, genellikle koleksiyon oluşumlarına da bir Hilye-i Şerîfe levhası edinerek başlarlar ve her hattata bir Hilye-i Şerîfe yazdırmayı hedef alırlar¹¹⁰.

“Hilye-i Şerîfe'nin bulunduğu yere huzur, saâdet ve bereket getireceğine; o mekânı âfetlerden ve yangından koruyacağına olan imân bir teslimiyet yoludur ki; buna inanılırsa öyle de olacağından şüphe duyulmamalıdır”¹¹¹. Hilye-i Şerîfe'lerin bu manevî özelliği hem hattatları hem de müzehhipleri cezbeder. Hattaki grafik tasarımın mükemmelliği hattatları, yazı dışında kalan alanlardaki boşluklar ise müzehhipleri kabiliyetlerini göstermeye davet eder. Hz. Muhammed'in Hilye-i Şerîfe'sini yazmak ve tezhiplemek, sanatçılar için bir onur kaynağı olmuştur. Hilye-i Şerîfe levhaları, onları oluşturan sanatçılar için sanatlarında geldikleri son noktanın ifadesi olmuştur.

¹⁰⁹ Bkz. (28), ÜSTÜN, 62.

¹¹⁰ Bkz. (72), ÖZKAFA, 50.

¹¹¹ Bkz. (4), DERMAN, 49.

Sanatçılar tarafından bu denli önemsenen Hilye-i Şerîfe levhalarında hattın yazılacağı kâğıdın seçimi de bir o kadar önem taşır. Gözü yormayacak renkte kâğıtlar seçilir. Genellikle şeker renk ve nohûdî gibi sarıya çalar renkler tercih edilmiştir. Ayrıca açık zeytunî yeşil tonda yazılmış örneklere de rastlamak mümkündür. Hilye-i Şerîfe'lerin tezhibinde de aynı uyum söz konusudur. Birbirine uyan ve birbirini tamamlayan renkler hassas bir uyum içerisinde kullanılmıştır. Göbek ve koltukların zemin renklerinde kırmızı, sarı ve yeşil renklerde altın ile lacivert renk en çok tercih edilenler olmuştur. Küçük paftalarda ise, bazen siyah, çağla yeşili kahverengiye çalan vişneçürüğü renkleri kullanılmıştır. Çiçek motiflerinde ağırlıklı olarak kırmızı, pembe, sarı, turuncu ve mavi kullanılmıştır. Çiçeklerin dal ve yapraklarında da kesinlikle altın uygulanmıştır. İç pervaz rengi, dış pervaz rengi ile zıtlık teşkil edecek şekilde kullanılmıştır. İç pervaz hilâl için genellikle zeminde altın uygulandığı görülür. Dış pervazda klasik tezhip uygulamasının yazının önüne geçeceği kaygısı ile bu alanda koyu renk (lacivert, siyah, koyu yeşil, kahverengi, vişne çürüğü...) zemin üzerine halkârî tarzda bezeme tercih edilmiştir. Bu alanda klasik tezhip uygulanan Hilye-i Şerîfe'ler de göbek ve koltuk tezhiplerinde gördüğümüz altın ve lacivert zemin rengi olarak kullanılmıştır.

Hilye-i Şerîfe'ler de canlı ve parlak renklerden kaçınılarak, sade ve uyumlu renkler tercih edilmiştir. Orta boy Hilye-i Şerîfe'ler de genellikle 2 - 4 cm kalınlığında yazı ve tezhibi ayırmak için kullanılan bordürler (cetveller) mutlaka altın ile her iki tarafına ince çizgiler çekilerek tahrirlenmiştir. Hilye-i Şerîfe tezhibinde dönemlerine göre hatai, rumi, bulut motifleri natüralist tarzda çiçekler, Barok ve Rokoko üslûbunda motifler kullanılmıştır¹¹².

¹¹² Bkz. (24), TAŞKALE - GÜNDÜZ, 88.

7.1. 17. yüzyılda hazırlanmış Hilye-i Şerîfe'ler

17. yüzyılda Osmanlı tezhip sanatı, bu dönemden sonra her alanda başlayan batılılaşma akımları etkisinde bir değişim sürecine girmiştir. 16. yüzyıl sonları ve 17. yüzyıl başlarına tarihlenebilen saz üslubunda mürekkepli çalışmalar ile saz üslubunda yapılmış halkâr ve şikaf bezeme çalışmaları sıklıkla görülmüştür¹¹³.

17. yüzyılın ikinci yarısında, Osmanlı el sanatlarının bazı dallarında hissedilmeye başlayan Batı etkisi, tezhip sanatında da görülmüştür. Kur'ân-ı Kerîm tezhiplerinde olduğu gibi sayfa tasarımında da geleneksellik sürerken, geleneksel motiflere özgün biçimler katılmıştır. Bunların başında gölgeli boyanarak hacim kazanmış, natüralist buketler, gölgeli boyanarak hacim kazanmış, uzamış, uçları kıvrımlaşmış ve irileşmiş hançerli yapraklarla, sarı zemine mavi ve sarı sarmal üzerinde iri ve gölgelenmiş hatâyîler gelmiştir. “17. yüzyılda da yaygınlaşan çiçek sevgisiyle natüralist çiçek üslubunda verilen çok sayıdaki eseri, Sultan III. Ahmet dönemi ve sonrasında da görülmüştür”¹¹⁴. Yüzyılın sonlarına doğru ilk örneklerini veren tezhip sanatındaki bu yenilik farklı bir anlayışla çizilmiş ve renklendirilmiş çiçek demetleridir. Üçüncü boyutun verilmeye çalışıldığı çizim ve gölgeli boyamalarıyla bu natüralist çiçek buketleri veya tek çiçekler, Osmanlı kitap sanatında çiçek ressamlığı diyebileceğimiz yeni bir türün doğmasına yol açmıştır¹¹⁵.

“17. yüzyıl boyunca tezhiplerin ustalıklı olanları genellikle dua kitaplarında ve Kur'an nüshalarında görülmüştür”¹¹⁶. “Minyatürlü ve tezhipli kitapların boylarının büyük tasarlanması bu dönemde de sürmüş ve tezhiplerin genel tasarımını önceki dönemlerden farklı olmamıştır. Altın yıldız ve mavi rengin yanında bordo rengin kullanılması, tezhipte yenilik olarak görülmüştür”¹¹⁷.

¹¹³ Banu MAHİR, “Osmanlı Bezeme Sanatında Saz Üslubu”, 381.

¹¹⁴ Nurhan ATASOY, *Hasbahçe Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek*, 169.

¹¹⁵ Gülnur DURAN, *18.Yüzyıl Tezhip Sanatı*, 412.

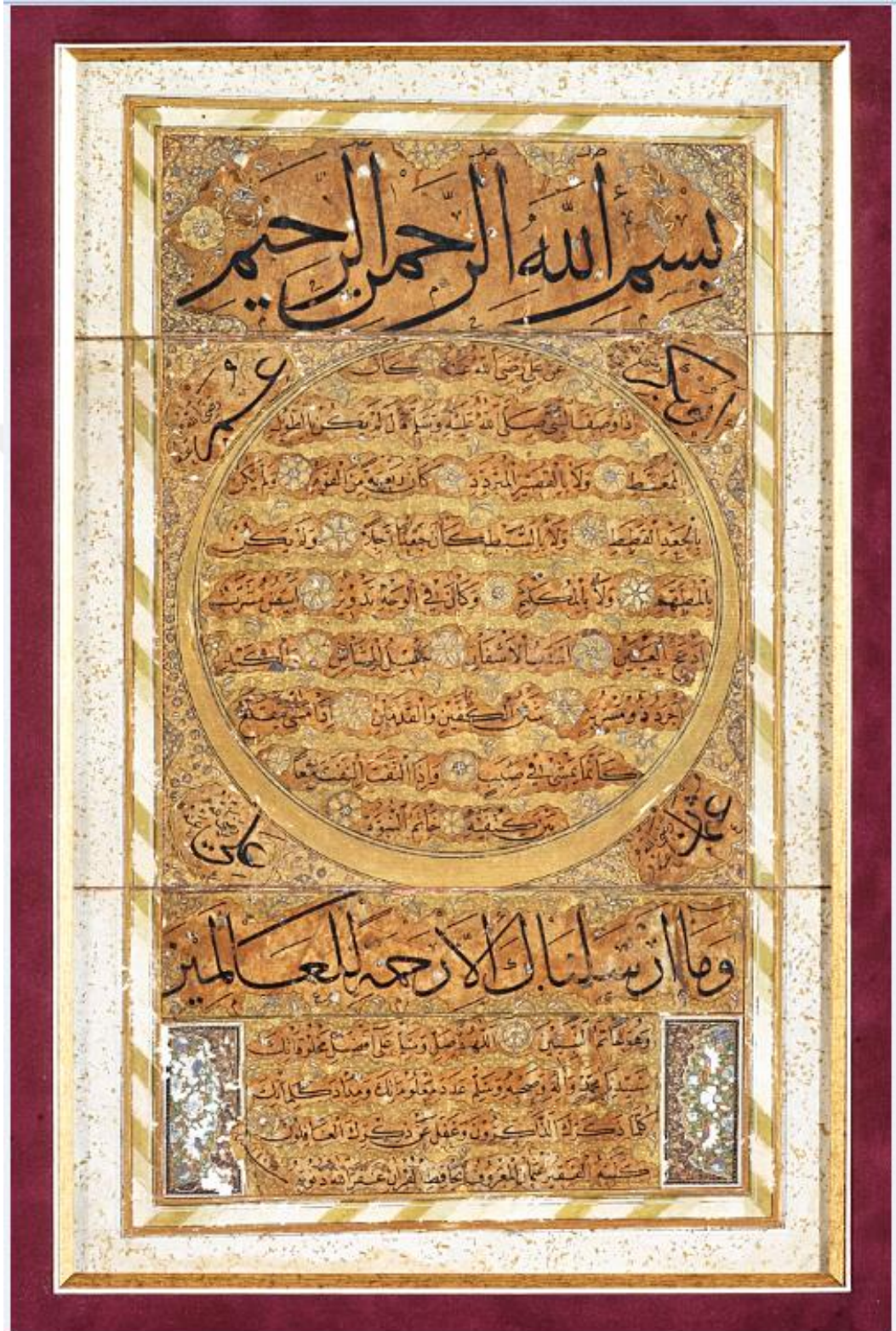
¹¹⁶ H. Yağmurlu, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde İmzalı Eserleri Bulunan Tezhip Ustaları*, 93.

¹¹⁷ Zeren TANINDI, “*Kitap ve Tezhip*”, 886.

17. yüzyılın Hilye-i Şerîfe tezhipleri de dönemin özelliklerini göstermiş ve Hâfız Osman'ın yazdığı Hilye-i Şerîfe'ler bu dönemde incelenmiştir. Klâsik dönem (16. Yy.) ile kıyaslandığında görülen farklılıklar vardır. 17. yüzyıl yerini “Şukufe Tarzı”na bırakmıştır. III. Ahmet (1703-1730) devrine tekâmül eden dönemde ise Lale'nin ilgi görmesiyle Şukûfe tarzı gelişim göstermiştir¹¹⁸. 17. yüzyılın belirgin farkı, renklerdeki değişim olmuştur. 16. yüzyılda geniş kullanım alanı olan lacivert bu dönemde parlaklığını kaybetmiş ve soluk maviye dönüşmüştür. Yine soluklaşan altın geniş yüzeylere uygulanmıştır. Zarifliğini yitiren bezemelerde, bezeme elemanları seyrekleşmiş ve ayrı ayrı seçilir hale gelmiştir¹¹⁹. Motiflerde zengin hatâyî çeşitleri yerine penç ve basit tarzda goncalar kullanılmış ve dönemin karakteristik motifi sivri uçlu ruiî desenlerine bolca yer verilmiştir (Resim 7.1., Resim 7.2.).

¹¹⁸ İlhan ÖZKEÇECİ, **Türk Tezhib Sanatı ve Tezyini Motifler Tebliğleri**, 6.

¹¹⁹ Bkz. (117), TANINDI, 890.

Resim 7.1. Hâfız Osman (1642/1698) tarafından 1103/1691 yılında sülüs-nesih hattıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe.

Resim 7.2. Hâfız Osman (1642/1698) tarafından yazılmış Hilye-i Şerife.

7.2. 18. yüzyılda hazırlanmış Hilye-i Şerîfe'ler

“18. yüzyılda Türk bezeme sanatları, Batı etkisinin hakim olduğu bir dönem olarak görülmektedir”¹²⁰. Batı tarzında yapılan resimler giderek tezhib sanatında da Fransız sanatının etkisiyle Barok ve Rokoko tarzı dediğimiz, klasik tarz süslemesinden çok farklı özellikleri olan bir üslûp ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu Fransız rokoko akımı 1721'den sonra Osmanlı sanatlarını etkisi altına almıştır¹²¹.

“18. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren motif özelliğini kaybetmeye başlayan çiçekler daha ziyade minyatür özelliği kazanarak şükûfe adı ile Türk tezyini sanatlarını adeta istilâ ettiği görülmüştür. Kısmen üslûplaştırılmasına rağmen resim tekniği ile işlenen çiçekler, tezhipte buketler şeklinde veya tek başına yaprağı ile dalında kullanılarak devrinin sembolü ve farklı bir üslûbun temsilcisi olmuştur. Türk tezyini sanatlarında bu yeni akıma şükûfe üslûbu denilmiştir”¹²².

“18. yüzyıl klasik tezhibin değişmeye başladığını gösteren büyük çiçekli, iri yapraklı karışık motifli süslemeler yapılmış, tığlar da bile büyük ve renkli çiçekler yer almış ayrıca Barok Rokoko tarzı süslemeli çiçekler görülmüştür”¹²³. Çiçekli süslemeler özellikle vazoda ya da vazosuz şekilde demetler halinde gül, lale, karanfil ve karışık buket tarzında kurdele ile bağlanmış şekilde resmedilmiştir. 18. yüzyılda Osmanlıda çiçek merakı başlamış Türk Tezhip Sanatında da özellikle Ali Üsküdari tarafından kullanılmıştır. Bu dönemde Şükûfe tarzı boyamalar, Edirnekari ve rugani tarzı da eserler de sıklıkla görülmüştür. Osmanlı sanatında naturalist akımın başından itibaren görülen çiçek süslemelerinden gül en yaygın şekilde kullanılmıştır. Özellikle Hz. Muhammed'in sembolü, sevgilinin yüzü ve endamı anlamlarını barındırdığı için de sıklıkla kullanılmıştır¹²⁴.

¹²⁰ Bkz. (115), DURAN, 397.

¹²¹ Fulya İREZ, **Topkapı Sarayı Harem Bölümündeki Rokoko Süslemenin Batılı Kaynakları**, 25

¹²² İnci A. BİROL, **Türk Tezhip Sanatında Desen**, 495.

¹²³ Bkz. (115), DURAN, 406.

¹²⁴ Yıldız Demiriz, **Osmanlı Sanatında Naturalist Üslupta Çiçekler**, 347.

“18. yüzyılda desenler gölgeli boyanarak hacim kazanmış tabii üslûpta çiçek demetleri ile uzamış, ucu kıvrılmış ve irileşmiş sazyolu tarzı yaprak motifleri, kurdeleler kullanılmıştır”¹²⁵. “18. yüzyıl Hilye-i Şerîfe’ler de ise Kanuni döneminin önemli isimlerinden Şah Kulu tarafından geliştirilen “Saz Yolu Üslûbu” bu dönemde tekrar ortaya çıkmıştır”¹²⁶. 18. yüzyıl sonlarına doğru Hilye-i Şerîfe’ler de Mekke ve Medine minyatürleri görülmüştür¹²⁷ (Resim 7.3. - Resim 7.5.).

¹²⁵ Mine ESİNER, **Türk Tezhip Sanatından Örnekler**, 15.

¹²⁶ Bkz. (28), ÜSTÜN, 17.

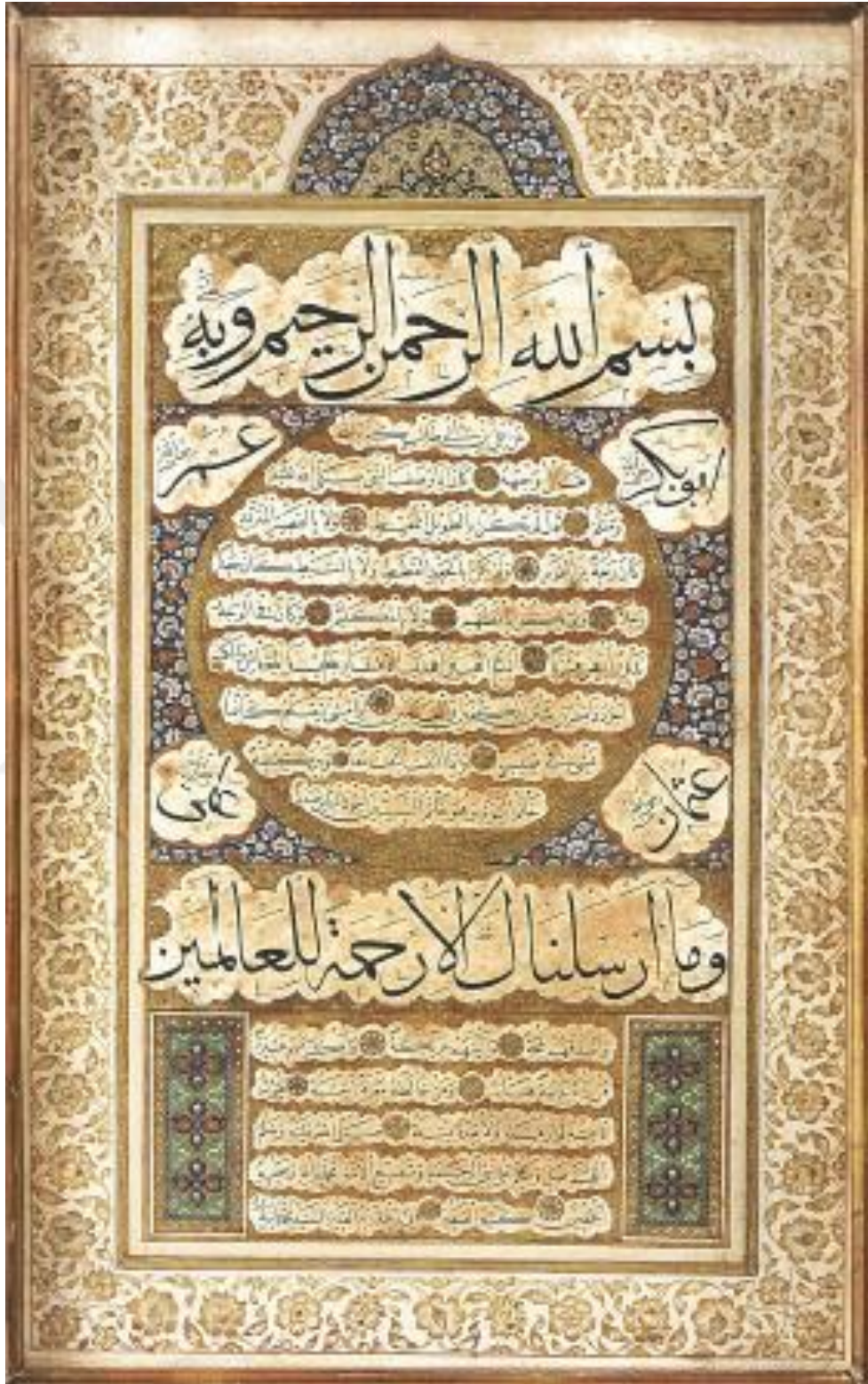
¹²⁷ Şinasi ACAR, **Türk Hat Sanatı Araç Gereç ve Formlar**, 156.

Resim 7.3. Mustafa Kütahî tarafından sülüs-nesih hattıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe. SHM. no. 15504. Y97.

7.4. Seyyid Mehmed Bâyezid Baba (18. yy.) tarafından 1204/1789 yılında sülüs-nesih hatlarıyla yazılmış Hilve-i Şerîfe. D/C.Ç. koleksiyonu.

Resim 7.5. Mehmet Bâyezıd Dede (18.yy) tarafından muhakkak, sülüs, nesih hatlarıyla yazılmış Hilve-i Şerife. D/C.Ç. Koleksiyonu.

7.3. 19. yüzyılda hazırlanmış Hilye-i Şerîfe'ler

“Türk Rokokosu” adı verilen bir akım, Osmanlı tezhip sanatında 18. yüzyıl sonlarında başlayıp, 19. yüzyıl sonlarına kadar süren yüzyılda etkili olmuştur. Bu Rokoko üslûbunun en önemli motifleri, iri ve geniş kıvrımlı yapraklar, sepet içinde çiçek buketleri, vazoda çiçekler, güllü girlandlar, kurdele ve fiyonglar, ışın ve zikzaklar, içinden çiçek buketleri çıkan bereket boynuzları, C ve S kıvrımlar, sütun ve perdelerdir. Gül; Rokoko üslûbunun vazgeçilmez unsuru olmuştur. “Gül aynı zamanda İslamiyet de Hz. Muhammed’i sembolize etmiştir. Hz. Muhammed tasvir edilirken gülün rengi yanakları, kokusu O’nun kokusu olarak sembolize edilmiştir”¹²⁸.

19. yüzyılda diğer hat örneklerinin tezhiplerinde olduğu gibi Hilye-i Şerîfe tezhiplerinde de Barok ve Rokoko tarzında tezhipler yoğun bir şekilde yapılmıştır. Levha süslemeciliğinin en üst seviyeye ulaştığı bu dönemde 18. yüzyılın ikinci yarısında başlayan batı tesiri, bu yüzyılda en üst seviyeye ulaşmıştır. Bu dönemde özellikle renkli natüralist tarzda çiçekler, kurdeleler çok sık kullanılmıştır ve yazının ikinci plana atıldığı görülmüştür. El yazmaları ve levhalarda Mekke-Medine ve Kâbe minyatürlerinin sıklıkla kullanıldıkları görülmektedir. Mekke Medine minyatürleri, genellikle hilyenin dış pervaz üst kenarı üzerine bazen de besmelenin yazıldığı başmakamın her iki tarafına ve yahut oklu besmelenin oku üzerindeki boşluğa kimi zamanda koltuk hilyenin koltuklarına yapılmıştır.

“19. yüzyıl sonlarına doğru tekrar klasik motiflerin kullanıldığı eski düzenleme tarzına uygun çalışmaların yapılmasına gayret gösterilmişse de bunda istenildiği kadar başarılı olunamamış ve Türk Osmanlı bezeme sanatımız Neo-Klasik denilen bu akım ile son yıllara kadar uzanan bir duraklama dönemine girmiştir”¹²⁹.

¹²⁸ Uğur DERMAN, **65. Yaş Armağanı**, 254.

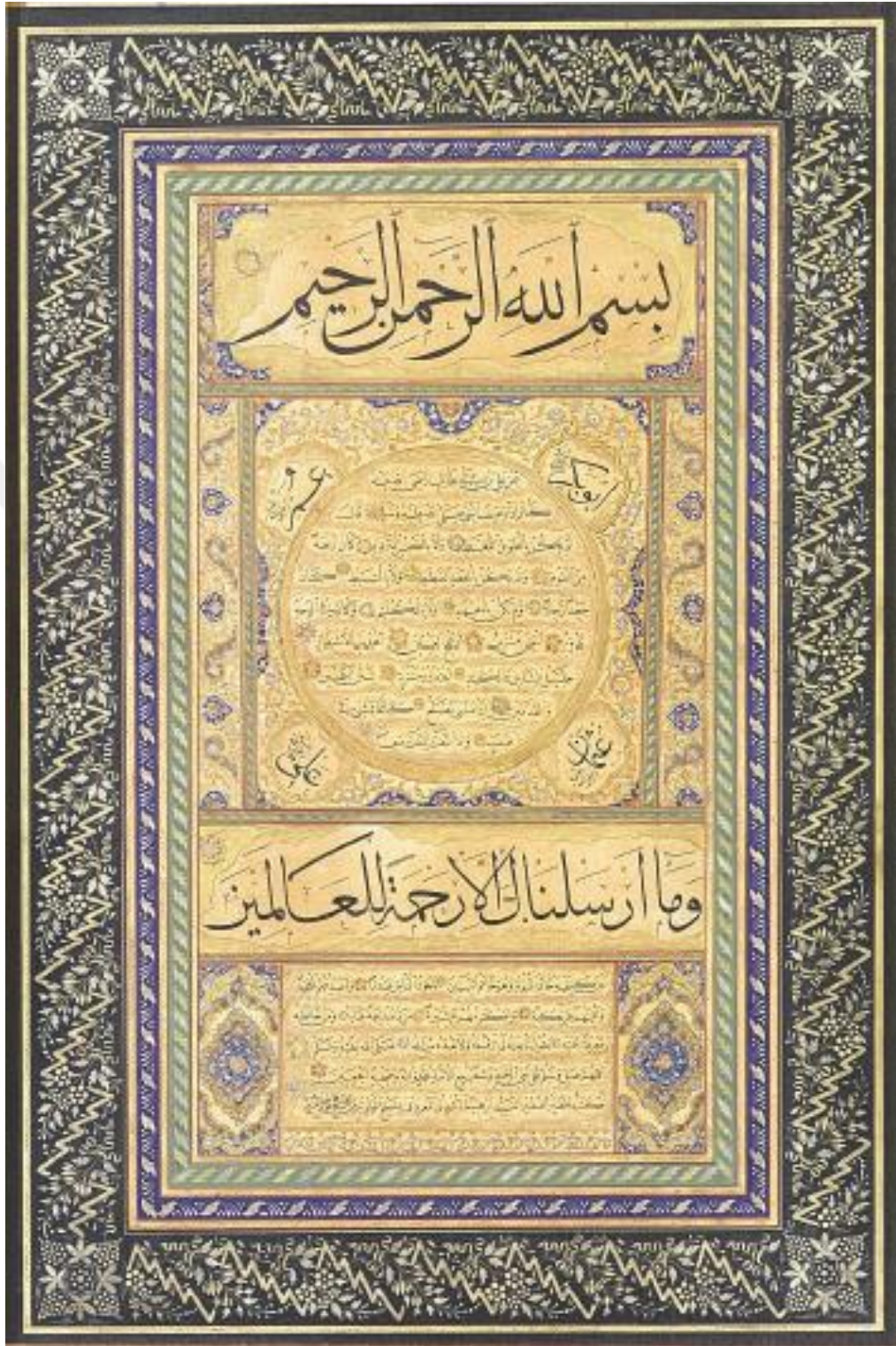
¹²⁹ Cahide KESKİNER, **Türk Motifleri**, 2.

Hilyelerde çoğu zaman satır aralarına ve yazılardan kalan boşluğa altınla beyn-es-sûtur yapılmıştır¹³⁰. Ayrıca metinde cümle bitimlerinde altın ve renkle yapılan “durak” adı verilen noktalar, özellikle 19. yüzyılda çok renkli, çekici ve çeşitlidir. 1940’lardan itibaren hilyeler klasik tarzda tezhiplenmeye başlanmıştır. Bu konuda ilk akla gelen müzehhipler , dönemin tezhip sanatı konusunda önde gelen isimleri Muhsin Demironat (1907/ 1983) ve Rikkat Kunt (1903/1986)’tur .

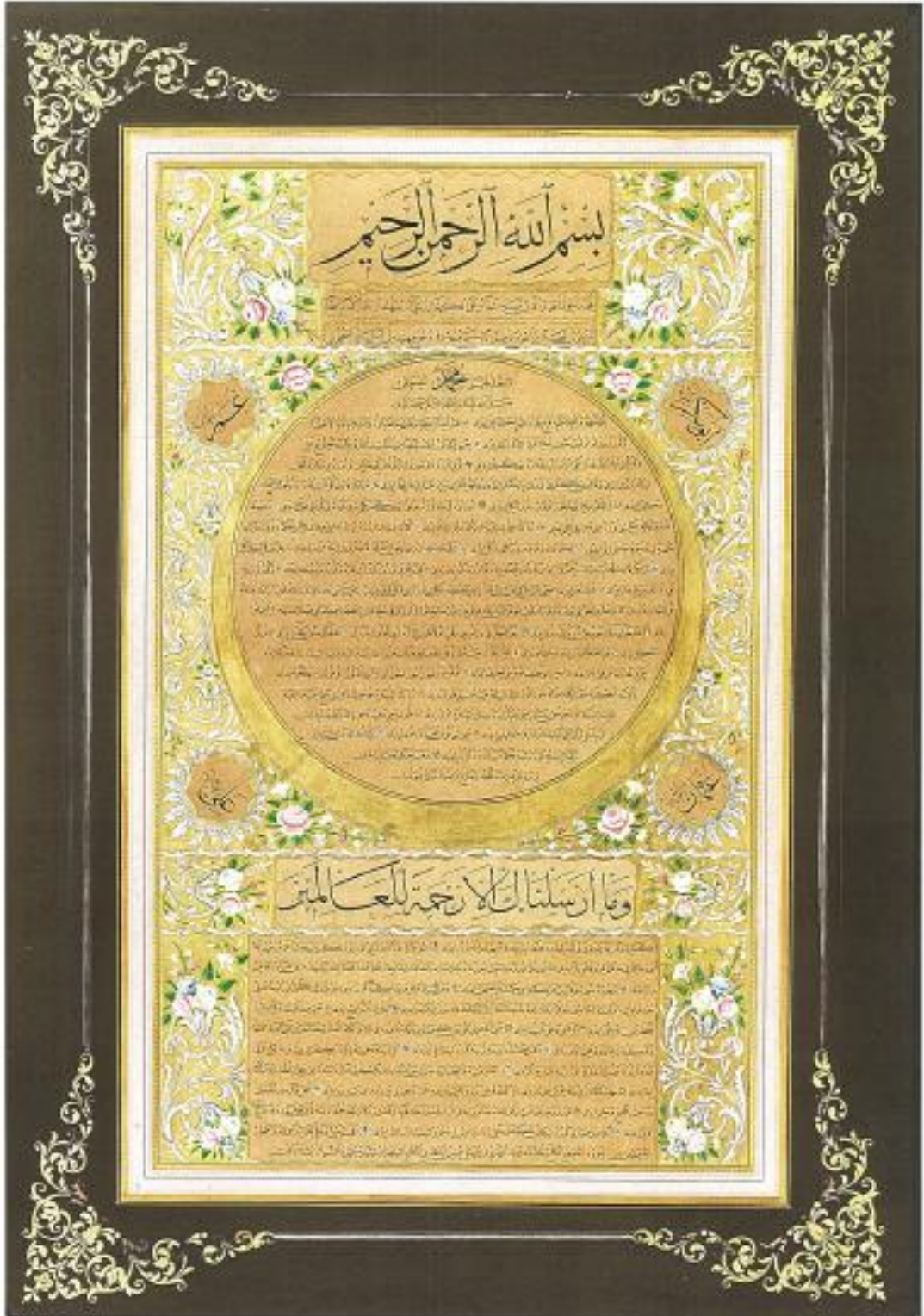
19. yüzyılda büyük ebatlı kağıt imalatı artığından hilyeler de çok daha büyük boyda yazılmaya başlamış; saray ve konakların başodalarının geniş duvarlarında layık oldukları yerleri almışlardır. Bu dönemde ahşap üzerine yapıştırılmış hilyeler de bulunmuştur¹³¹ (Resim 7.6. - Resim 7.8.).

¹³⁰ İlhan ÖZKEÇECİ, “Türk Tezhib Sanatı ve Tezyini Motifler Tebliğleri”, 6.

¹³¹ Bkz. (10), TAŞKALE, 28.

Resim 7.6. İbrâhim Rüşdi Efendi (19. yy.) tarafından (1279/1863) yılında sülüs, nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife. D. koleksiyonu.

Resim 7.7. Mehmet İzzet Efendi (Galatalı) (1841-1902) tarafından 1887 yılında sülüs, nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife. D. Koleksiyonu.

Resim 7.8. Seyyid Mehmet Bâhir el Hulusî (öl. 1874) tarafından 1227/1812 yılında celî-sülûs ve sülûs- nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife. SHM no. 15518 Y.111.

7.4. 20. Yüzyıl ve Günümüzde hazırlanmış Hilve-i Şerife'ler

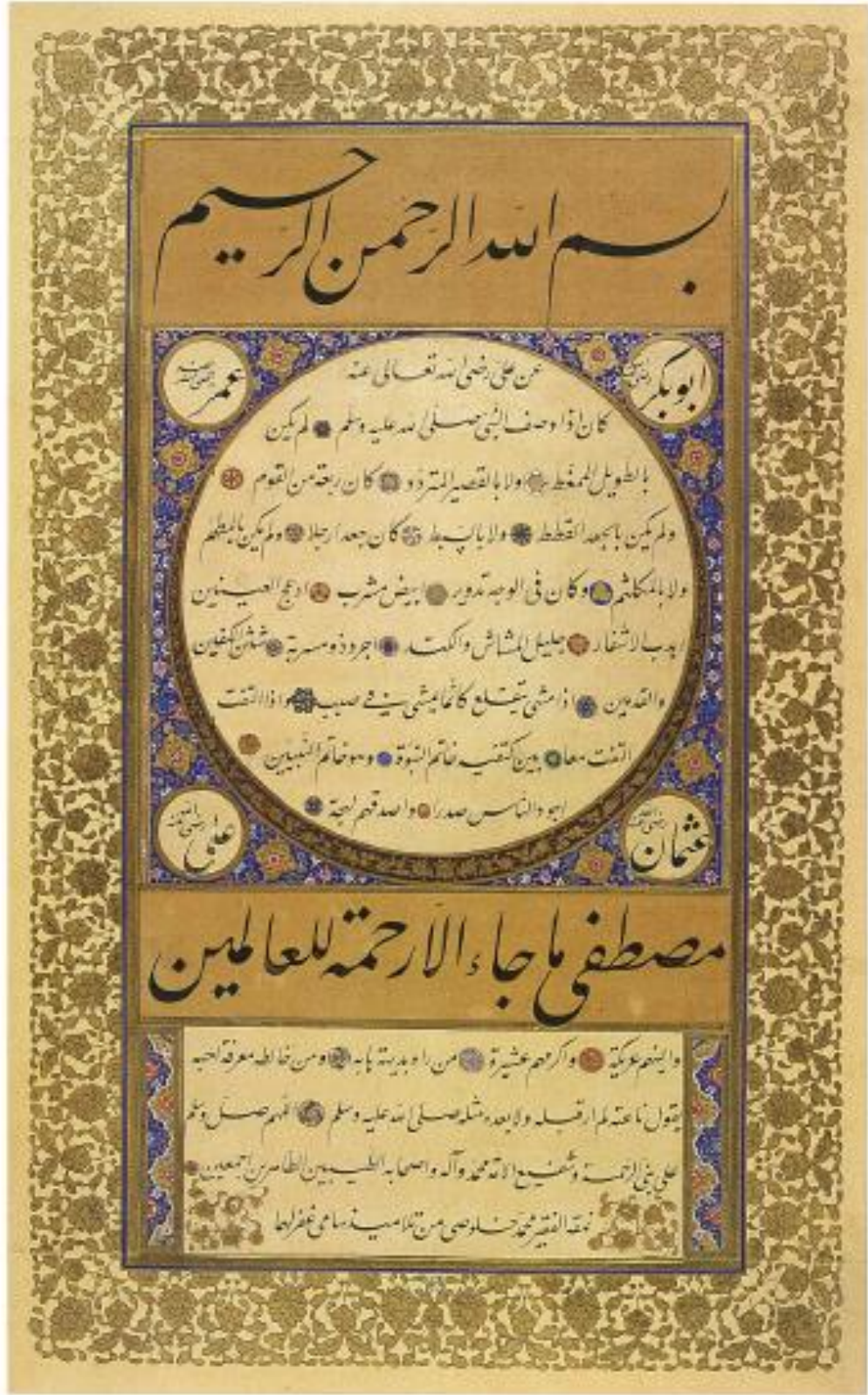
Tezhip sanatı 19. yüzyıl sonunda 17. yüzyılda olduğu gibi bir duraklama dönemine girmiş ve bu durum 20. yüzyıl ilk yarısında da devam etmiştir. Hüsnü Efendi ve müzehhip bir aileden gelmiş Bahaeddin Efendi'nin klasik sanat anlayışına yakın çalışmaları ve Medresetü'l Hattatin'in açılması tezhipte klasik üslûba doğru bir hareketlenmenin gerçekleşmesine neden olmuştur. Süheyl Ünver ise, klasik tarzları belgeleme ve ihya etme arzusuyla Selçuklu ve Fatih Dönemleri ile 18. yüzyıl. tarzlarında eserler vermiştir.

“20. yüzyıl Cumhuriyet dönemi tezhip sanatındaki gelişme Muhsin Demironat ve Rikkat Kunt ile gerçekleşmiştir. Her iki sanatkar da müze ve kütüphanelerde bulunan klasik eserleri incelemiş ve gözleme dayalı bir şekilde klasik üslûpta eserler vermişlerdi”¹³².

Günümüz de de hem klasik tarz benimsenmiş hem de klasiğe sadık kalınarak serbest tasarımlar yapılmaktadır (Resim 7.9. - 7.12.). Hilve tezhibinde motifler, dönemlerine göre e hatâyî, rûmîbulut motifleri natüralist tarzda renklendirilmiş çiçek barok-rokoko üslûbunda yapılmış motifler¹³³ günümüz sanatçıları tarafından da kullanılmaktadır. Günümüzde yenilik olarak, farklı kağıt çeşitleri denenerek değişik kompozisyonlar oluşturulmaktadır. Özellikle normal formların dışında daha büyük Hilve-i Şerife'ler yapılmaktadır. Hilve-i Şerife'ler de hattın, yazıldığı kağıt ile uyum sağlanmasına nasıl dikkat ediliyorsa, tezhibin renklerinin de o denli hassas ve uyum içerisinde olmasına ön em verilmiştir. Hilve-i Şerife'lerin tezhibinde her renk geliş güzel kullanılmamış, birbirine uyan ve birbirini tamamlayan renkler tercih edilmiştir. Hilve-i Şerif kompozisyonları günümüzde klasik nüanslarla birlikte serbest tasarım kompozisyonlar dikkat çekmektedir (Resim 7.9. - 7.27.).

¹³² Bkz. (28), ÜSTÜN , 85.

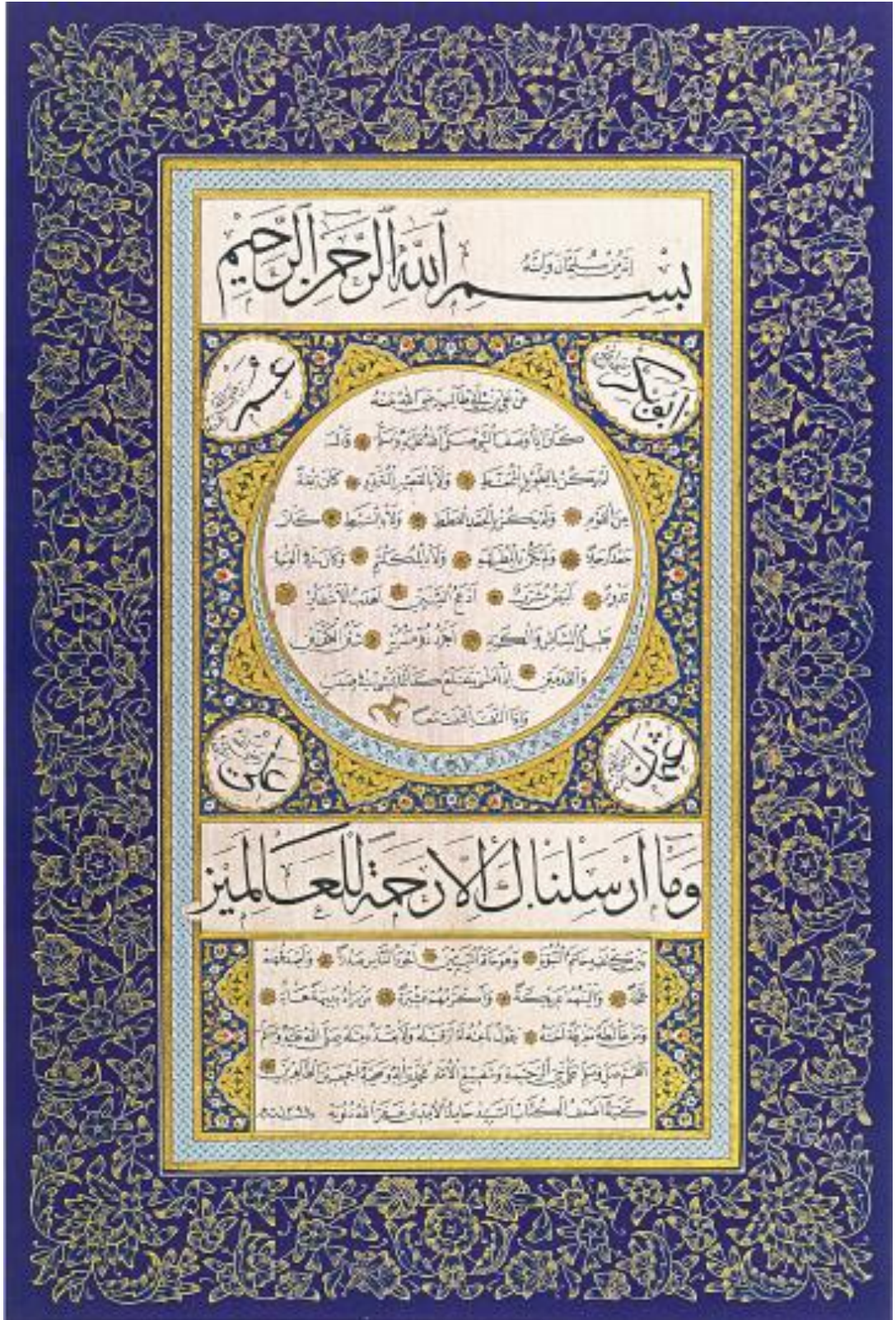
¹³³ Bkz. (6), TAŞKALE - GÜNDÜZ, 61.

Resim 7.9. Mihriban Sözer tarafından tezyin edilmiş Hilye-i Şerife.

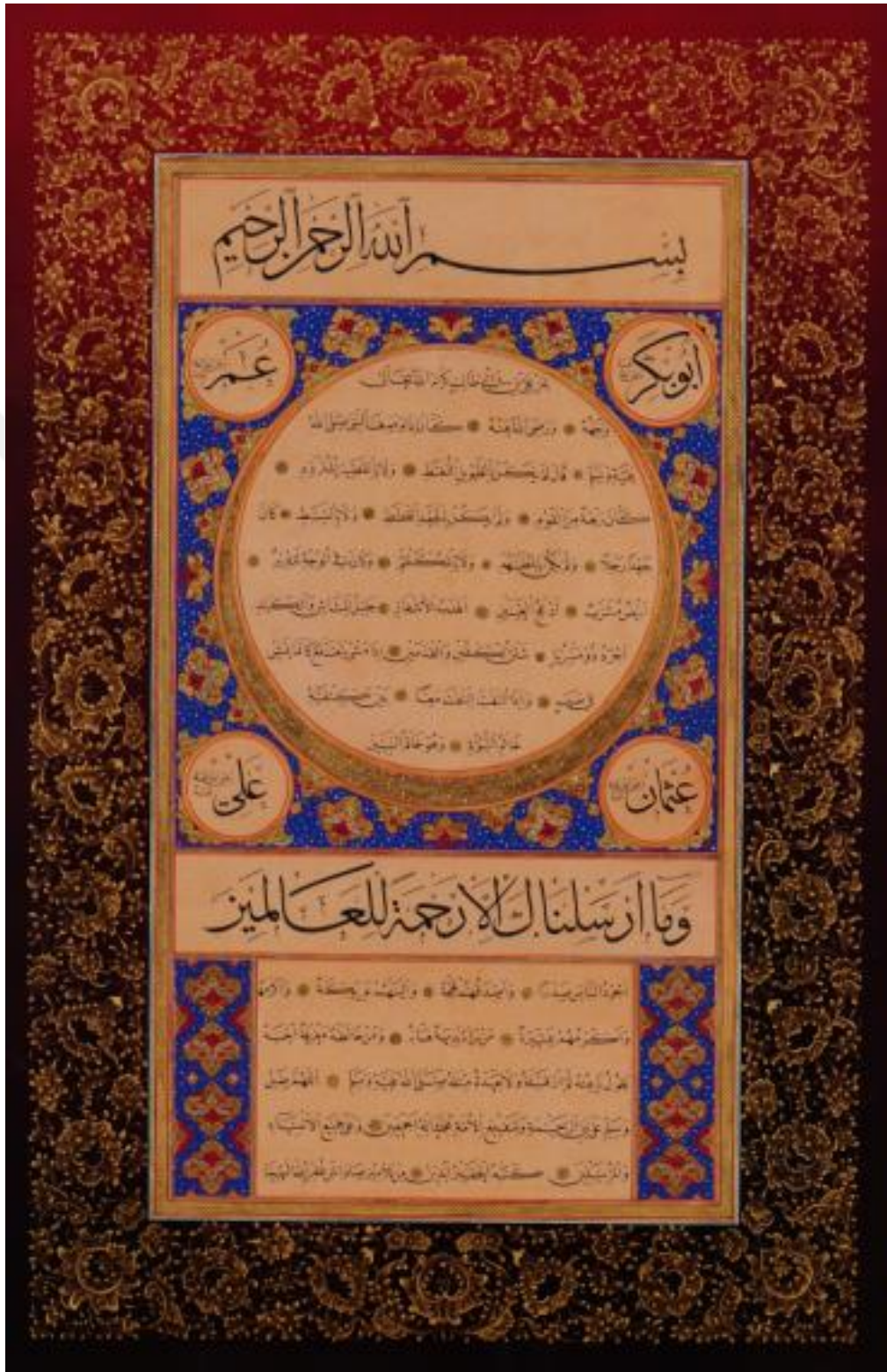
Resim 7.10. Tuğrakeş İsmail Hakkı Efendi tarafından tezyin edilmiş Hilye-i Şerife.

Resim 7.11. Rikkat Kunt tarafından tezyin edilmiş Hilye-i Şerife.

Resim 7.14. Faruk Taşkale tarafından tezyin edilmiş Hilye-i Şerife.

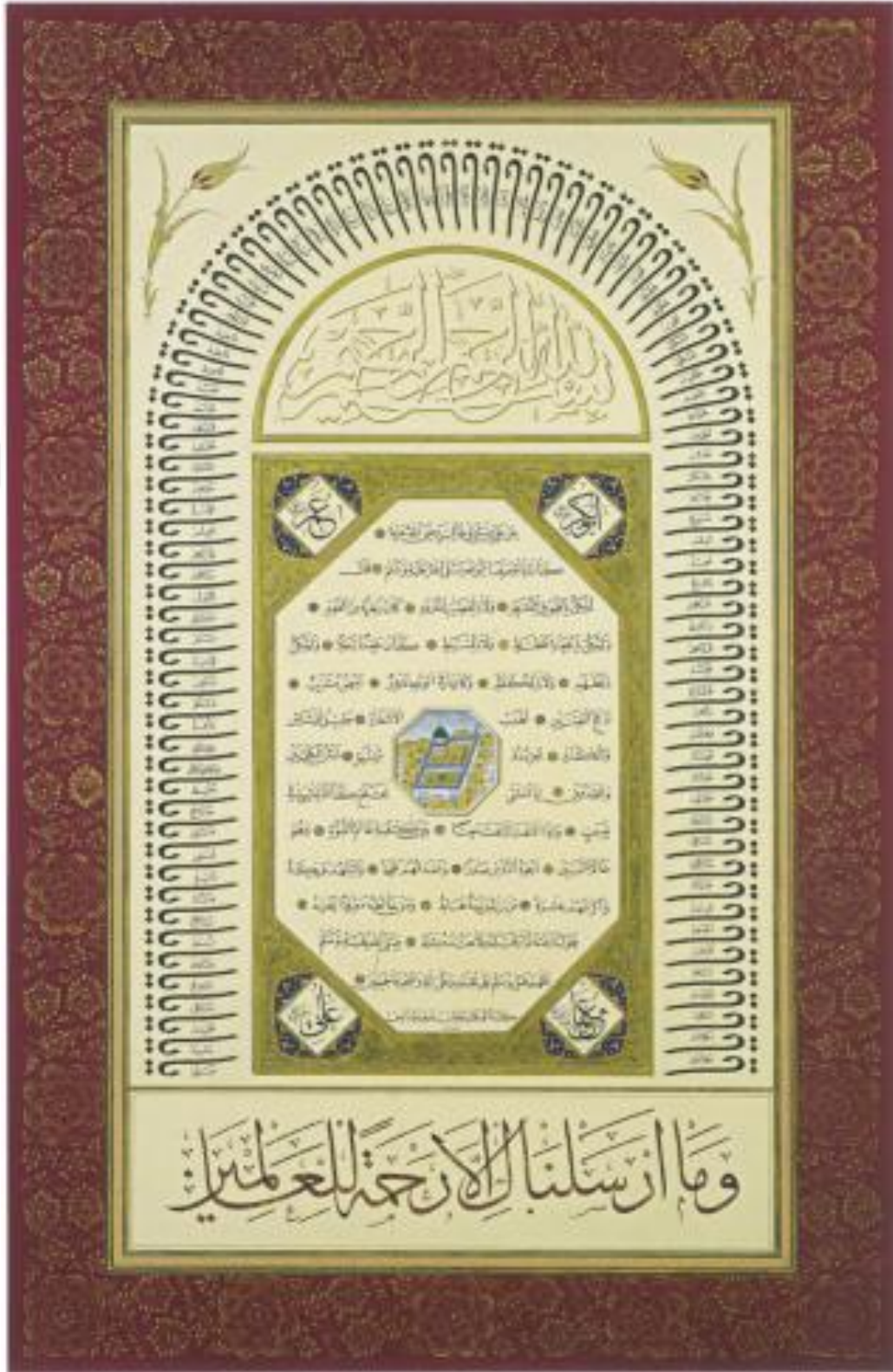
Resim 7.15. Münevver Üçer tarafından tezyin edilmiş Hilye-i Şerîfe.

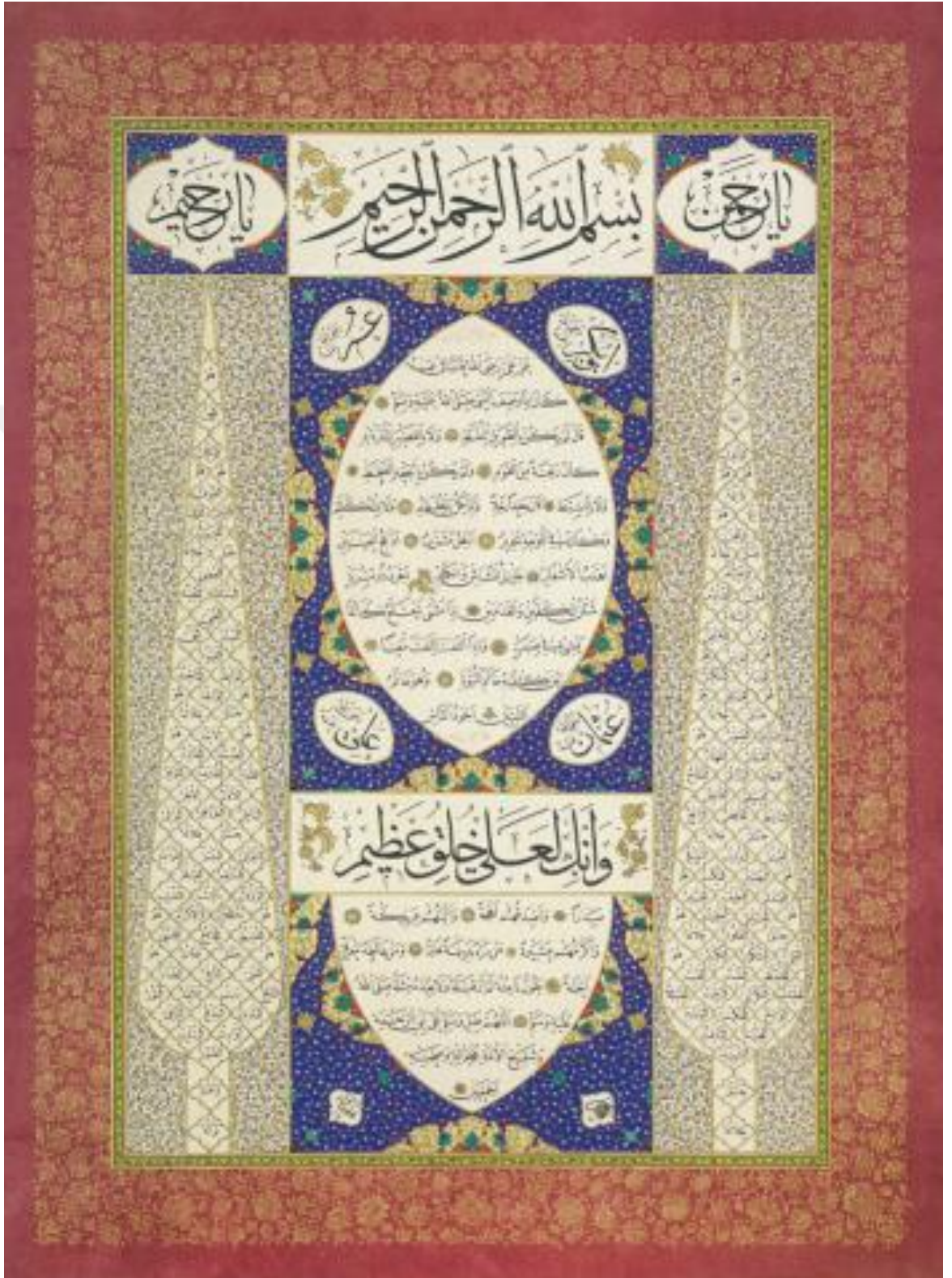
Resim 7.16. Münevver Üçer tarafından tezyin edilmiş Hilye-i Şerîfe.

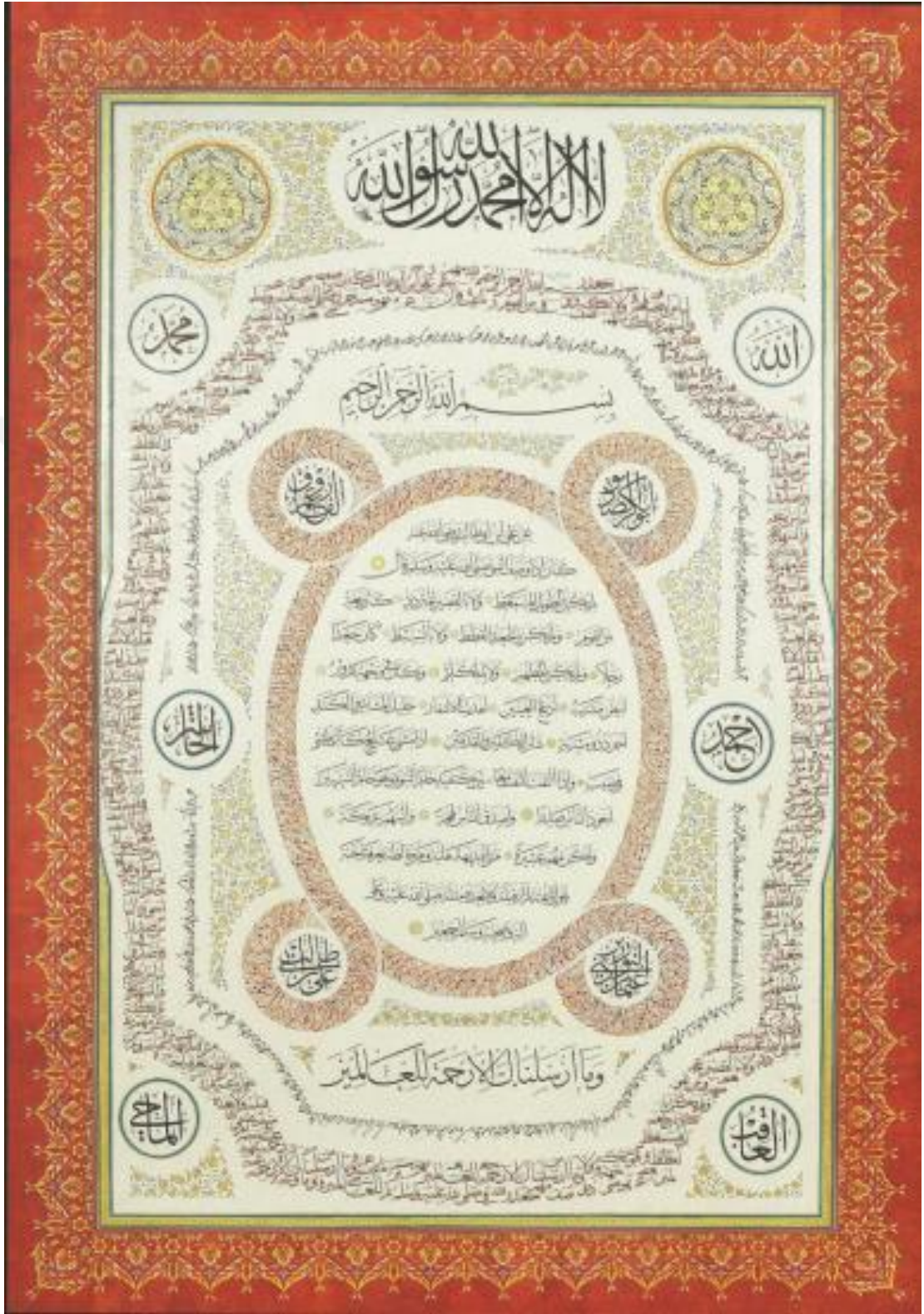
Resim 7.18. Hasan Türkmen tarafından tezyin edilmiş Hilye-i Şerîfe.

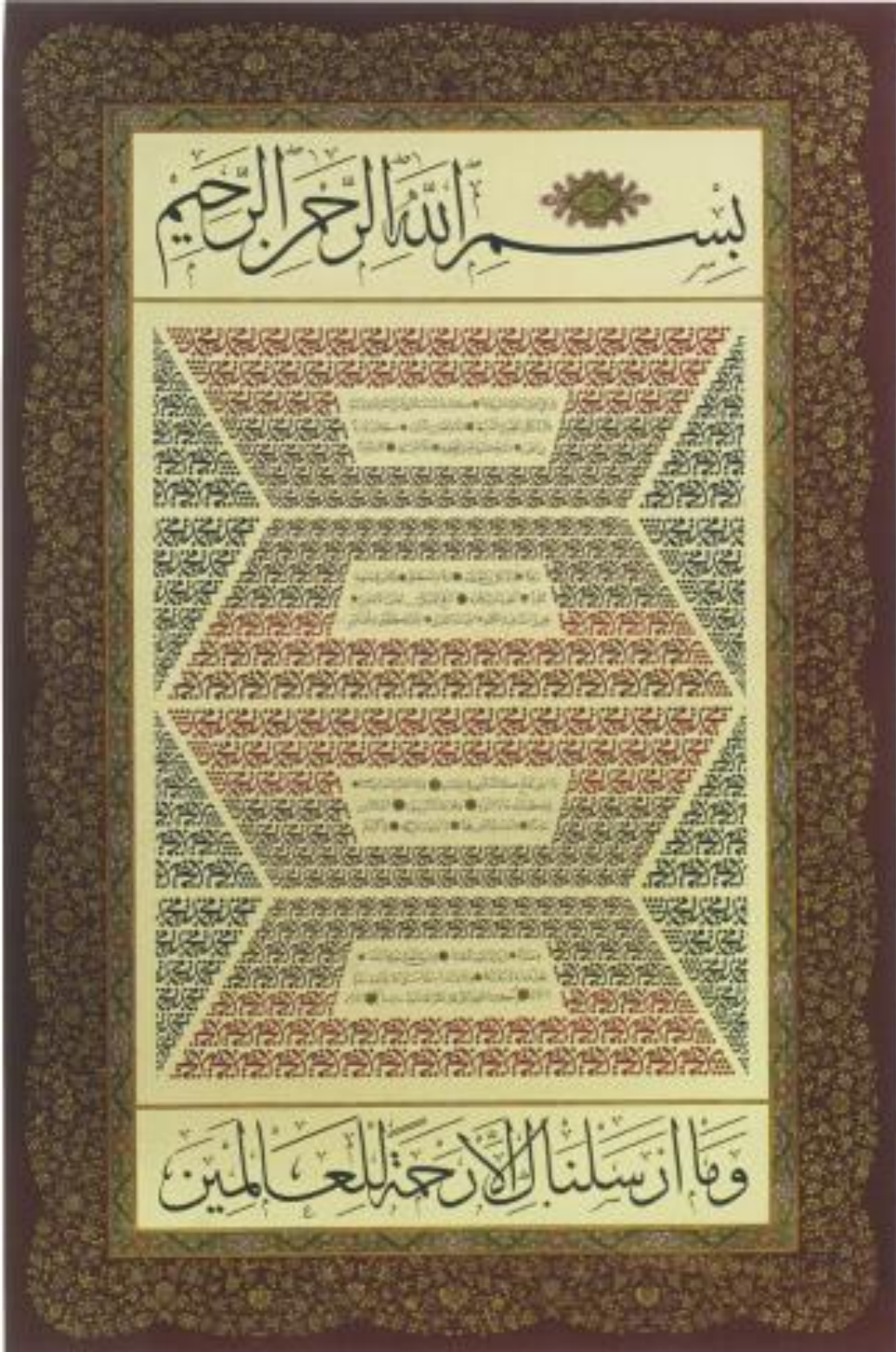
Resim 7.19. Gürkan Pehlivan tarafından 2008 yılında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife.

Resim 7.20. Fevzi Güneç tarafından 1979 yılında muhakkak ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilfe-i Şerife.

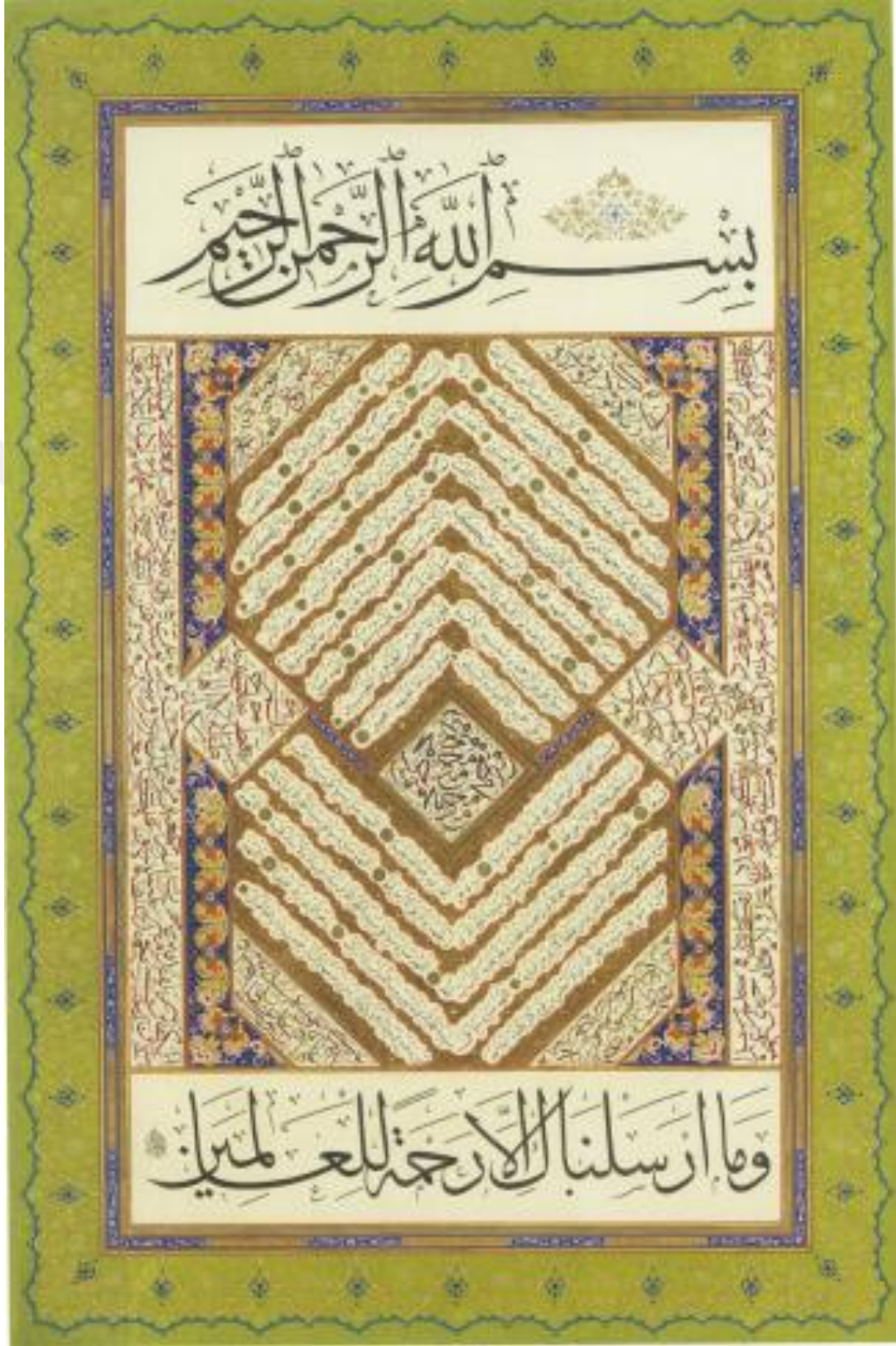
Resim 7.21. Abdurrezzak Karakuş tarafından 2011 yılında sülüs ve divani hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife.

Resim 7.22. Gürkan Pehlivan tarafından 2010 yılında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilfe-i Şerife.

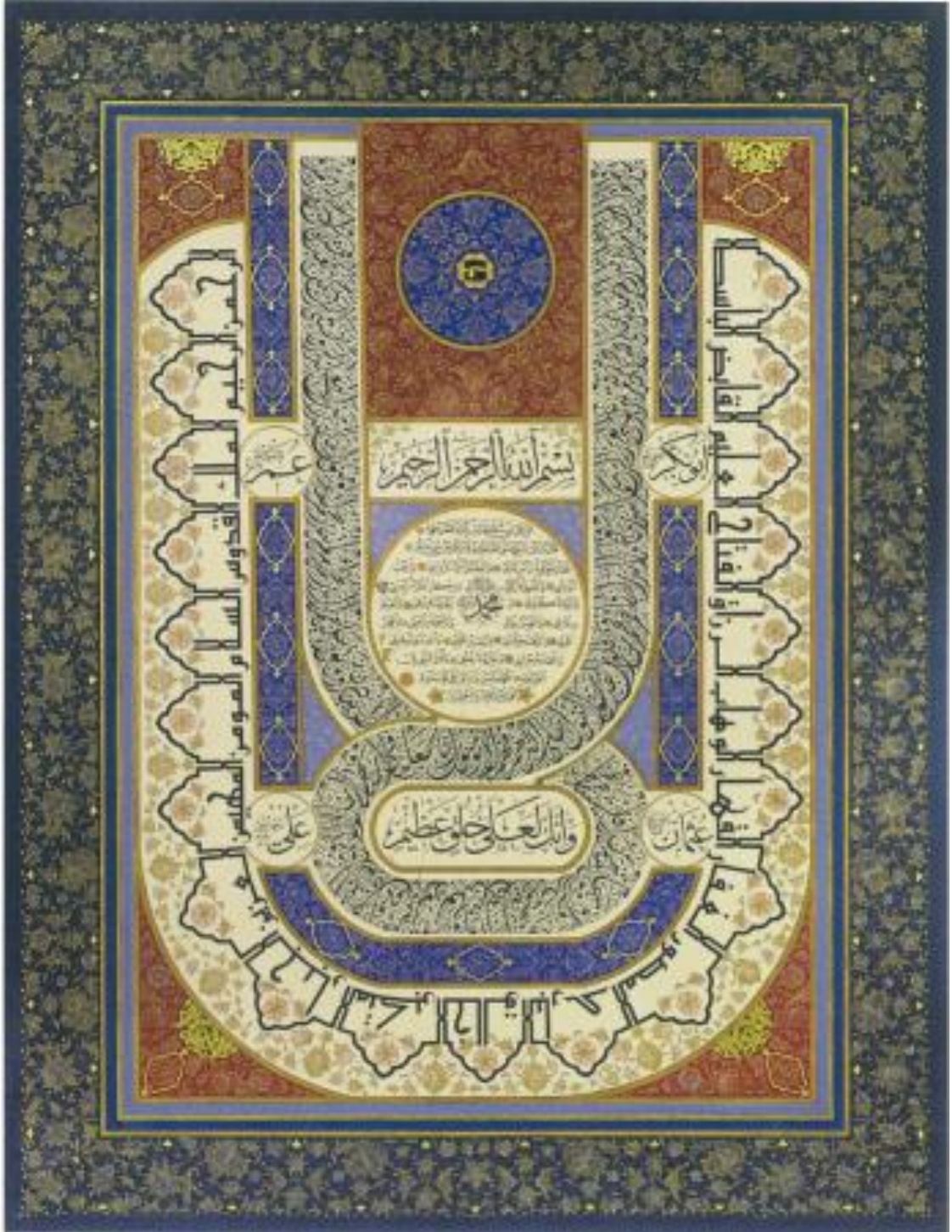
Resim 7.23. Aydın Kızılyar tarafından 2011 yılında kûfi-sülûs ve divani hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe.

Resim 7.24. Levent Karaduman tarafından 2008 yılında sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerîfe.

Resim 7.25. Said Abuzeroğlu tarafından 2010 yılında sülüs hattıyla yazılmış Hilye-i Şerife.

Resim 7.26. Eyüp Kuşçu tarafından 2007 yılında sülüs ve divani hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife.

Resim 7.27. Nurullah Özden tarafından 2008 yılında sülüs-nesih hatlarıyla yazılmış Hilye-i Şerife.

ÖZGÜN HİLYE-İ ŞERÎFE TASARIMLARIM

8. HİLYE-İ ŞERİFE TASARIMLARIM

8.1. KLASİK FORMDA HİLYE-İ ŞERİFE

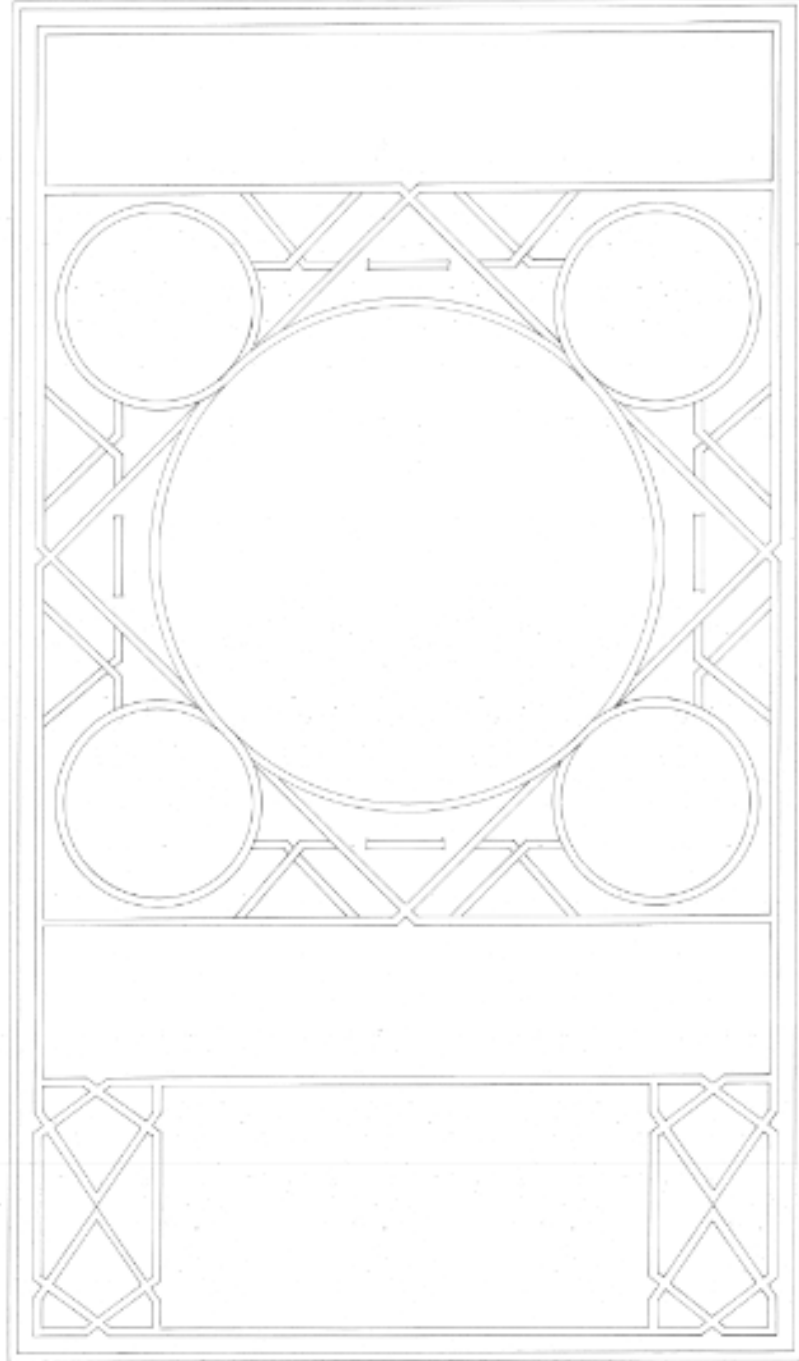

Fotoğraf 8.1. Klasik formlu Hilye-i Şerife.

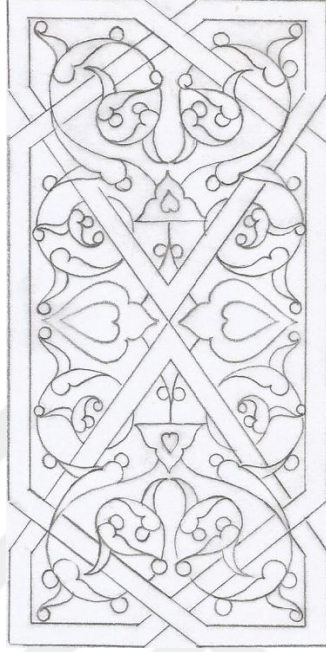
AÇIKLAMA: Klasik formda tasarlanmış Hilye-i Şerîfe'nin tüm cetvelleri 3 mm kalınlığında olup sarı ve beyaz altın ile renklendirilmiştir. Göbek alanı 26x26 cm ölçülerinde kare formunda tasarlanmıştır. Göbek tezhibinde çiçek ve rumi motiflerinden oluşan bir desen kullanılmış olup çiçek motiflerinden oluşan desenlerde zemin rengi lacivert; rumi motiflerinden oluşan desenlerde zemin rengi altın olarak uygulanmıştır. Koltuk tezhiplerinde kullanılan rumi motiflerinden oluşan desen bordo renk ile renklendirilmiştir. Genel itibari ile hilye tezhibinde kullanılan tüm rumi motifleri bordo renk ile renklendirilmiştir. İç pervaz beyaz altın üzerine zencerek (geçme) ile tezyin edilmiştir. Eserin dış bordüründe hatai motiflerinden oluşan bir kompozisyon yapılmış olup desen iki renk ile halkâr tarzında renklendirilmiştir.

8.1.1. Klasik Formda Hilye-i Şerife Alan Analizi

Çizim 8.1. Klasik formda Hilye-i Şerife form çizimi.

8.1.2. Koltuk Bölümü

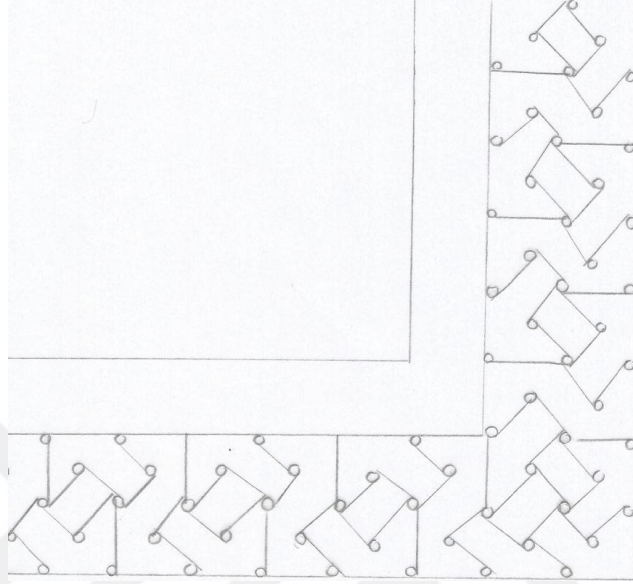

Çizim 8.2. Koltuk eskiz çizimi.

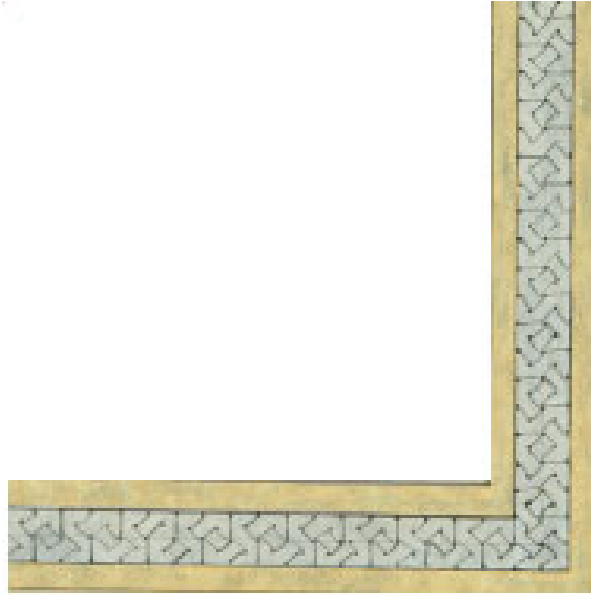

Fotoğraf 8.2. Koltuk deseni.

8.1.3. İç Pervaz Bölümü

Çizim 8.3. İç pervaz (zencerek) detay eskiz çizimi.

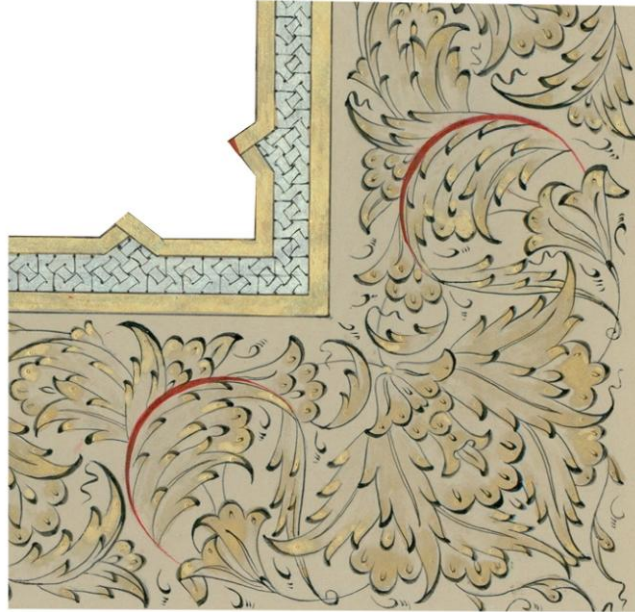

Fotoğraf 8.3. İç Pervaz (zencerek) detay deseni.

8.1.4. Dış Pervaz Bölümü

Çizim 8.4. Dış pervaz (halkâr) detay eskiz çizimi.

Fotoğraf 8.4. Dış pervaz (halkâr) detay deseni.

8.1.5. Göbek Bölümü

8.5. Göbek bölümü detay eskiz çizimi.

Fotoğraf 8.5. Göbek bölümü detay deseni.

8.2. Serbest Tasarım Hilye-i Şerîfe

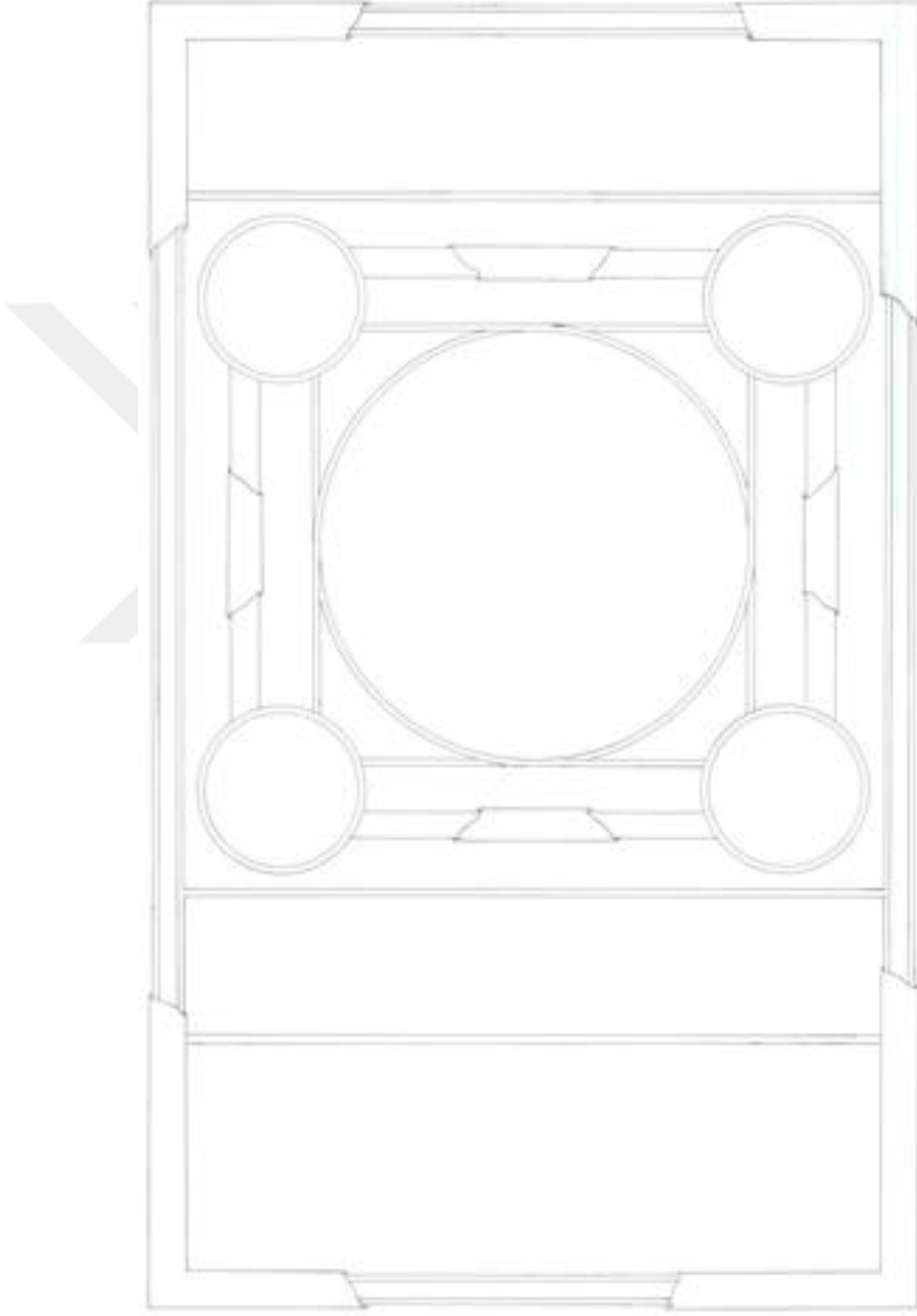

Fotoğraf 8.6. Serbest tasarım Hilye-i Şerîfe.

AÇIKLAMA: Serbest tasarım olarak hazırlanmış Hilye-i Şerîfe'nin tüm cetvelleri 3 mm kalınlığında olup yeşil altın ile renklendirilmiştir. Göbek alanı 30x30 cm ölçülerinde kare formunda tasarlanmıştır. Göbek alanı içerisinde; halife isimlerinin yazılı olduğu dairelerle birleşen cetvellerle iki alan oluşturulmuştur. İlk alanda çiçek ve rumi motiflerinden oluşan bir desen uygulanmış olup; çiçek motiflerinden oluşan desenlerde zemin rengi lacivert, rumi motiflerinden oluşan desenlerde ise zemin rengi altın kullanılmıştır. İkinci alanda; hatai motifinden oluşan desen kullanılmış ve pervazlar üzerine dikdörtgen paftalar yerleştirilmiştir. Paftalara sarı altınlı zemin üzerine çiçek motiflerinden oluşan desen uygulanmıştır. Büyük dairenin köşelerinde kalan üçgen kısımlarda ise altın zemin üzerine rumi motifinden oluşan desen tasarlanmış ve bordo renk ile renklendirilmiştir. İç pervaz beyaz altın üzerine zencerek (geçme) ile tezyin edilmiştir. Zencerekli bordürün (pervaz) dört köşesine simetrik olmayan ölçülerde paftalar yerleştirilmiş olup; paftalar sarı altın üzerine çiçek motiflerinden oluşan bir kompozisyon ile tezyin edilmiştir. İç pervazın sağ ve sol alt köşelerinde gül motifleri kullanılmıştır. Gül motifleri pembe tonlarda, tarama usulü ile renklendirilmiştir. Eserin dış pervazında hatai motifinden oluşan bir kompozisyon yapılmış olup desen iki renk altın ile halkâr tarzında renklendirilmiştir.

8.2.1. Serbest Tasarım Hilye-i Şerîfe Alan Alanizi

Çizim 8.6. Serbest tasarım Hilye-i Şerîfe form çizimi.

8.2.2. Göbek Bölümü

Çizim 8.7. Rumi eskiz çizimi.

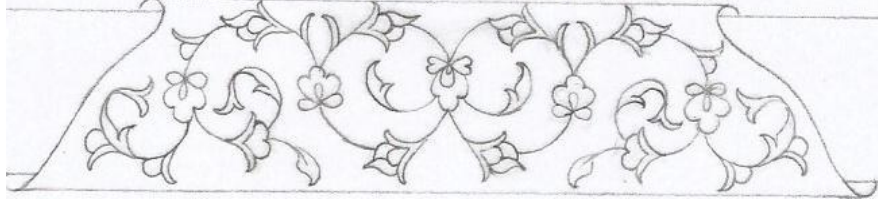
Fotoğraf 8.7. Rumi deseni.

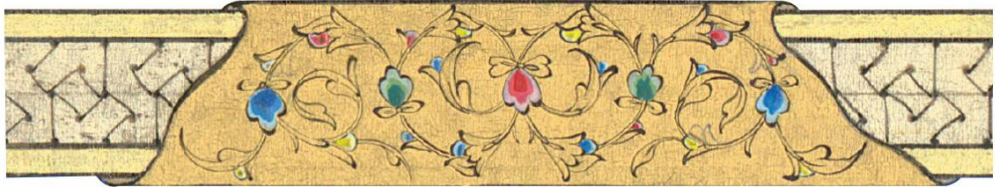
Çizim 8.8. Hatai eskiz çizimi.

Fotoğraf 8.8. Hatai deseni.

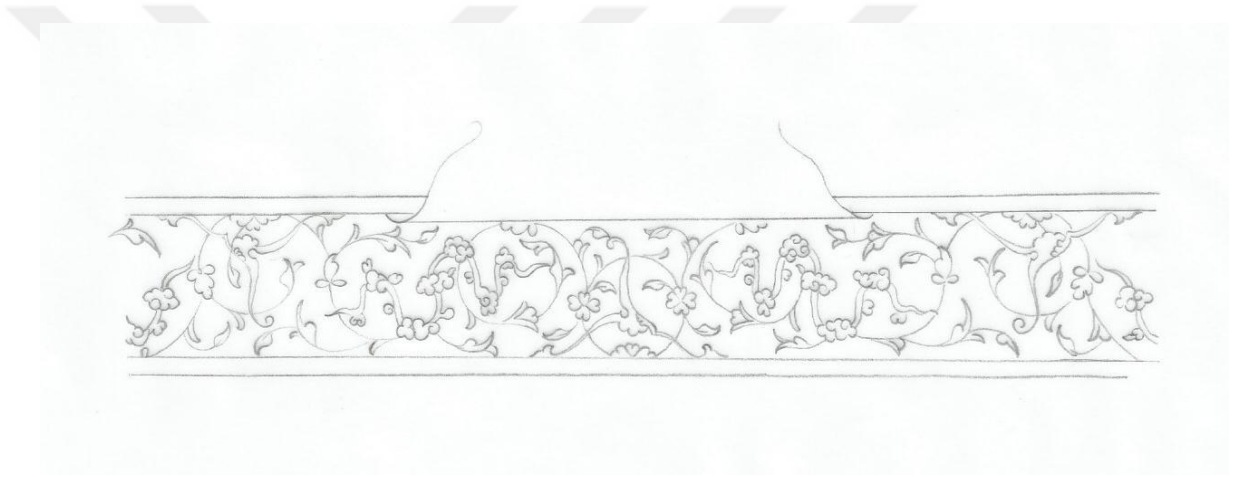
Çizim 8.9. Pafta eskiz çizimi.

Fotoğraf 8.9. Pafta deseni.

Çizim 8.10. Eskiz çizimi I.

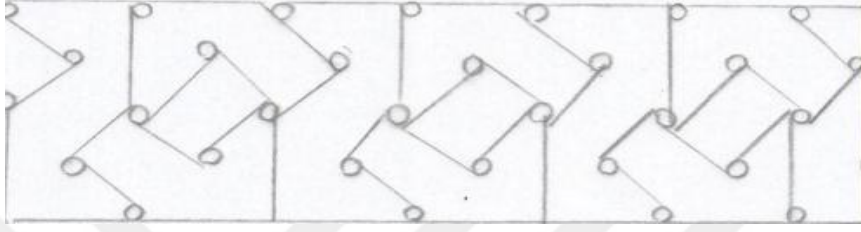

Çizim 8.11. Eskiz çizimi II.

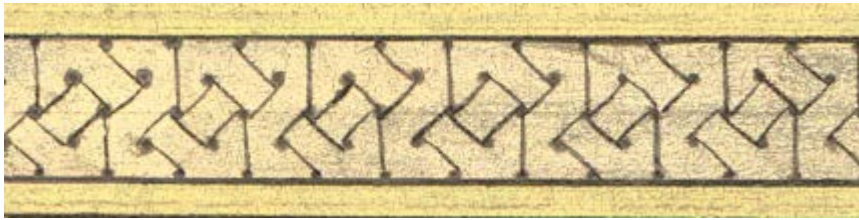

Fotoğraf 8.10. Tezhip deseni.

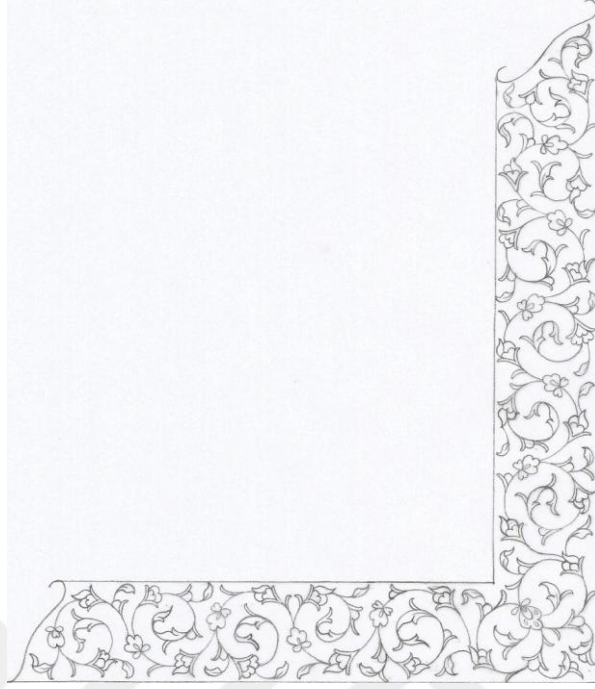
8.2.3. İç Pervaz Bölümü

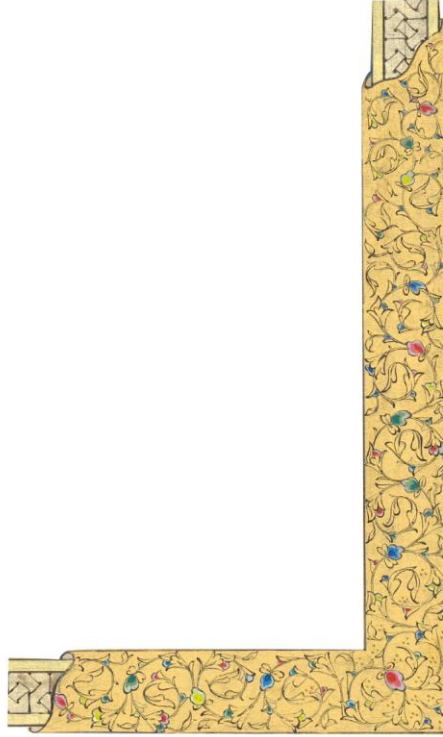
Çizim 12. Zencerek detay eskiz çizimi.

Fotoğraf 8.11. İç pervaz (zencerek) deseni.

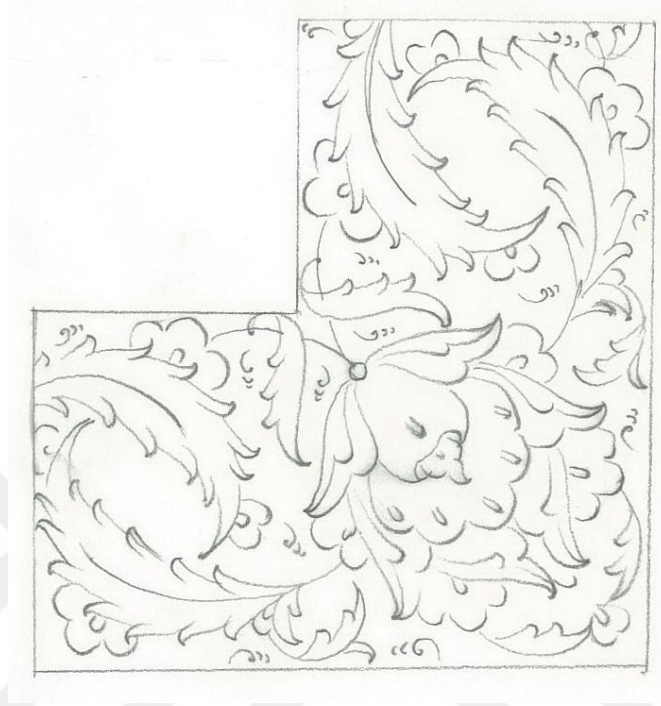

Çizim 13. Pafta eskiz çizimi.

Fotoğraf 8.12. Pafta deseni.

8.2.4. Dış Pervaz Bölümü

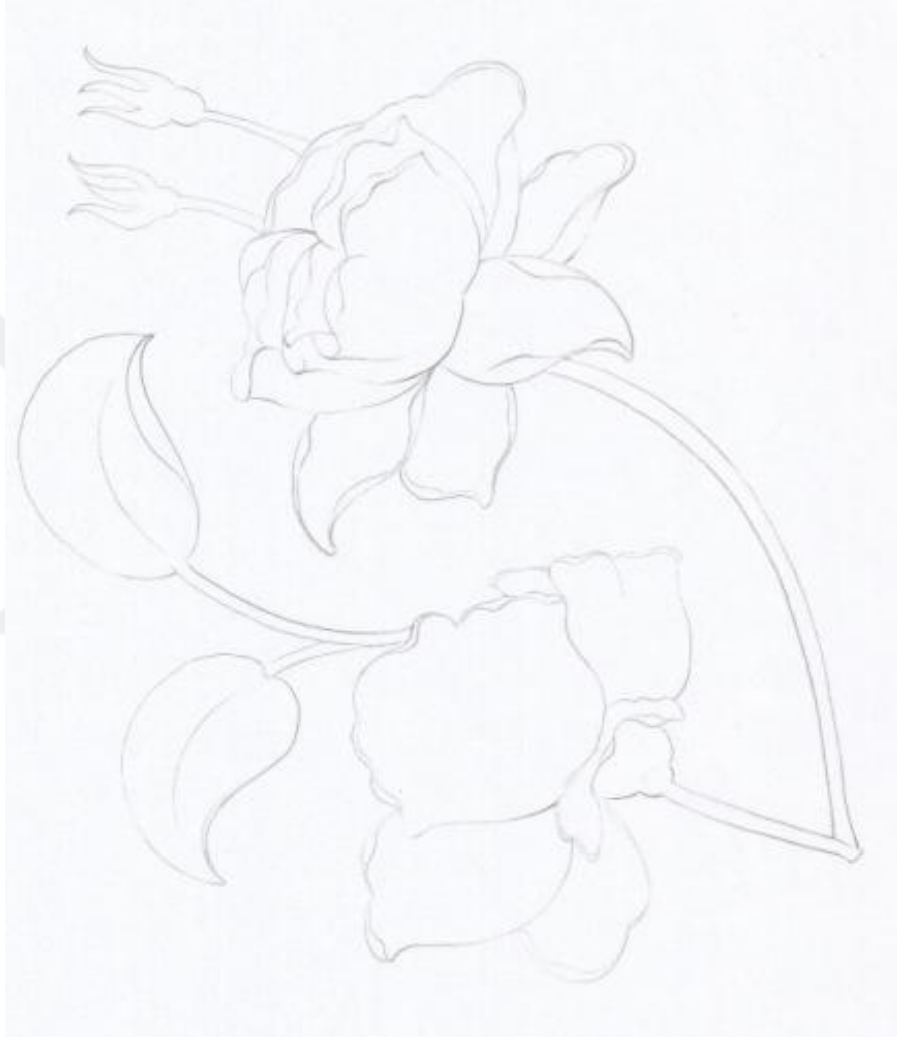

Çizim 14. Dış pervaz eskiz çizimi.

Fotoğraf 8.13. Dış pervaz deseni.

8.2.5. Gül Motifleri

Çizim15. Gül motifi eskiz çizimi I.

Fotoğraf 8.14. Gül motifi I.

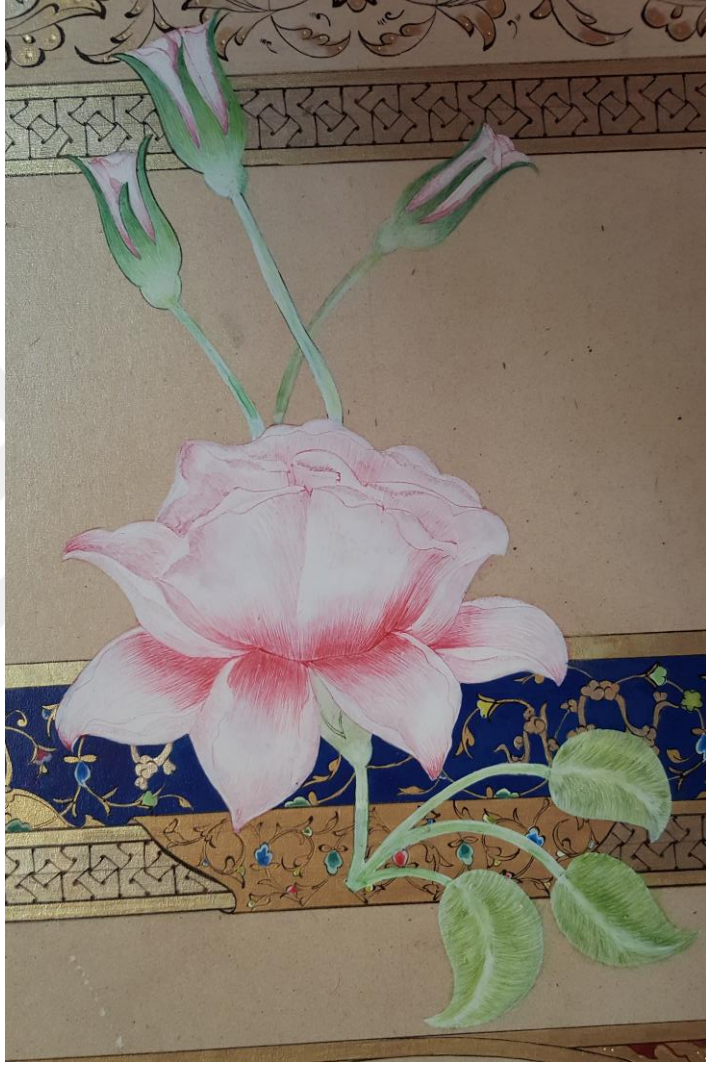
Çizim 16. Gül motifi eskiz çizimi II.

Fotoğraf 8.15. Gül motifi II.

Çizim 17. Gül motifi eskiz çizimi III.

Fotoğraf 8.16. Gül motifi III.

8.3. ÖZGÜN TASARIM HİLYE-İ ŞERİFE FORM UYGULAMALARI

Açıklama: Bu aşamada Hilye-i Şerîfe'nin farklı formları yorumlanarak formlar üzerinde bir çalışma yapılmış, diğer uygulaması yapılan iki Hilye-i Şerîfe'den farklı olarak altı tasarım sunulmuştur. Tasarımların çıkış kaynağını Hilyelerin anlamı oluşturmuştur. Süs, ziynet anlamına gelen 'Hilye' bu çalışmada mücevher olarak tezahür etmiş ve bir konsept halinde sunulmuştur. Saflığı ve duruluğu yansıtan "mücevher" yeryüzünün derinliklerinden çıkıp zamana meydan okumuş, tarih boyunca ışıltısıyla göz kamaştırmıştır.

Hilye sadece hat ve tezhibin bir araya gelmesi sonucu oluşan bir güzellik ve sanat eseri olmayıp aynı zamanda Hz. Peygamberin ahlaki güzelliklerinin insanlar tarafından okunarak, bakılarak, onlarda güzel duyguların oluşmasıdır. "Mücevherin Gizemi" adını verdiğimiz bu çalışmada; Soyut ve somut anlamda bütün güzellikleri karşılayan "mücevher" kelimesi tasarımlarımızın her bir çizgisinde Hz. Muhammed'in nuru olarak simgelenmiştir. İnsan ruhunda oluşturduğu iyi ve güzel duyguların yansıması olmuştur. Bugüne kadar levha form şeklinde tasarlanan Hilye-i Şerîfe'ler de, farklı bir uygulama yapılarak değişikliğe gidilmiştir. Hilye-i Şerîfe'lerin sadece duvarlarımızı süslemekle kalmayıp; her an bütün azalarımızda hissettiğimiz manayı, Aşk'ın tasarımındaki yansımasını somut olarak da kalbimizin üzerinde taşıyabileceğimiz bir forma dönüştürülmüştür. Bu dönüşüm yapılırken altınla süslemek anlamına gelen Tezhip ve Hat Sanatının muhteşem etkileri de ilave edilmiştir. Bu duygular ışığında 6 tane farklı form çalışması yapılmıştır. Bu formlara özel yazı ayrıca tasarlanacaktır. Klasik Hilye formunun dışında tasarlandığı için yazısı bu formlara özel hazırlanacaktır.

Bu tasarımlara başlarken iyi bir mücevher ortaya çıkaracaksam, 'İyi de bir mücevher ustası olmam lazım gelir' diye düşünürken bir kıssay-ı hisseden kendimce dersler çıkararak gizemli yolculuğuma çıkış yapmış oldum. – Vaktiyle İyi bir mücevher ustası olmak isteyen genç; iyi bir mücevher ustası olacaksam ülkedeki en iyi mücevher ustasını bulmalıyım diye düşünmüş ve sonunda bulmuş. Mücevher

ustasının yanına gitmiş, heyecanla kendisinin iyi bir mücevher ustası olmak istediğini söylemiş. Yaşlı usta sesini çıkartmadan genci dinlemiş, sözleri bitince de ona bir taş uzatmış; 'Bu bir Yeşim taşıdır;' dedikten sonra gencin avucuna taşı bırakmış ve avucunu kapatmış. Avucunu aynen böyle kapalı tut ve bir yıl boyunca hiç açma, bir yıl sonra tekrar gel, demiş ve şaşkın genç adamı öylece bırakıp kalkmış, odadan çıkmış. Genç adam evine dönmüş, ustaya çok kızmasına ve bu yaptığının kendisine çok anlamsız gelmesine rağmen elindeki taşı hiç açmamış. Tüm zorluklara rağmen her işini tek eli ile yapmış, uyurken de yanlışlıkla avucu açılıp taş düşmesin diye hep yarı uyanık uyumuş. Böylece bir yıl geçmiş, her günü zorluklarla dolu, her geceside yarım uykuyla yaşanmış bir yılı tamamlamış ve o gün gelmiş. Genç adam tam bir yıl sonra ustanın karşısına çıkmış gururla elini uzatmış avucunu açmış 'işte taşın demiş. Şimdi ne yapacağım'. Yaşlı usta sakin bir sesle cevap vermiş. Şimdi sana bir başka taş vereceğim demiş, bir yıl boyunca avucunda taşıyacaksın. Bu söz üzerine genç bütün sükunetini kaybetmiş, bağırıp çağırmaya başlamış, yaşlı adamı delilikle suçlamış, mücevher ustalığını öğrenmek için gelen genç bağırırken yaşlı usta ona hissettirmeden bir taşı avucuna sıkıştırmış. Öfkeden yüzü kıpkırmızı olan genç, bir anda elindeki taşı hissetmiş ve durmuş, taşı biraz daha sıkırmış ve heyecanla konuşmuş. 'Bu taş ,Yeşim taşı değil usta...'

Bu kıssayı anlatmamdaki sebep; Öğrenmek için zaman gerekir, sabır gerekir, ustaları izlemek gerekir tabi bu işin somut dönüşümlerini gerçekleştirebilmek için bir de bunun soyut alemi var ki manada ki gelişim... Zâhirde ve Bâtında birlikte olmak...O yüzden de bir anlamda Hilye-i Şerîfe'leri Hz. Muhammed'in eşsiz vasıflarının anlatıldığı derinlikleri bir mücevherde gizlemek istedim. Gerçi mücevherin değerini sarraf anlarmış ama dileğim sanatla beslediğim duygularla birleştirdiğim, mana ile anlam katmaya çalıştığım, derinliğini mücevherin gizlerinde sakladığım serüvende bir nebze olsun farkındalık oluşturmak.....

8.3.1. Özgün Tasarım Hilye-i Şerîfe Form Uygulamaları “Mücevherin Gizemi”

Çizim 8.18. Serbest formlu Hilye-i Şerîfe I.

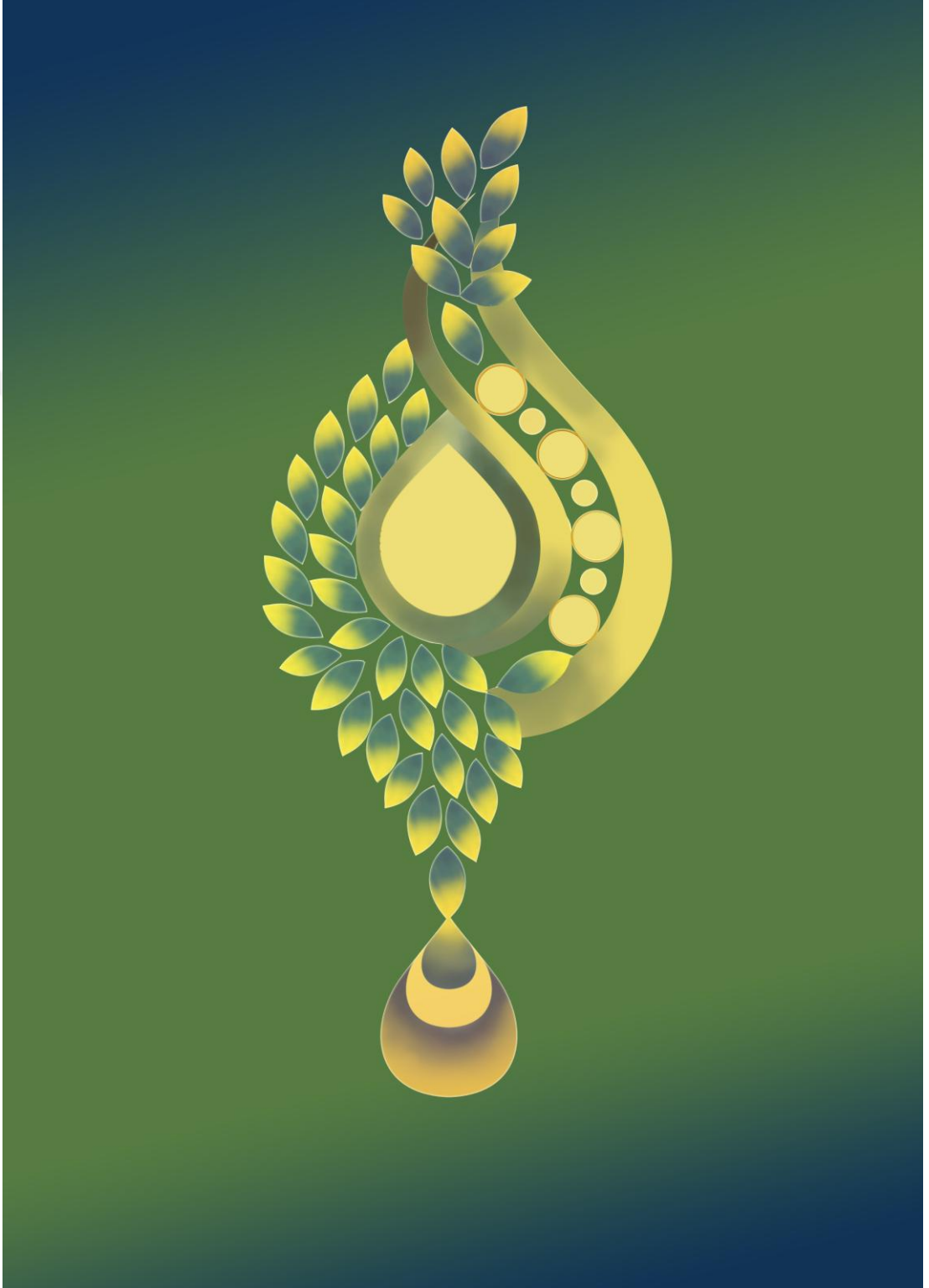
Çizim 8.19. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe I.

Çizim 8.20. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife I.

Çizim 8.21. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe Ia.

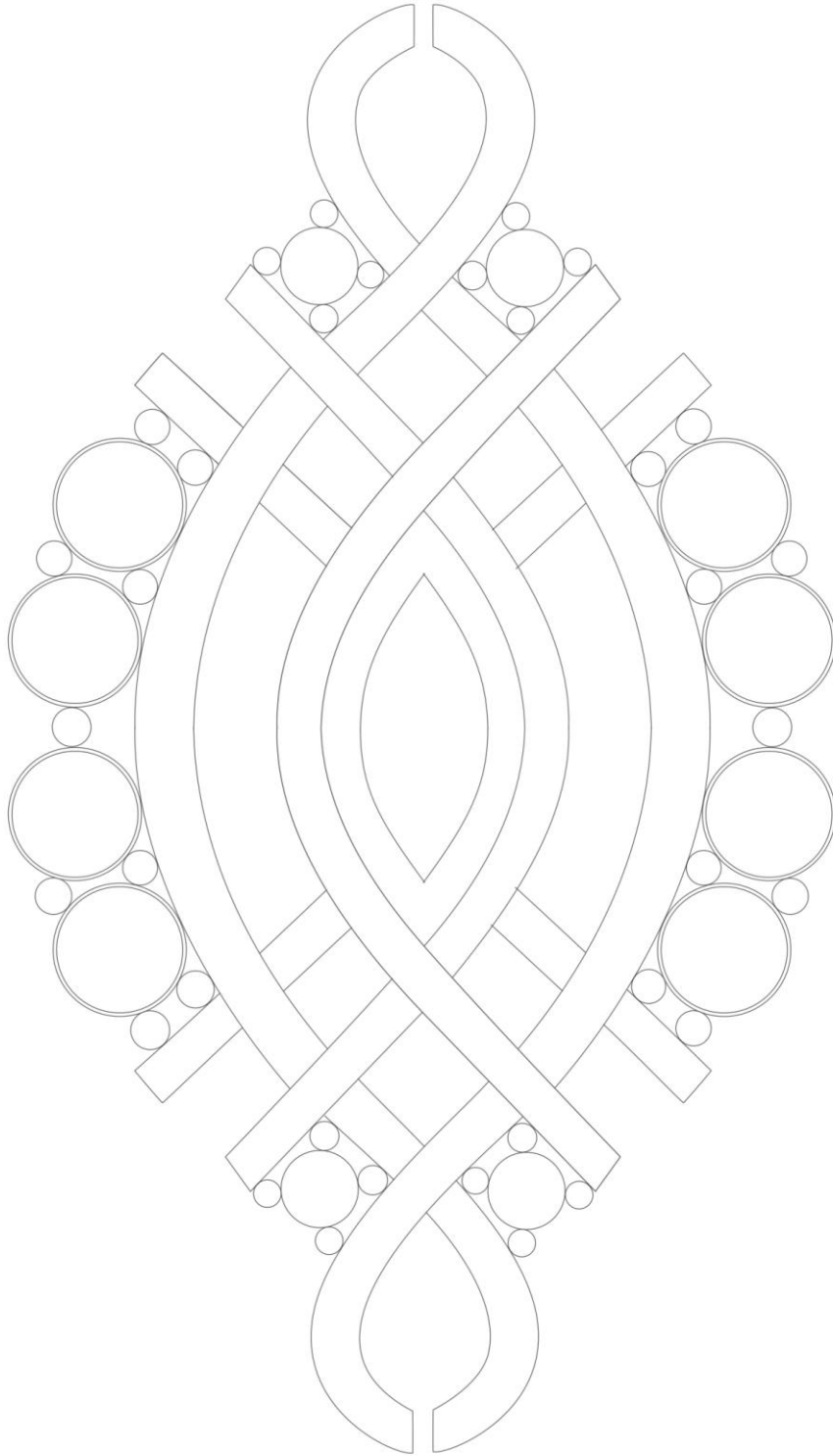
Çizim 8.22. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife Ia.

Çizim 8.23. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife Ib.

Çizim 8.24. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife Ib.

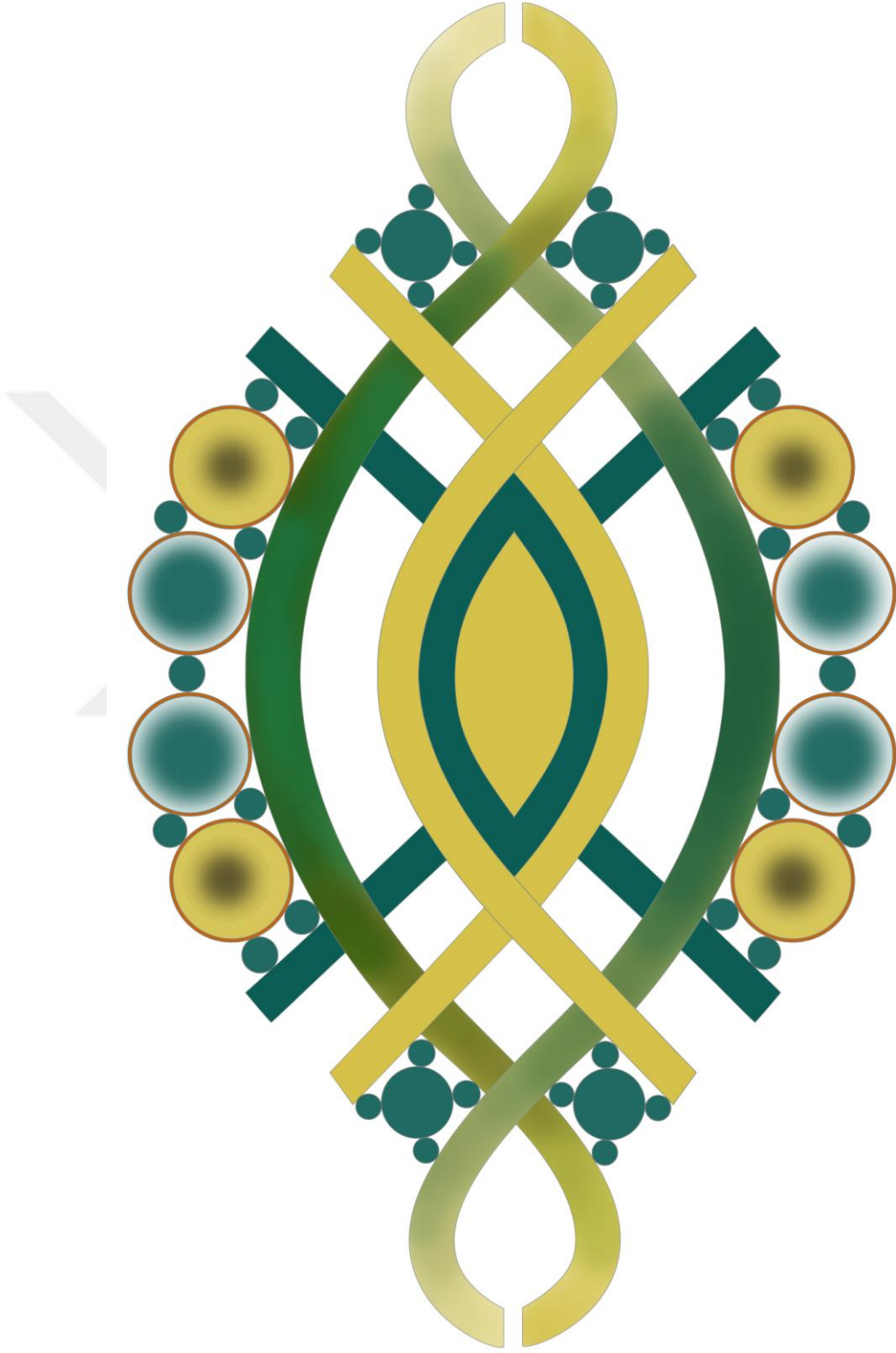
Çizim 8.25. Serbest formlu Hilye-i Şerîfe II.

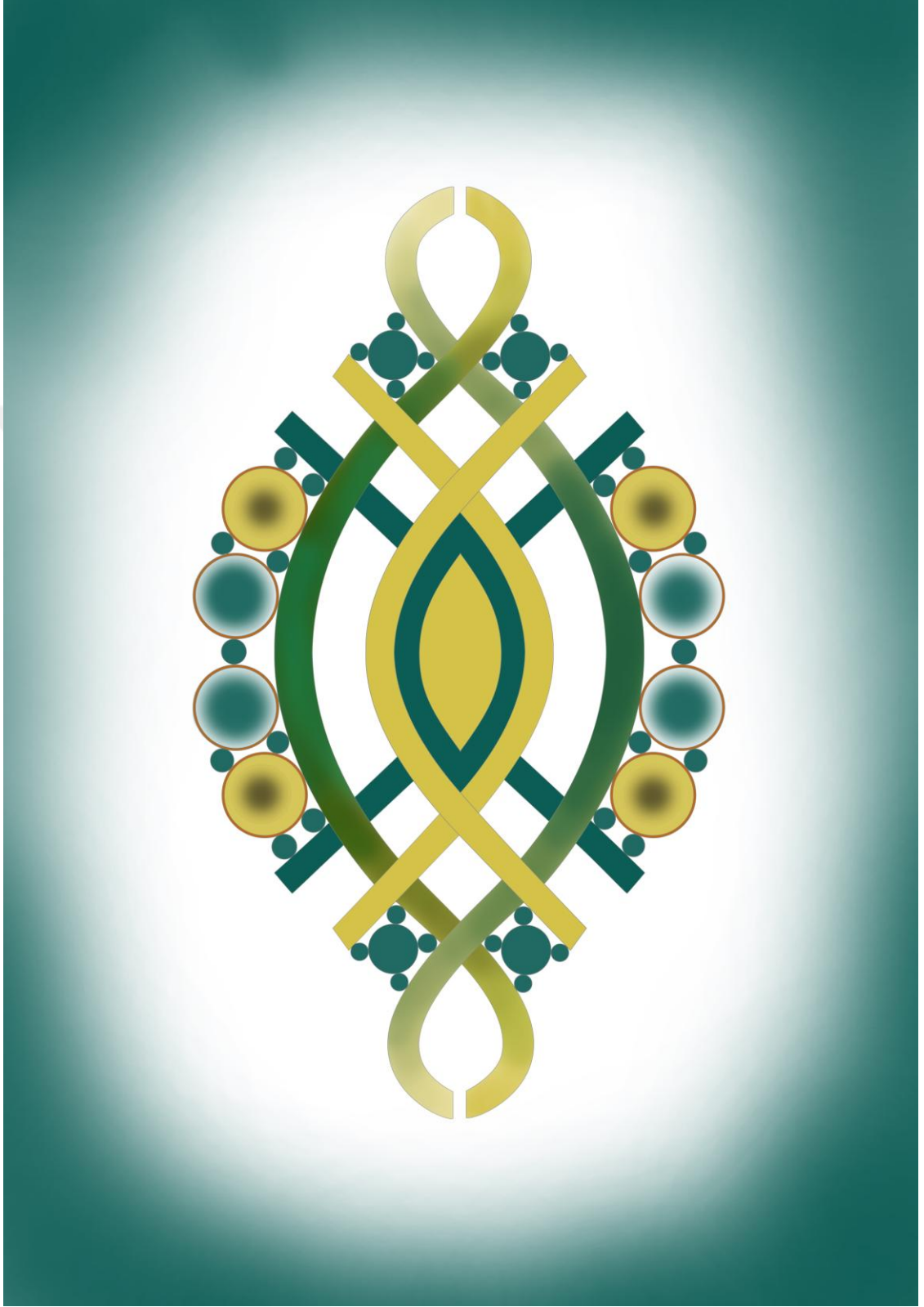
Çizim 8.26. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife II.

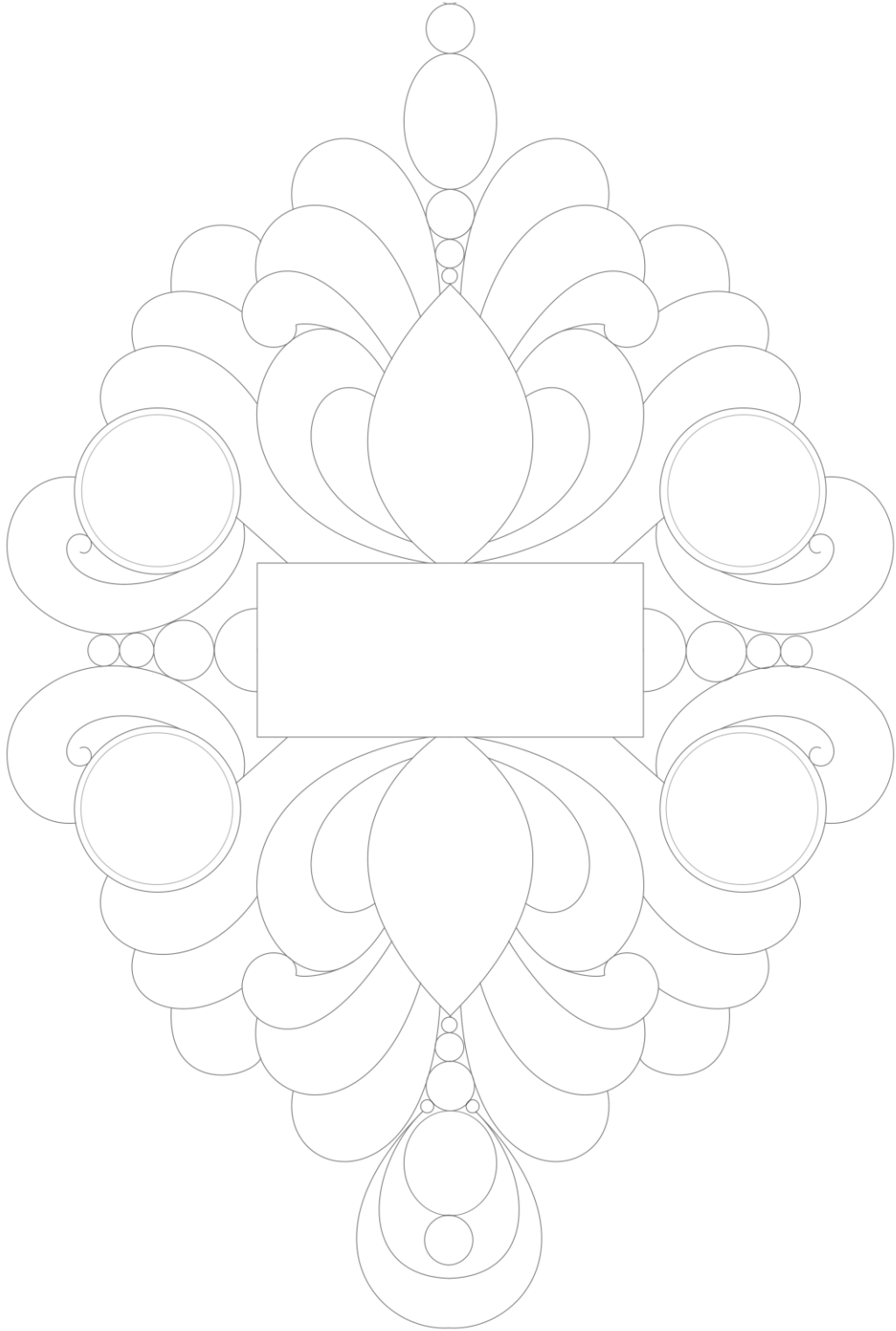
Çizim 8.27. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife II.

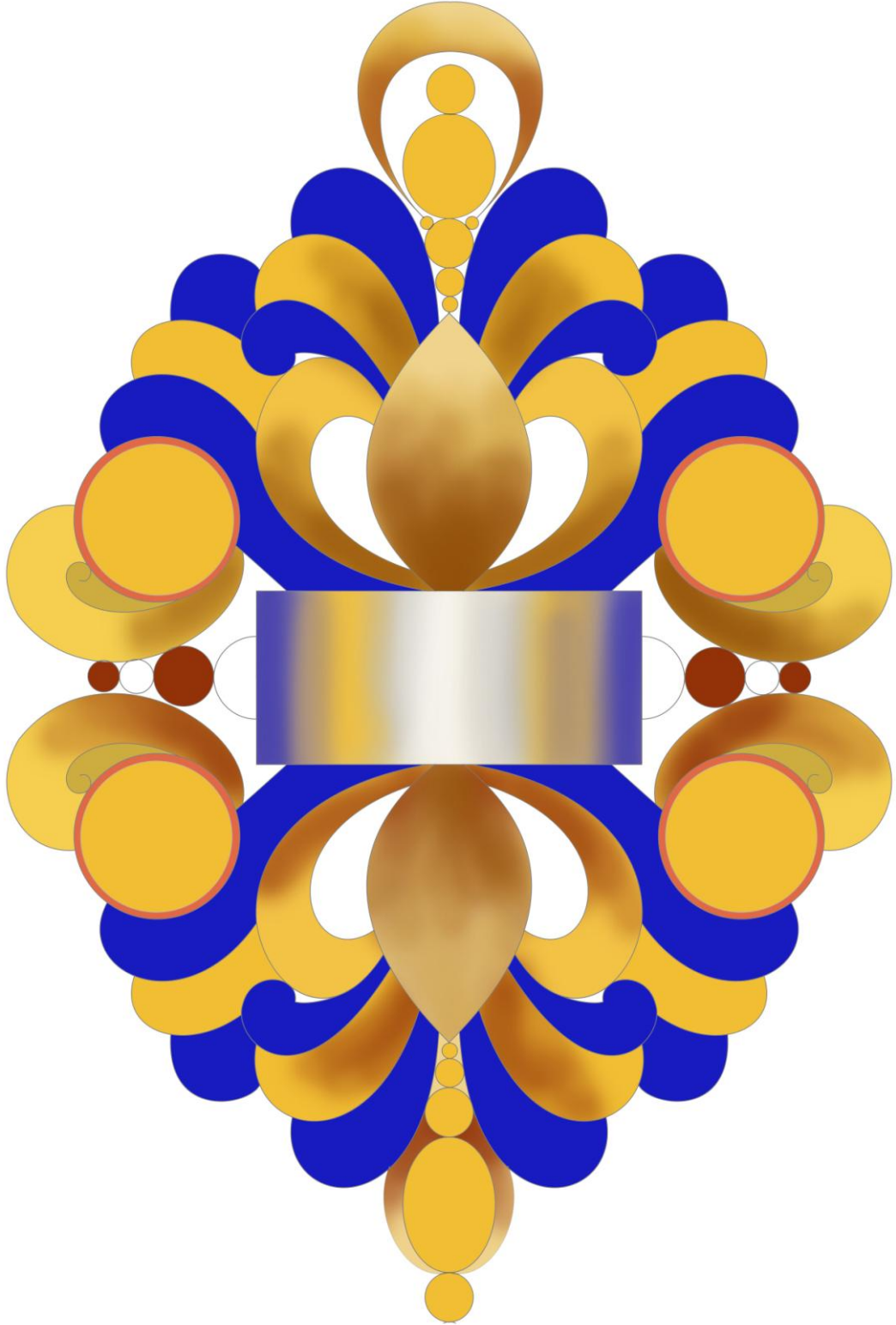
Çizim 8.28. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife IIa.

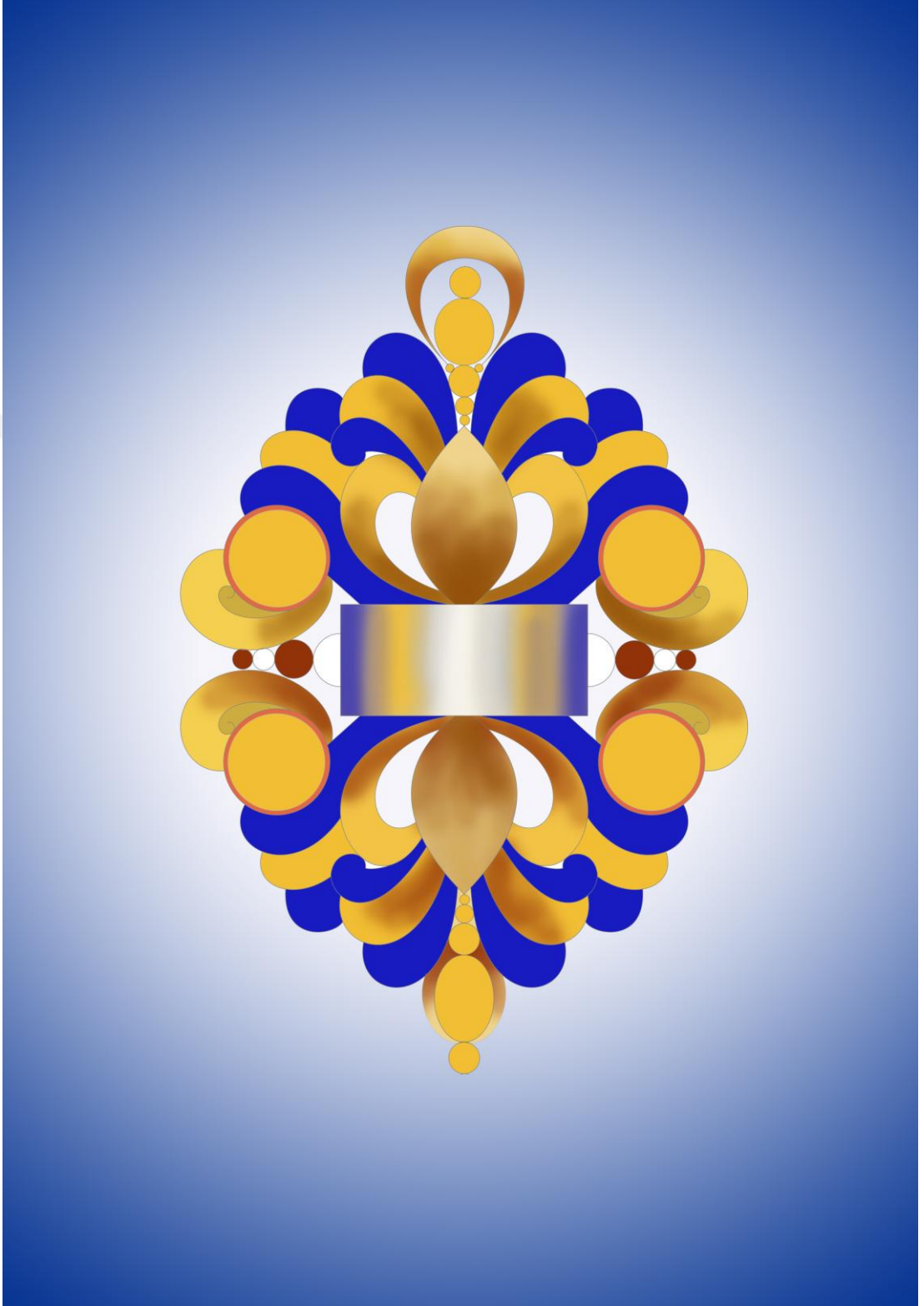
Çizim 8.29. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe IIa.

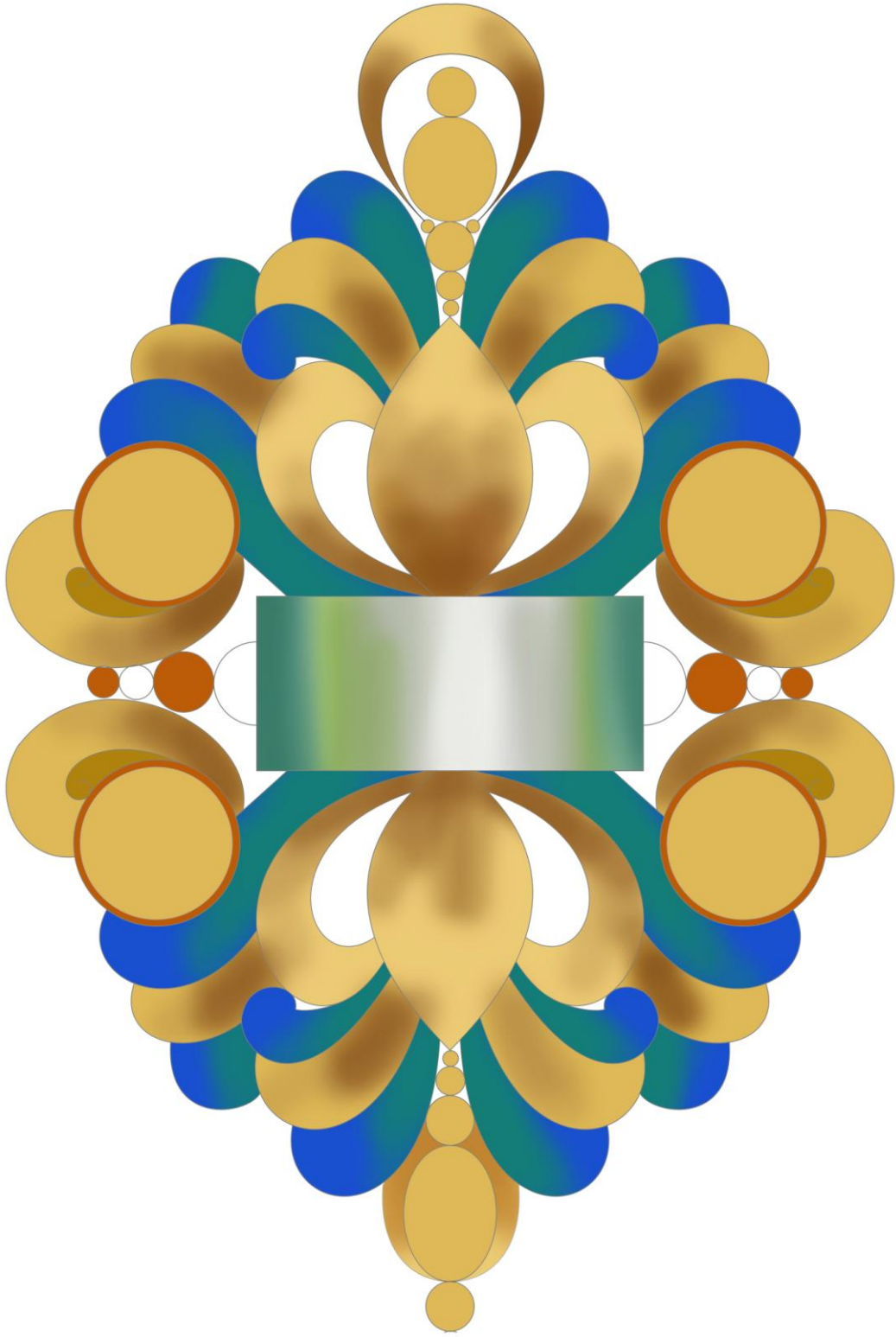
Çizim 8.30. Serbest formlu Hilye-i Şerife III.

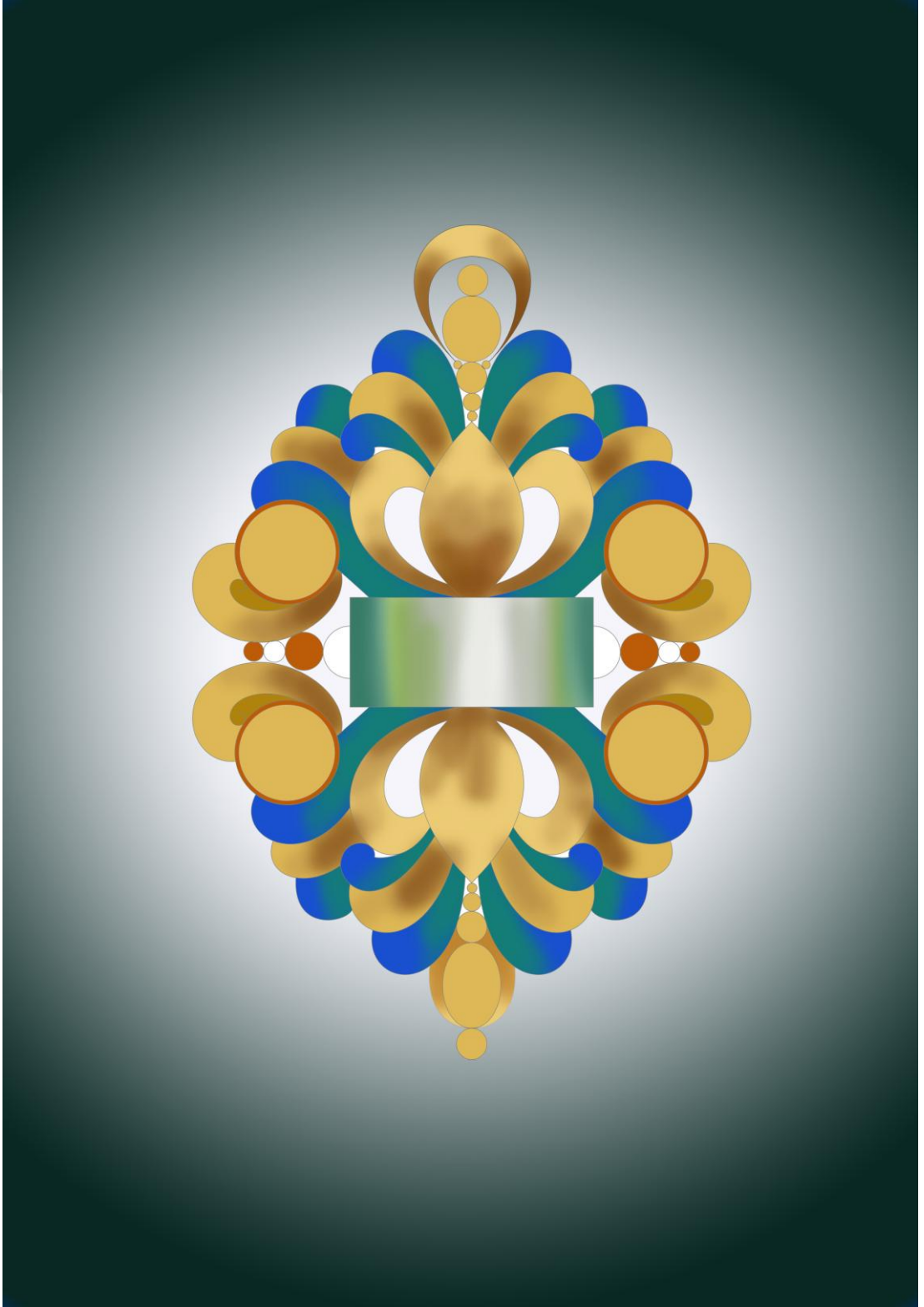
Çizim 8.31. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife III.

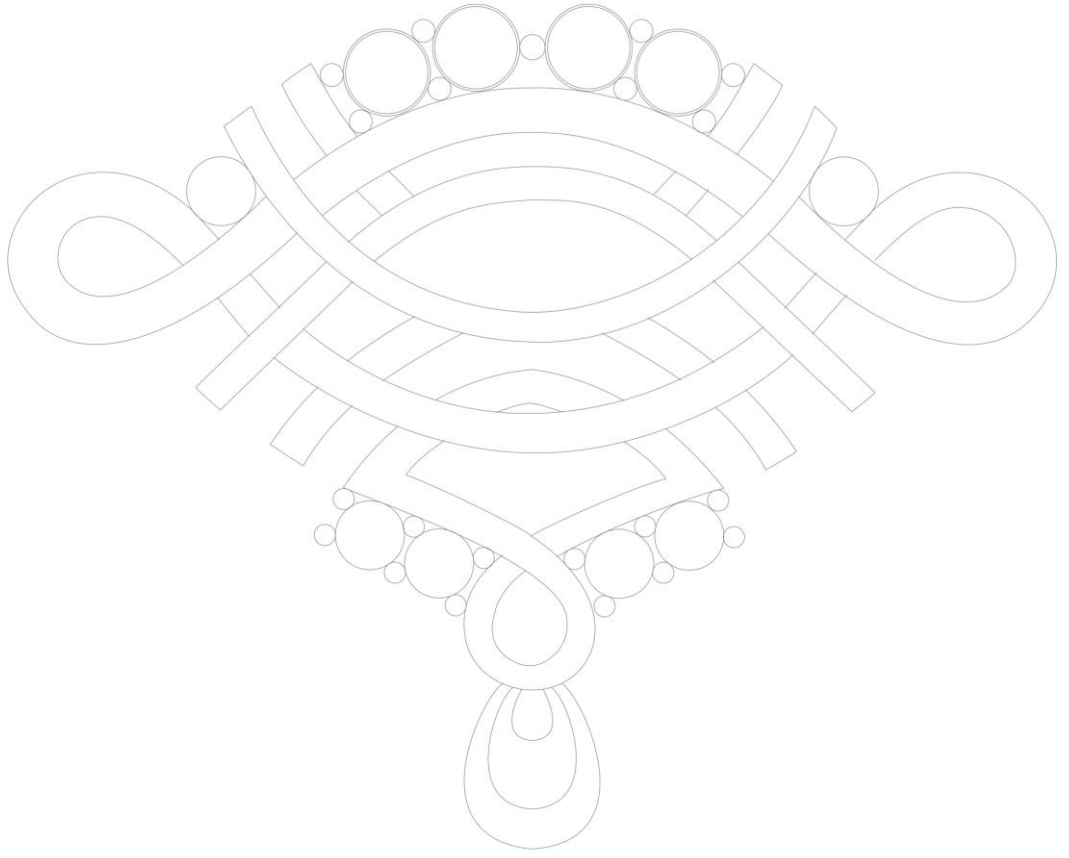
Çizim 8.32. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife III.

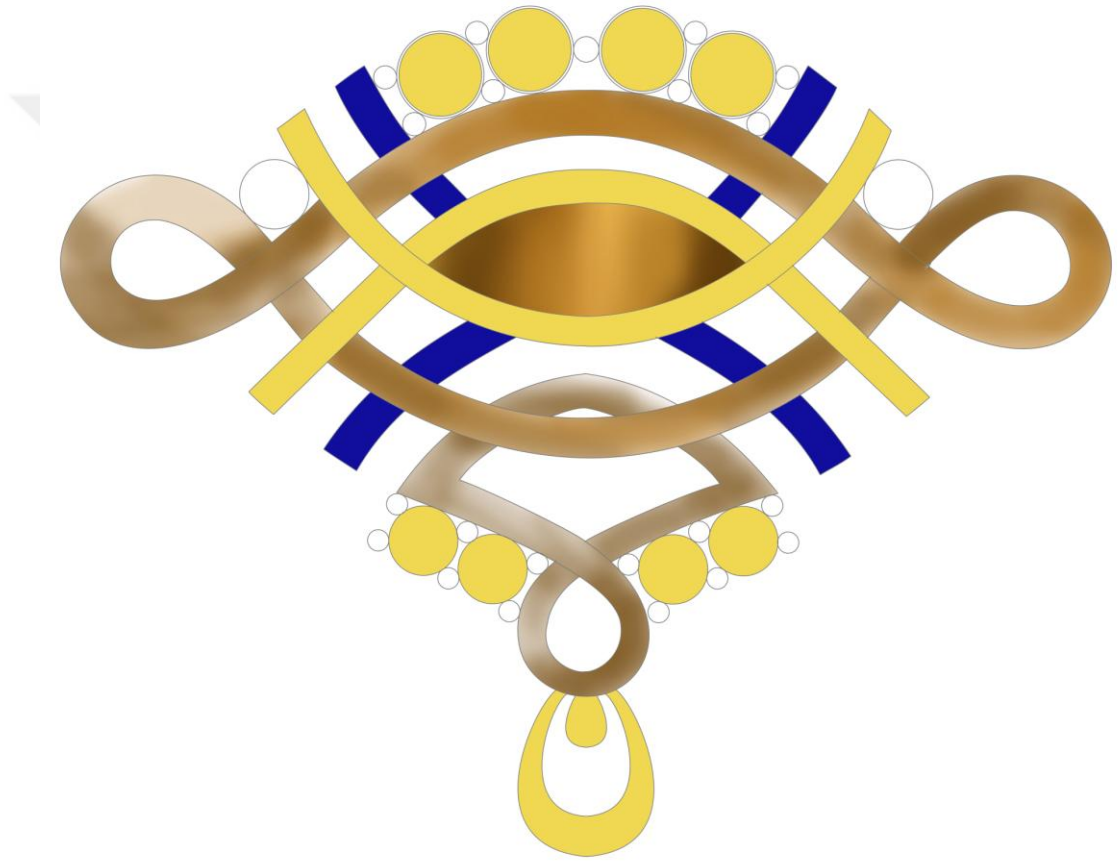
Çizim 8.33. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife IIIa.

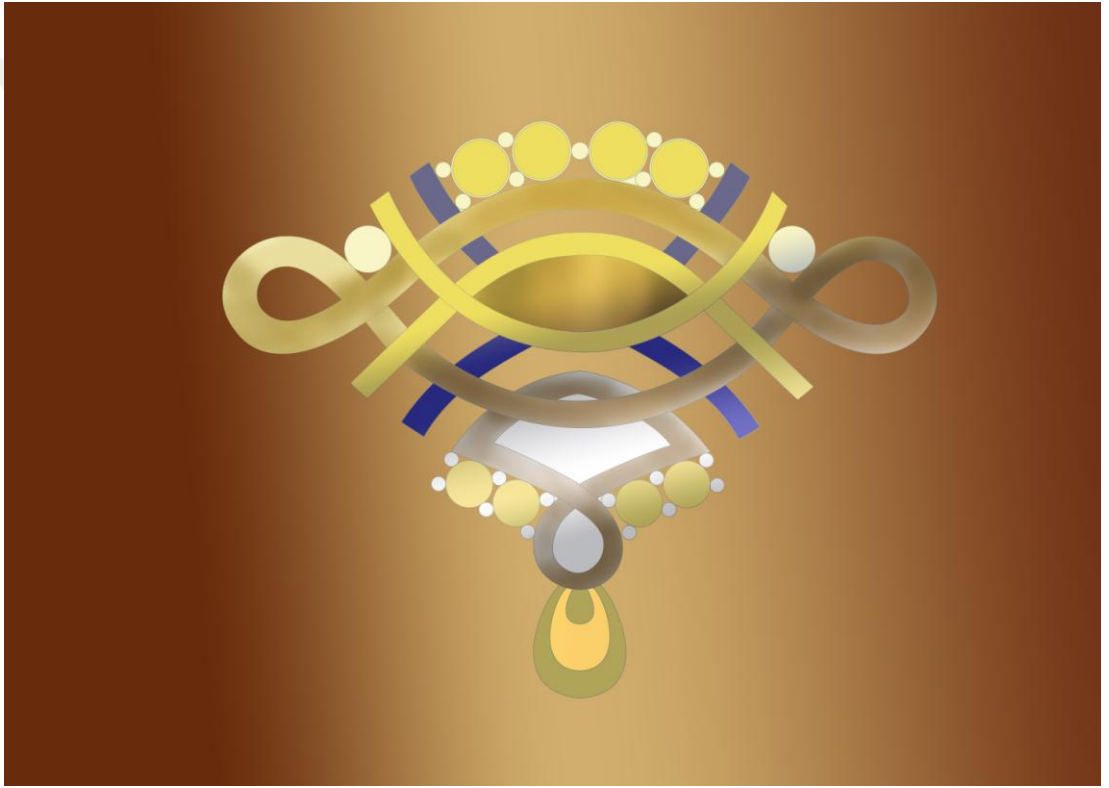
Çizim 8.34. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife IIIa.

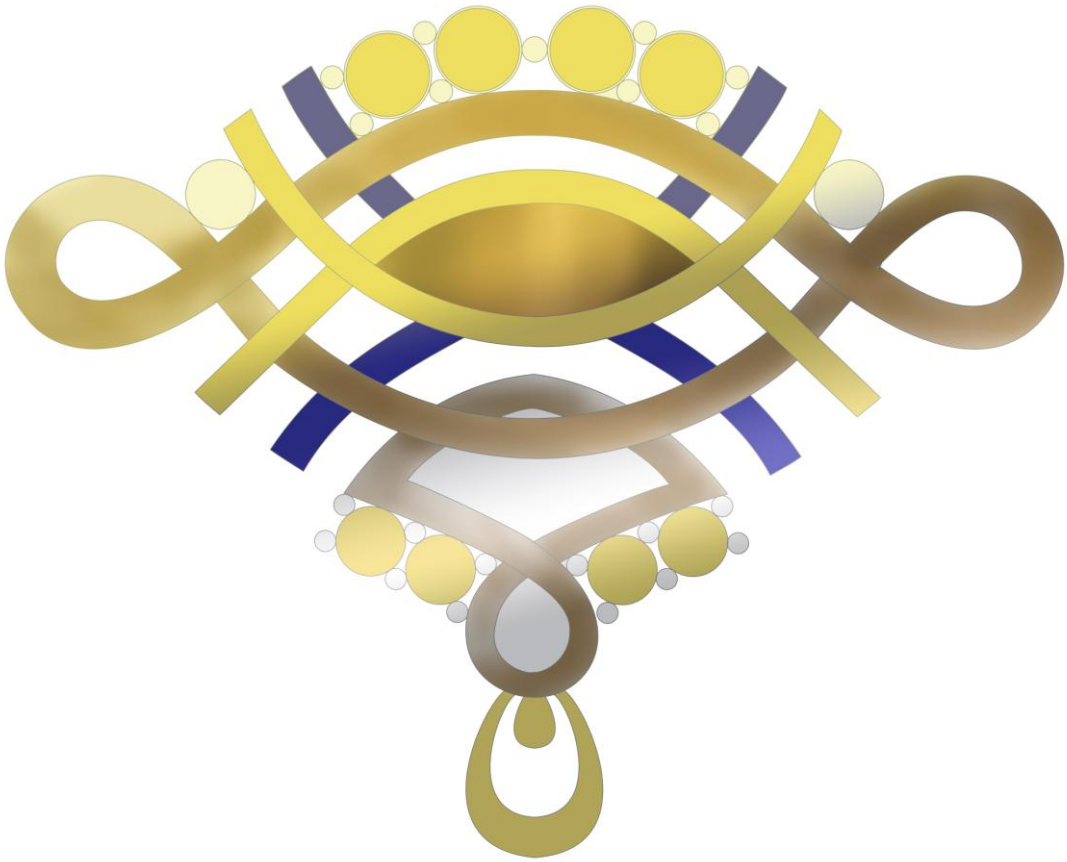
Çizim 8.35. Serbest formlu Hilye-i Şerife IV.

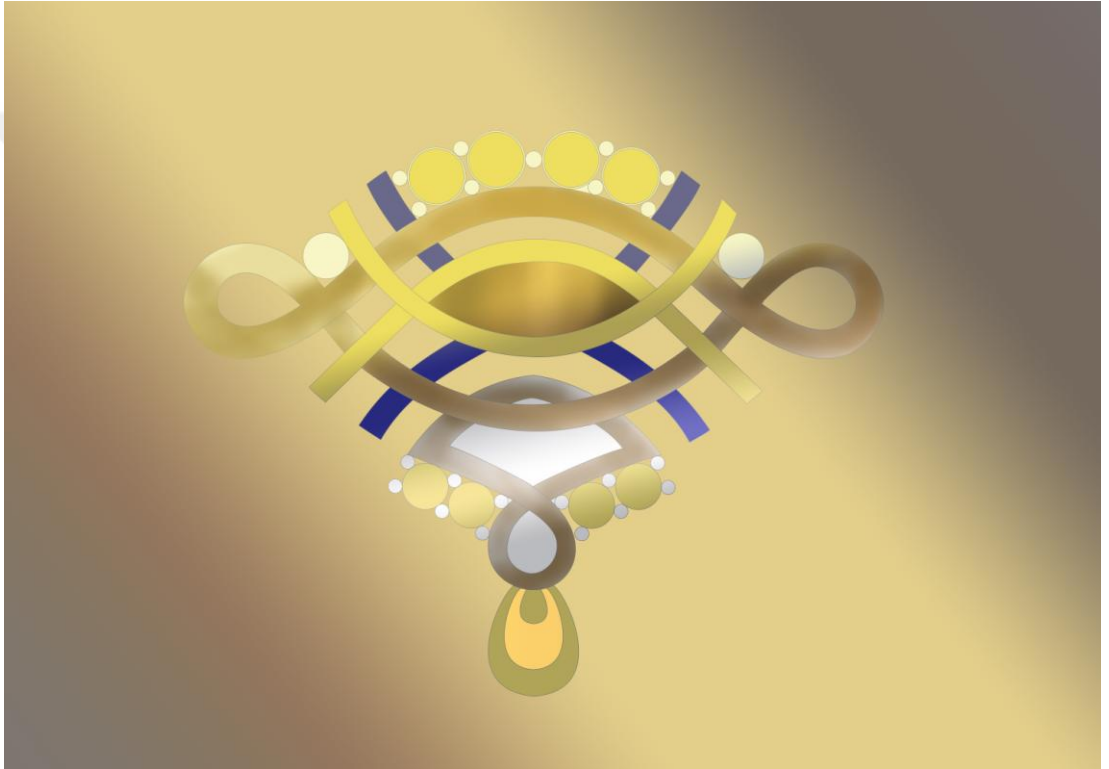
Çizim 8.36. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife IV.

Çizim 8.37. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife IV.

Çizim 8.38. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife IVa.

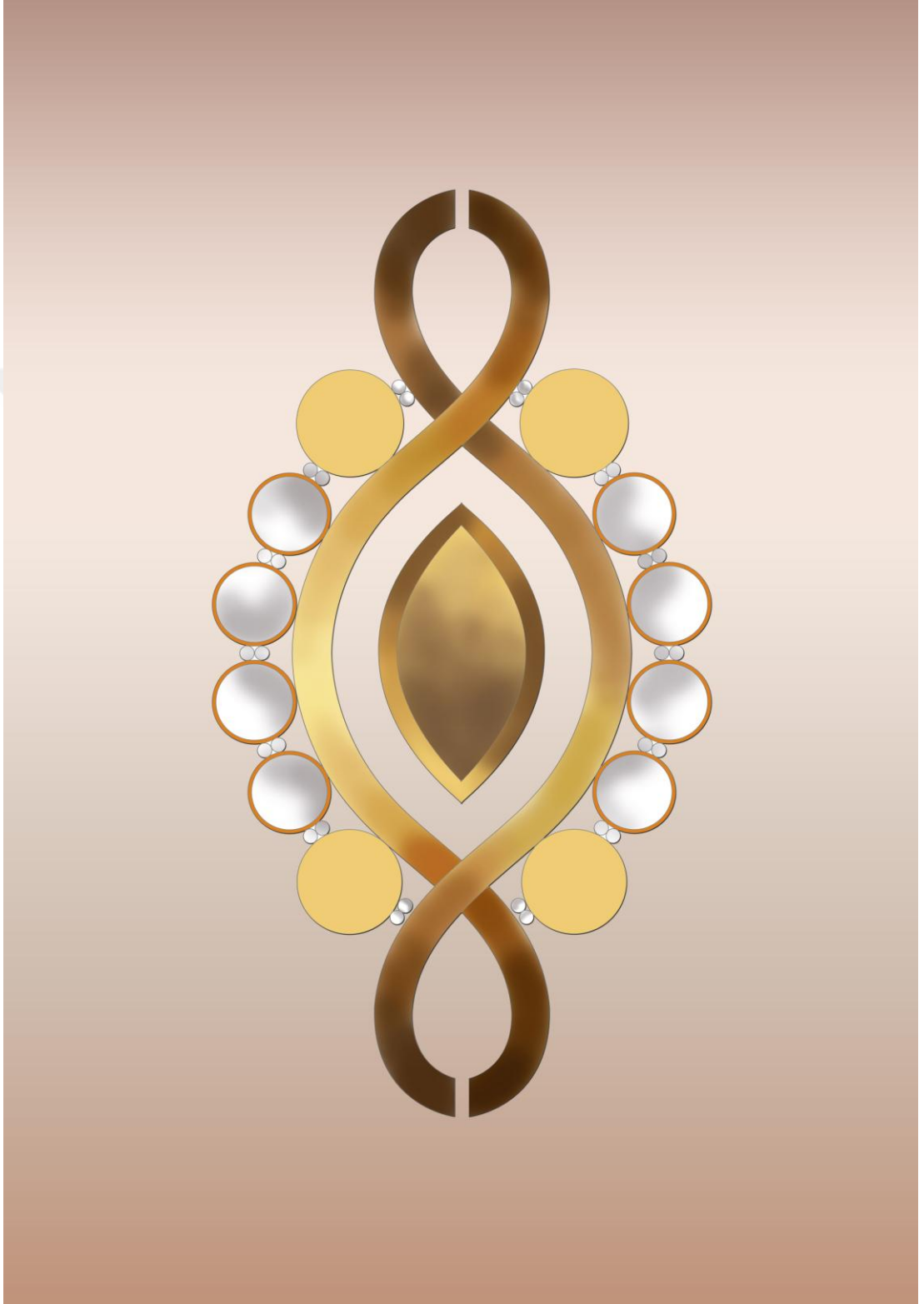
Çizim 8.39. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe IVa.

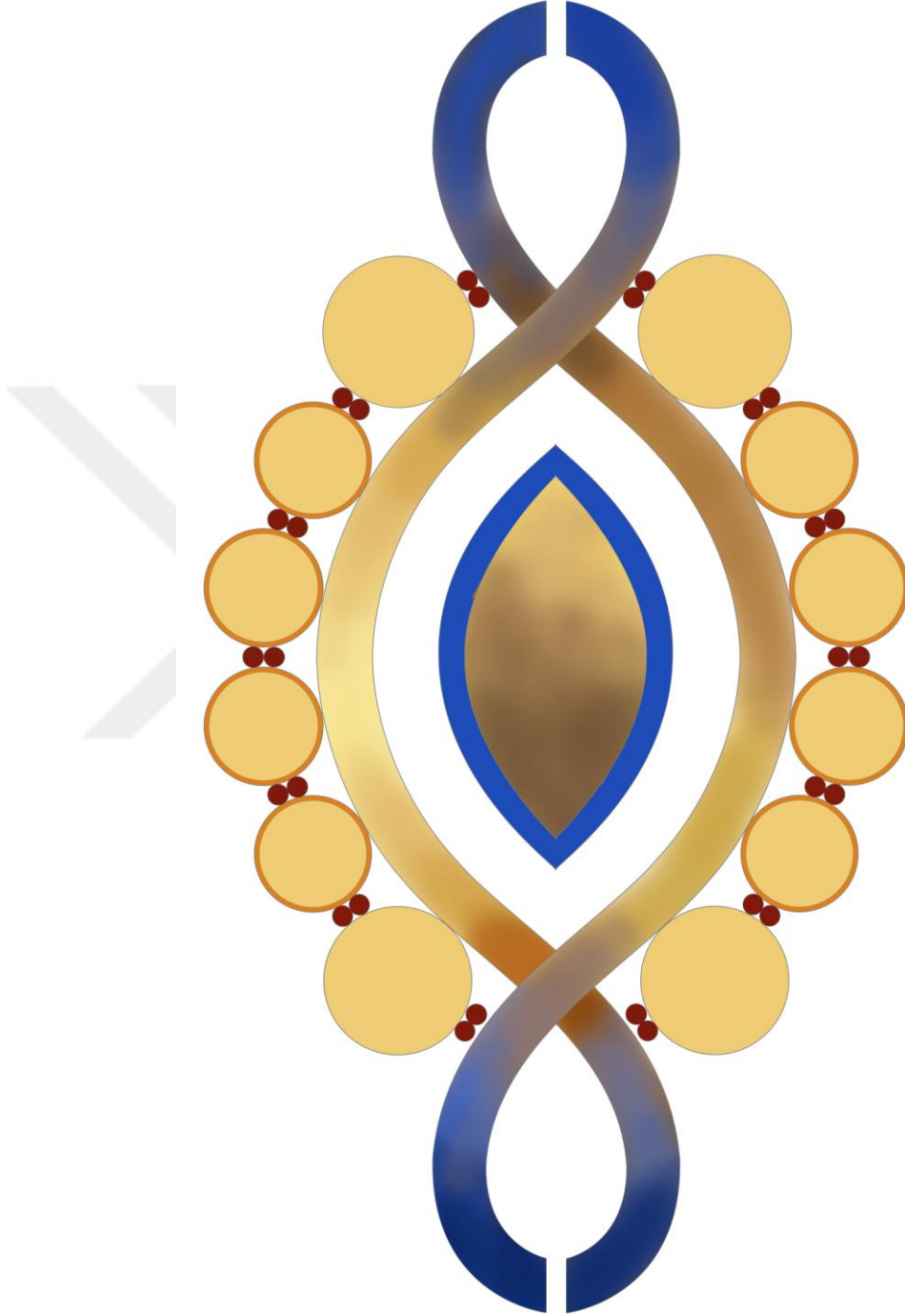
Çizim 8.40. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife V.

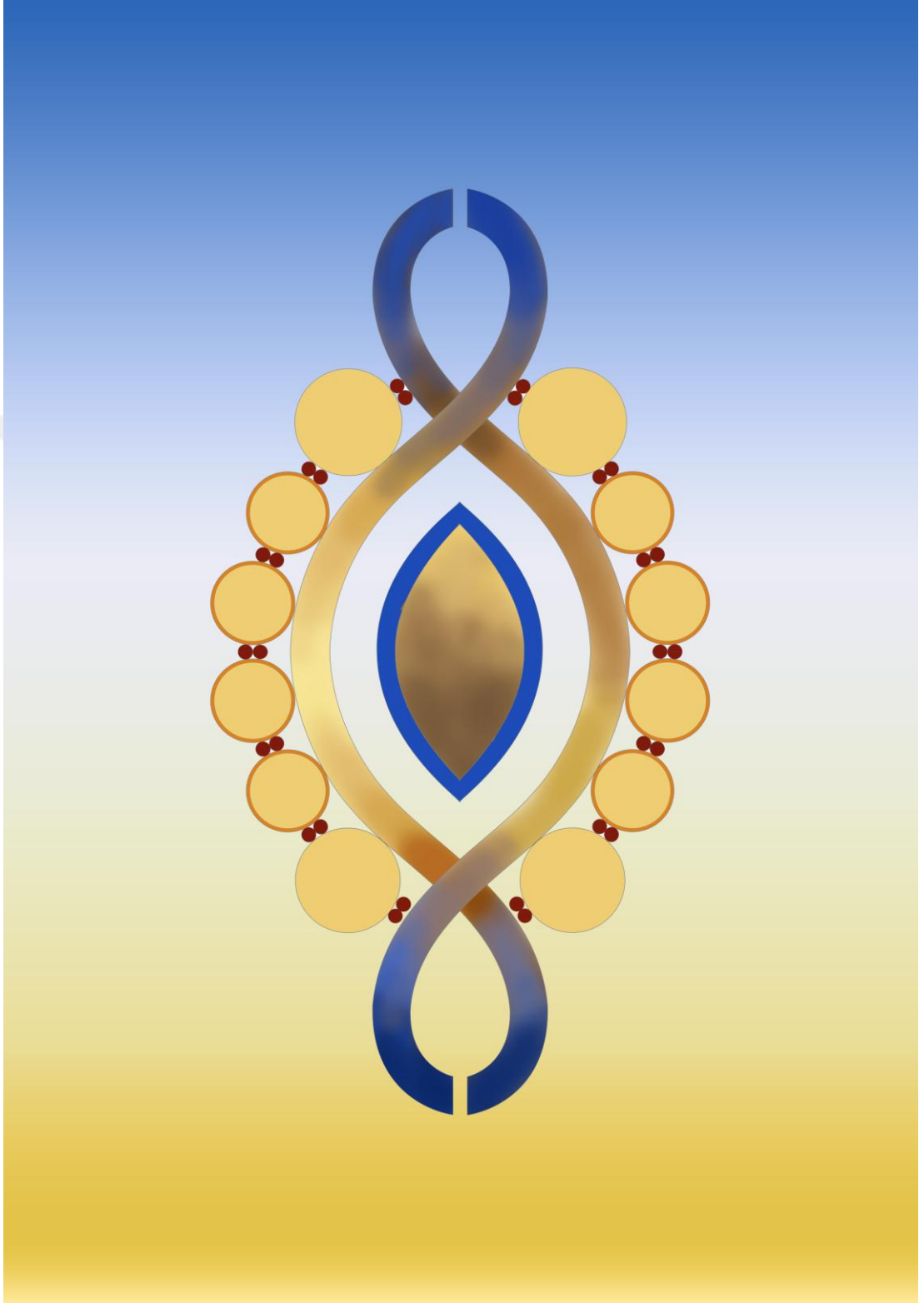
Çizim 8.41. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife V.

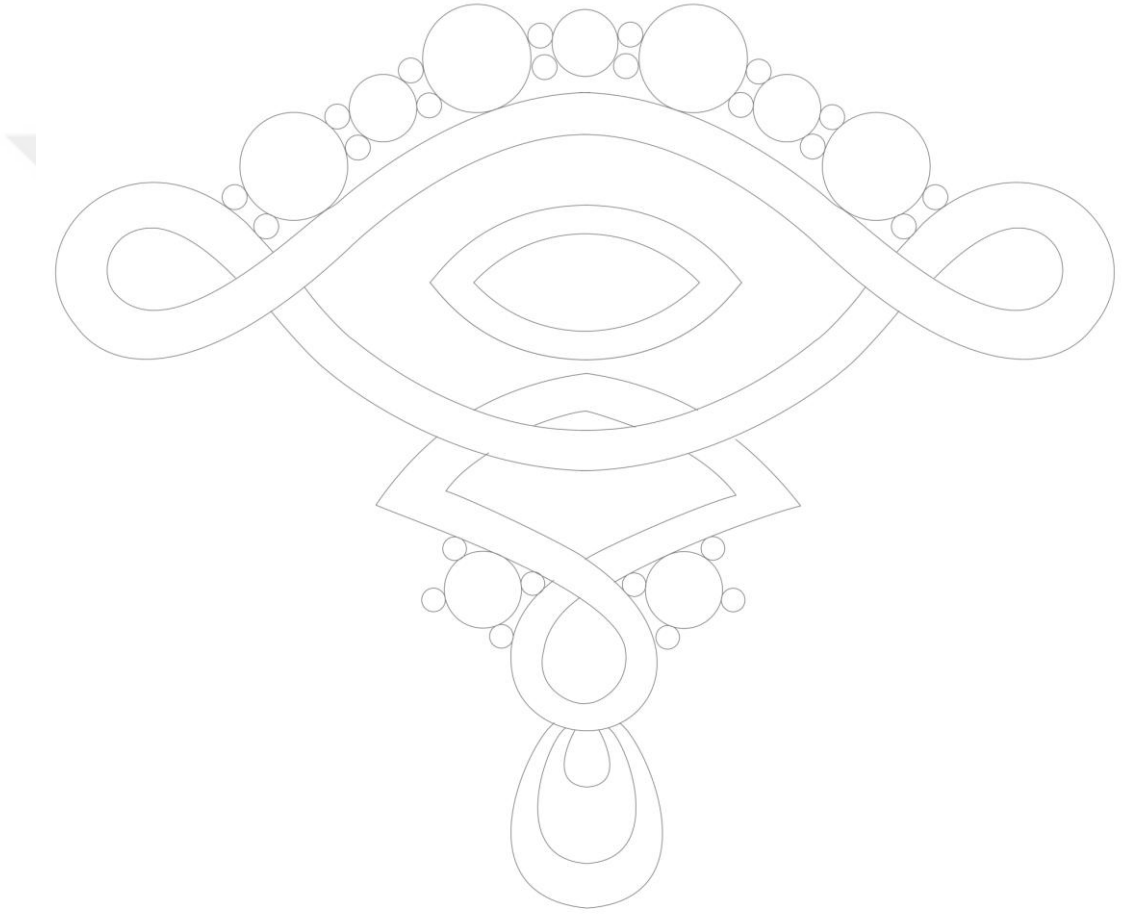
Çizim 8.42. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife V.

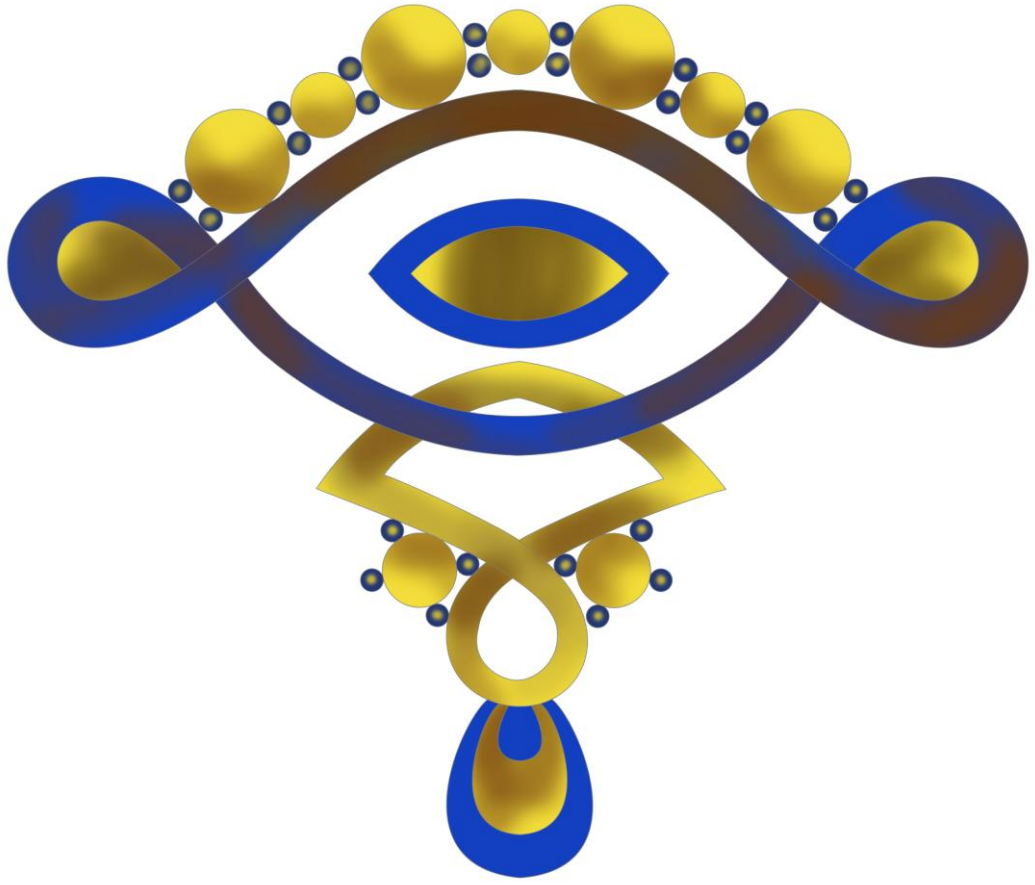
Çizim 8.43. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife Va.

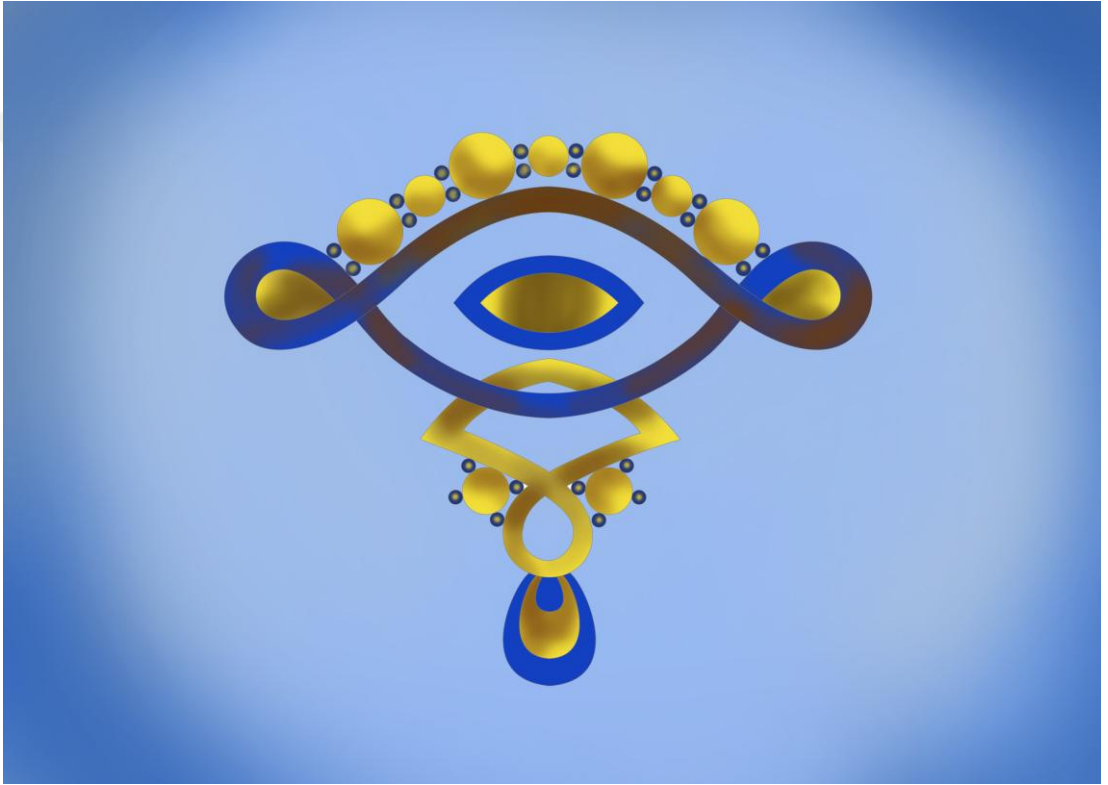
Çizim 8.44. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife Va.

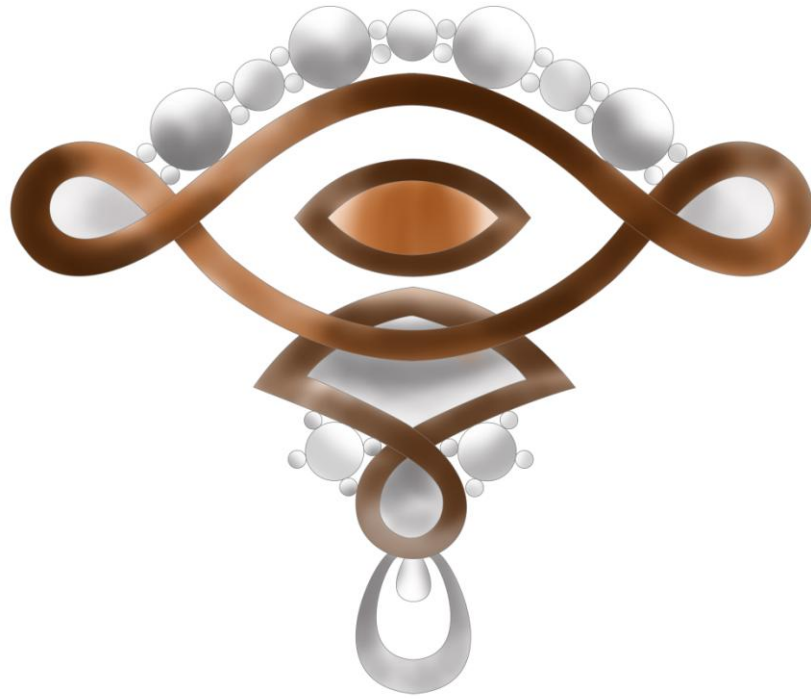
Çizim 8.45. Serbest formlu Hilye-i Şerîfe VI.

Çizim 8.46. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife VI.

Çizim 8.47. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife VI.

Çizim 8.48. Renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerife VI.

Çizim 8.49. Zemini renklendirilmiş serbest formlu Hilye-i Şerîfe IV.

SONUÇ

Türk sanatı köklü tarihiyle, neredeyse tüm dünyayı etkileyen geniş coğrafyada binlerce yıllık ihtişamlı bir geçmişe sahip olmuştur. Türkler bu kadar geniş coğrafyada yerleşik hayat sürmüş ve farklı kültürlerle etkileşim içinde olmuş olmalarına rağmen, kültürlerini koruyarak özgün bir sanat anlayışı geliştirmişlerdir.

Türkler; Selçuklular ve devamında Osmanlılar döneminde tüm sanat alanlarında, kimliklerini koruyarak sanat ekollerini tamamlamışlardır. Özellikle Osmanlı imparatorluğunun gelişmesi neticesinde 16. yüzyılda yeni bir sentez oluşturarak sanatlarını zirveye taşımışlardır. Bu dönem Türk Sanatının altın çağı olmuş ve tezhip, hat, minyatür, çini, gibi birçok sanat dalında doruğa ulaşmışlardır. Bizim çalışma alanımız olan tezhip sanatında da bu dönemde çok güzel eserler üretilmiştir. Altınlamak altınla süslemek anlamına gelen tezhip sanatı; Orta Asya da başlayıp 16. yüzyılda en doruk noktasına ulaşmış, 17. yüzyılda duraklama göstermiş, 18. ve 19. yüzyılda batı sanatının etkisinde kalmış, 19. ve 20. yüzyılda klasik tezhip tekrar canlanmıştır. Süsleme sanatlarımız içerisinde önemli yere sahip olan hat sanatı da, tezhip sanatından ayrı düşünülmeyip çeşitli dini, edebi kitaplar, albümler, fermanlar, cilt ve levhalarında süsleme sanatı olarak birlikte uygulanmışlardır. Bu birlikte uygulanan nadide eserlerin başında da Hilye-i Şerîfe'ler gelmiştir. Eser metnimizin konusunu oluşturan Hilye-i Şerîfe'ler de döneminde ne kadar önemli eserler ise günümüzde de aynı değerle sahiplenilen eserler olmuş ve bizim çalışma konumuzu da teşkil etmiştir.

Türk hat ve tezhip sanatları açısından önemli bir yere sahip olan Hilye-i Şerîfe'ler Hz. Muhammed'i tasvir eden eserler olması dolayısıyla İslami bir önem de arz etmektedirler. Hz. Muhammed, İslâm ahlâk ve adabının yegâne örneğidir. Hilye-i Şerîfe'ler O'nu fiziki ve ahlâki olarak en güzel şekilde tanımlayan eserlerdir. Peygamber sünnetine uyma gereğinin bilincinde olan her Müslüman bu tarife ihtiyaç duyar. O'na olan sevgi ve bağlılığın ifadesi olarak İslam sanatçıları Hilye-i Şerîfe levhalarını oluştururken azami gayret göstermişler, sanatlarını bu eserlerde ortaya

koymuşlardır. Daha öncesinde edebi eser niteliğinde yazılmış olan Hilye-i Şerîfe'ler, ilk kez 17. yüzyılda Hattat Hâfız Osman tarafından levha şeklinde sunulmuştur. Bu döneme kadar cepte taşınabilecek ölçülerde katlanabilir formlarda düzenlenen hilyeler, levha formunda devasa sayılabilecek boyutlarda da yazılmıştır. Hilye-i Şerîfe'nin bulunduğu yerin her türlü felaketten uzak olacağına olan inanç Müslümanların bu esere ilgisini bir kat daha artırmıştır.

Hilye-i Şerîfe'ler daha çok Hz. Muhammed için yazılmış olmalarına rağmen, diğer peygamberler, dört halife, aşere-i mübeşşere, din ve tarikat büyükleri için de yazılmıştır.

Hilye-i Şerîfe'ler çeşitli formlarda yazılmışlardır ve eser metnimizin de ayrıca konusunu oluşturmaktadır. Göbek formuna göre; göbeği daire formunda olanlar, göbeği köşeli olanlar, göbeği beyzi formda olanlar ile serbest formda çalışılmış ve kendine has özellikleri olan Kütahya Hilyeleri başlığında ele alınan Hilye-i Şerîfe'ler mevcuttur. Farklı formlarda uygulanmış olan Hilye-i Şerîfe'ler eser metni içinde ayrıca gösterilmiştir. Uygulama aşamasında klasik olarak tabir edilen Hâfız Osman tarafından oluşturulmuş form en çok görülen form olmuştur. 13 bölümden oluşan bu formun öğeleri şu şekilde sıralanır: Başmakam, dört halife ismi, göbek, hilâl, âyet, etek, koltuklar, iç pervaz ve dış pervaz.

Hat sanatında ayrı bir yere sahip olan Hilye-i Şerîfe'lerin yazımında en çok "Aklâm-ı Sitte" de yer alan muhakkak, sülüs, nesih, ve tâlik yazıdan gelişen nesta'lik hatları kullanılmıştır. Bunların dışında kûfî, gubâri ve icâze hatlarıyla yazılmış örnekler de vardır. Yazı metinleri Ashâb-ı Kiram'ın ifadeleri esas alınarak yazılmıştır.

Tezhip bakımından incelendiğinde Hilye-i Şerîfe'ler, 17. yüzyıldan günümüze yazılıp tezhiplendiği yüzyılın bezeme anlayışı ile uyumlu örnekler verir.

18. yüzyılda geleneksel üslûbu sürdürme çabasının yanında özgün biçimler de tezhiplerde görülmeye başlanmıştır. Natüralist buketler, gölgeli boyanmak suretiyle hacim kazanmış, uzamış, uçları kıvrılmış ve irileşmiş hançer yapraklar kompozisyonlara dahil olmuştur. Kanuni döneminin önemli isimlerinden Şah Kulu tarafından geliştirilen “Saz Yolu Üslûbu” bu dönemde tekrar ortaya çıkmıştır. Yüzyılın sonlarına doğru Hilye-i Şerîfe tasarımları içinde, Mekke ve Medine minyatürleri de görülmeye başlanmıştır.

19. ve 20. yüzyıl başlarında Barok ve Rokoko tarzları tamamen kendini göstermiş, 20. yüzyılın ikinci yarısına doğru klasik tarza dönüş eğilimi başlamıştır. Günümüzde de klasik form korunarak, bu form üzerinde klasik bezemeler yanında Barok ve Rokoko tarzları, harmanlanarak kullanılmaya devam edilmektedir.

Bu çalışma sonunda Hilye-i Şerîfe’lerin yüzyıllara göre değişimi değerlendirilmiş, bu değerlendirmeler ışığında sekiz özgün eser tasarımı oluşturulmuştur.

Bu özgün eser tasarımlarının ilkinin, klasik formda bir Hilye-i Şerîfe örneği oluşturmaktadır. Eser, desen aşamasında klasik forma ve klasik süsleme öğelerine sadık kalınarak tasarlanmıştır. Göbek bölümünde; geometrik formlarla üçgen alanlar oluşturulmuş olup, klasik rumi ve çiçek desenleriyle kompozisyon hazırlanmıştır. Tezhipli alanlar klasik lacivert renk ile rumiler ise bordo renk ile renklendirilmiştir. Koltuk bölümlerinde; göbek bölümü ile bütünlük sağlaması açısından rumi motiflerinden oluşan bir desen kullanılmıştır. İç pervaz bölümünde; beyaz altın üzerine klasik zencerek işlenmiştir. Dış pervaz bölümünde ise hatai ve yapraklardan oluşan bir kompozisyon tasarlanmış olup halkâr tarzında sulandırma tekniği ile altın kullanılarak renklendirilmiştir.

İkinci örneğimizde, serbest tasarım bir Hilye-i Şerîfe tasarlanmıştır. Eserin göbek bölümü üç alana bölünerek üç farklı kompozisyon uygulanmıştır. Bu alanlarda; çiçek, hatai ve rumi motiflerinden oluşan bir desen kullanılmıştır. İç

pervazlar, sade zencerek yerine paftalarla bölünmüş altın üzerine yapılmış kompozisyon uygulanmıştır. Hilye-i Şerîfe'lerin esas maneviyatını oluşturan Hz. Muhammed'in simgesi olan güller bu eserde bolca kullanılmıştır. Dış pervaz bölümünde gonca, hatai ve yapraklardan oluşan bir kompozisyon uygulanmış olup, halkâr tarzında renklendirilmiştir.

Diğer altı uygulamada ise; Hilye-i Şerîfe'lerin farklı formları üzerine bir çalışma yapılmış ve bu çalışmaların neticesinde altı farklı form uygulaması tasarlanmıştır. Bu tasarımların ilham kaynağı Hilye-i Şerîfe'lerin anlamı olan süs, zinet, ve mücevherden esinlenerek oluşturulmuştur. Bizler için çok büyük değeri ve önemi olan Hz. Muhammed ve onun vasıflarının anlatıldığı Hilye-i Şerife'leri ancak böylesine ihtişamlı, görkemli formlarla manalandırmak (anlamlandırmak) mümkün olabilirdi. Tezhip ve Hat Sanatlarının da bütün güzelliklerinden faydalanılarak “mücevher'in gizemi” teması ile kendi içinde bir bütünlük oluşturulmuştur. Tasarımlarda kullanılan her bir çizgi Hz. Muhammed'in vasıflarının nuru ile en güzel şekilde parladığı düşünülerek genel bir hilye formunun dışında çok farklı şablonlarda işlenmiştir. Yapılmış olan bu formlar fikir vermesi açısından tasarlanmış ve Hilye-i Şerîf metni bu formlara özel hazırlanarak yazılması düşünülmüştür. Form değişikliği gibi yazısı da farklı tasarlanacaktır.

Uygulama çalışmalarımız; hem orijinal renklendirilmiş klasik eserler hem de formlar üzerine denenmemiş farklı tasarım uygulamaları yapılarak sonlandırılmıştır.

KAYNAKLAR**Kitaplar**

ACAR, Şinasi (1999), **Türk Hat Sanatı**, Antik A.Ş. Yayınları, İstanbul.

ALPARSLAN, Ali (1992), **Ünlü Türk Hattatları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ALPARSLAN, Ali (1999), **Osmanlı Hat Sanatı Tarihi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

ATASOY, Nurhan (2003), **Hasbahçe Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek**, Aygaz-Koç Yayınları, İstanbul.

BİROL, İnci (2014), **Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

ÇAĞMAN, F. - AKSOY, Ş. (1998), **Osmanlı Sanatında Hat**, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.

ÇEBİ, Mehmet (2011), **Mehmet Çebi Koleksiyonundan Hilye-i Şerif ve Tesbihler**, İBB. Kültür Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul.

ÇELEBİ, Hasan (2003), **Hattın Çelebisi Hasan Çelebi**, Çev. Dara Çolakoğlu, Tatav Yayınları, İstanbul.

ÇELEBİOĞLU, Âmil (1998), **Eski Türk Edebiyat Araştırmaları**, MEB Yayınları, İstanbul.

DEMİRİZ, Yıldız (1986), **Osmanlı Sanatında Naturalist Çiçekler**, Acar Matbaacılık, İstanbul.

DERMAN, Uğur (1981), **Türk Hat Sanatının Şaheserleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

DERMAN, U. - DERMAN, Ç. (1998), **Kadıasker Mustafa İzzet Efendi Hilyesi**, Meşk Yayınları, İstanbul.

DERMAN, Uğur (2000), **65. Yaş Armağanı**, Ed. Irvin Cemil Schick, S.Ü. Yayınevi, İstanbul.

DERMAN, Uğur (2011), **Ömrümün Bereketi I**, Kubbealtı Yayınları, İstanbul.

DURAN, Gülnur (2008), **Ali Üsküdarı, Tezhip ve Rugani Üstadı, Çiçek Ressamı**, Neşriyat Yayınları, İstanbul.

DURAN, Gülnur (2009), **18. Yüzyıl Tezhib Sanatı**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

E.N, İŞLİ. - Y, DAĞLI (2001), **Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

GAZALİ, Hücreül İslam (1998), **İhya'u Ulum'iddin**, II : 820, İstanbul.

İREZ, Feryal (1990), **Topkapı Sarayı Harem Bölümündeki Rokoko Süslemenin Batılı Kaynakları**, Topkapı Sarayı Müzesi Yıllığı 4, İstanbul.

KARATAY Fehmi, Ethem (1961), **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu I**, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, İstanbul.

KESKİNER, Cahide (1991), **Türk Motifleri**, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, Ankara.

ÖZEN ESİNER, Mine (1985), **Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü**, İ.Ü. Fen Fakültesi Yayınları, İstanbul.

ÖZEN ESİNER, Mine (2007), **Tezhip Sanatından Örnekler**, Özen Kitabevi, İstanbul.

ÖZKEÇECİLER, İlhan (2007), **Türk Sanatında Tezhip**, Yazgan Yayınları, İstanbul.

PAKALIN, M.Zeki (1993), **Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, İstanbul.

PALA, İskender (1991), **Hilye-i Saadet**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/67, Ankara.

RADO, Şevket (2000), **Türk Hattatları**, Tifdruk Matbaacılık Sergi A.Ş. Yayınları, İstanbul.

SAMİ, Şemsettin (2010), **Kamûs-ı Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul.

SERİN, Muhittin (1982), **Hat Sanatımız**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

SERİN, Muhittin (1988), **Türk Hat Üstadları**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

SERİN, Muhittin (2010), **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

SERİN, Muhittin (2010), **Hat Sanatı**, A.Ü. Yayınları, Eskişehir.

SUBAŞI, Hüsrev (1997), **Geleneksel Türk El Sanatlarında Yazıya Giriş**, Dersaadet Kitapevi, İstanbul.

TANINDI Zeren (2002), “Kitap ve Tezhibi”, **Osmanlı Uygarlığı**, Yayınları. Halil İnalçık-Günsel Renda, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

TAŞKALE, Faruk. - GÜNDÜZ, Hüseyin. (2006), **Hilye-i Şerife Hz. Muhammed'in Özellikleri**, Antik A.Ş. Kültür Yayınları, İstanbul.

TAŞKALE, Faruk. - GÜNDÜZ, Hüseyin. (2011), **Hat Sanatında Hilye-i Şerife**, Antik A.Ş. Kültür Yayınları, İstanbul.

Et , TİRMİZİ (1976), **İmam Ebu İsa Muhammed Şemali Şerif**, Hilal Yayınları, 28, Ankara.

TOSUN, Necdet (2002), **Bahâeddin Nakşibendi Hayatı, Görüşleri, Tarikatı**, İnsan Yayınları, İstanbul.

TUNALI, İsmail (2007), **Estetik**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

ÜÇER, M. - ÜÇER, K. (2006), **Lale-i Münevveran**, İ.B.B. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

ÜLKER, Muammer (1987), **Başlangıçtan Günümüze Hat Sanatı**, İş Bankası Yayınları, Ankara.

YAĞMURLU, Haydar (1973), **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde İmzalı Eserleri Bulunan Tezhip Ustaları**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.

YARDIM, Ali (2011), **Peygamberimizin Şemali**, Damla Yayınevi, İstanbul.

ZİYAÜDDİN, Ahmet (1994), **Ramuz El Hadis 4**, Gonca Yayınevi, İstanbul.

Makaleler

ACAR, Şinasi (1998), “Dünyamızı Süsleyen Bir Efsunlu Hatıra Hikayesi ”, **Antik Dekor**, 45 : 94, İstanbul.

ALPARSLAN, Ali (1999), “Osmanlı Hat Sanatının Gelişmesi ve Bunun Nedenleri, Tarihi”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, II : 30, Ankara.

ARSLAN, Mustafa (2007), “Güftü'nin Hilye-i Hasaneyn ve Aşere-i Mübeşşere'si”, **H.Ü. Türkiyat Araştırma Enstitüsü**, 7 : 85, Ankara.

BERK, Süleyman (2005), “Hattat Osman Efendi”, **Antik Dekor**, 50, Eylül-Ekim : 108-113, İstanbul.

BERK, Süleyman (2006), “Hattat Osman Efendi”, **Türk İslam Sanatları Dergisi**, VI : 15, İstanbul.

BİLKAN, Ali Fuat (1989), “Hadis-i Şerîfler Işığında Hilye-i Hakani”, **İslami Edebiyat**, II, 1, Mart : 7-12, İstanbul.

CEYHAN, Adem (2006), “Dört Seçkin Dostun Portresi Cevri İbrahim Çelebi’nin Hilye-i Cihâr-yâr-ı Güzîn’i”, **C.B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 12 : 17, Manisa.

ÇOLAK, Ahmet (1999), “Hilye Türünün Gelişimi ve Klasik Türk Edebiyatında Hz. Muhammed Hilyeleri”, **Türk Sanatı**, İstanbul.

DAĞLAR, Abdülkadir (2009), “Nakşî Mustafa Dede ile Bursalı Ali Rızâ’nın Hilye-i Mevlanâlarını Mukâyese Denemesi”, **Türkiyat Araştırmaları**, XXV : 160, İstanbul.

DEMİRİZ, Yıldız (2004), “16. Yüzyıl Kitap Sanatında Çiçek”, **16. Yüzyıl Osmanlı Kültür ve Sanatı Sempozyum Bildirileri**, I : 145-148, İstanbul.

DEMİRİZ Yıldız, “16. Yüzyıla Ait Tezhipli Bir Kur’an”, **Sanat Tarihi Yıllığı VII**, VII : 41-46, İstanbul.

DERE, Ö.Faruk (2012), “Hâfız Osman Efendi”, **Hat ve Tezhip Sanatı**, Editör: Ali Rıza Özcan, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

DERMAN, Uğur (1998), “Hilye” maddesi, **TDV. İslam Ansiklopedisi**, XVIII :47,İstanbul.

DERMAN, Uğur (2000), “Hat Sanatında Hilye-i Şerîfler”, **Diyanet**, Peygamberimiz Hz.Muhammed (s.a.v.) Özel Sayısı : 617- 636, Ankara.

DERMAN, Uğur (2006), “Hat Sanatımızda Hilye-i Nebevî’nin Doğuşu”, **Hilye-i Şerîfe Hz. Muhammed’in Özellikleri**, İstanbul.

DERMAN, F. Çiçek (2012), “Tezhip Sanatında Üslûplar ve Sanatkârları” madd. , **DİA**, XXXXI : 65-67, İstanbul.

DERMAN F. Çiçek (2012), “Tezhip Sanatında Kullanılan Terimler, Tabirler ve Malzeme”, **Hat ve Tezhip Sanatı**, Ed. Ali Rıza Özcan, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

DERMAN F. Çiçek (2012), “Osmanlı’da Klasik Dönem”, *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ed. Ali Rıza Özcan, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

DEVELLİOĞLU, Ferit (1970), “Hilye”, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara.

ERKAL, Abdülkadir (1999), “Türk Edebiyatında Hilye ve Cevrî’nin Hilye-i Çâr Yâr-ı Güzîni”, **A.Ü. Türkiyat Araştırma Enstitüsü**, 12 : 115, Erzurum.

GÖRE, Zehra (2008), “Lütfi Muhammed Efendi’nin Hilye-i Hazret-i Mevlanâ’sı”, **Erdem**, XVII, 50 : 115 , Ankara.

GÖREN, İbrahim Ethem (1999), “Hilyeler Süret Tasvirleri”, **Art Dekor**, 70, Ocak : 99, İstanbul.

GÜNDÜZ Hüseyin (2003), “Türk Hat Sanatında Şeyh Hamdullah ve Ahmed Karahisârî”, *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ed. Ali Rıza Özcan, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

GÜNDÜZ Hüseyin (2011), “Hilye Levhalarında Kullanılan Yazı Çeşitleri”, **Hat Sanatında Hilye-i Şerîfe**, İstanbul.

GÜNGÖR, Zülfikar (2003), “Türk Edebiyatında Hilye-i Nebevi Türünün Doğuşu Gelişimi ve Sebepleri”, **Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırmaları**, 10, Ocak-Haziran : 192, İstanbul.

İREZ, Feryal (1990), “Topkapı Sarayı Harem Bölümündeki Rokoko Süslemenin Batılı Kaynakları”, **Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık IV**, V : 21-24, İstanbul.

İSPİRLİ, Serkan Altan (2010), “Hilye-i Fahri Alem”, Mustafa Fehmi Gerçeker’in Hilye-i Fahr-i Alem İsimli Eseri Üzerine, **TSA**, XIX : 2, İstanbul.

KAPLAN, Mahmut (1991), “Neşatî’nin Hilyesi Enbiyası”, **Y.Y.Ü. Sosyal Bilimler**, II, 2 : 153, Van.

KAYA, Nevzat (2001), “Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi”, **DİA**. XXIV : 383, İstanbul.

MAHİR, Banu (2012), “Osmanlı Bezeme Sanatında Saz Üslûbu”, *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ed. Ali Rıza Özcan, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

MUTLUER, Osman (2013), “Sanat Felsefesi Açısından Hilyeler”, **International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Fall, VII : 12, Ankara.

ÖZKAFA, Fatih (2012), “Hilye-i Şerîfe'nin Dini, Edebi ve Estetik Boyutları”, **Turkish Studies**, VII/3, Summer : 2041, Ankara.

ÖZKEÇECİ, İlhan (1992), “Türk Tezhib Sanatı ve Tezyini Motifler Tebliğleri”, **Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü Yayını**, Kayseri.

PALA, İskender (1997), “Hilye-i Sâadetin Caizesi”, **Türk Edebiyatı**, Ocak, 279 : 78-81, İstanbul.

PALA, İskender (2006), “Gülü Tarife Ne Hacet, Ne Çiçektir Biliriz”, **Hat Sanatında Hilye-i Şerîfe**, İstanbul.

SAYGINER, Zübeyde Cihan (1985), “Hilye-i Şerifler”, **The Turkish Journal of Colletable Art**, 7 : 19, İstanbul.

SERİN, Muhittin (2006), “Hilye-i Şerîf”, **Hilye-i Şerîfe Hz. Muhammed'in Özellikleri**, İstanbul.

SUBAŞI, Hüsrev (2005), “Yaygınlaşmış Şema ve Muhtevası ile Hilye-i Şerif”, **İslam Sanatları Yayınları**, XV : 5, İstanbul.

SUBAŞI, Hüsrev (1995), “Edebiyat ve Hat Sanatında Hilye Geleneği”, **IX. Milletlerarası Türk Sanatı Kongresi Bildiriler**, III : 283-285, Ankara.

SUBAŞI, Hüsrev (2010), “Türk Sanatında Hilyeler”, **Klasik Türk Sanatları Vakfı**, I : 9-15, İstanbul.

ŞİMŞEK, Habibe (2002), “Türk İslam Sanatında Hilye-i Şerîfin Yeri ve Yalvaç Müzesinde bulunan XIX. Yy.'la Ait Birkaç Hilye-i Şerîfin İncelenmesi”, **Tabula Rasa**, 4, Ocak-Nisan : 10, Isparta.

TAŞKALE, Faruk (1990), “Hilyeler”, **Antik Dekor**, 7: 90, İstanbul.

UZUN, Mustafa (1991), “Ârif Süleyman”, **DİA**. III : 310, İstanbul.

UZUN, Mustafa (1995), “Fevzi Efendi Katibi”, **DİA**. XII : 510, İstanbul.

UZUN, Mustafa (1998), “Hilye-i Şerif”, **İslâm Ansiklopedisi**, XVIII : 44 , İstanbul.

YARDIM, Ali (1978), “Hilye-i Saadet, Peygamber Efendimiz’in Yaradılış Güzellikleri”, **Kubbealtı Akademi Mecmuası**, 1 : 1-25, İstanbul.

YARDIM, Ali (2000), “Hz. Peygamberi Anlatan İlim Dalları ve Şemâil Nevi”, **Diyanet**, XXV : 213-220, İstanbul.

YILDIRIM, İsmail (2000), “Urmevi’nin Tezkire-i Hazret-i Baba Adlı Eserinde Hilye-i Şerif Bölümü”, **International Journal of Turkish Litterature Culture Education**, III/4 : 75, Turkey.

Tezler

ŞIRA, Sahibe (2008), **Bosnalı Teberdar Mustafa Efendi ve Ona İzafe Olunan Mecmuadaki Eserler**, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

SARICI, Emine (2001), **Ârif Süleyman Hayat-ı Eserleri ve Hilye-i Nebeviyyesi (Edisyon Kritik)**, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÖZKAT, Mustafa (2011), **Munîrî Manzum Siyeri Nebisi Cilt IV-V, İnceleme Metni**, yayınlanmamış doktora tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÜSTÜN, Ayşe (1990), **Hilye-i Saadet Levhalarının Geleneksel Türk Sanatları (Tezhip) Açısından İncelenmesi**, yüksek lisans tezi, D.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

ÜZER, F.Hilal (2002), **Türk İslam Edebiyatında Evliya Hilyeleri**, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

YAZAR, Sadık (2006), **Seyyid Şerifi Mehmet Efendi Ve Hilyesi**, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

İstanbulda doğdu. İstanbul Haydar Akçelik İç Mimari ve Restorasyon Anadolu Lisesinde okudu. Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi G.T.E.S. Tezhip Anasanat Dalı Bölümünden dönem birincisi ve Sakıp Sabancı Özel Ödülü İkincisi olarak mezun oldu. Devamında Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü G.T.S. Tezhip Anasanat Dalı yüksek lisans programını kazandı. Kamu kurumlarında eğitici ve uzman olarak görev yaptı. Engellilerle ilgili sanat etkinlikleri hazırladı ve uzun süre bu konuda çalışmalar yaptı. 2010 yılında Batman Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi G.T.E.S. Bölümüne araştırma görevlisi olarak atandı. Daha sonra Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü G.T.S. Anasanat Dalı Tezhip Programında Sanatta Yeterlik sınavını kazandı. Batman'da Üniversite adına 2012 ve 2013 'te Kültür Bakanlığına bağlı SODES Projesini kazanarak iki ayrı projenin yürütücülüğünü yaptı . İtalya Accademia Di Bella Arti Di Bologna 'da çalışmalarda bulundu, yurt içi ve yurt dışı sempozyum ve sergilere katıldı. Şuanda araştırma görevlisi olarak görevine devam etmektedir.